

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Kasvojen takana - Kuinka kohdata maahanmuuttaja kokonaisvaltaisesti

Tuhkanen, Mia
Tuominen, Anna

2015 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Kasvojen takana -
Kuinka kohdata maahanmuuttaja kokonaisvaltaisesti

Mia Tuhkanen ja Anna Tuominen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2015

Mia Tuhkanen ja Anna Tuominen

Kasvojen takana- kuinka kohdata maahanmuuttaja kokonaisvaltaisesti

Vuosi 2015 Sivumäärä 80

Tämä opinnäytetyö keskittyy kulttuurin merkitykseen ihmisten hyvinvoinnissa, maahanmuuttotyöskentelyyn, monikulttuuriseen asiakasvuorovaikutukseen ja sitä kautta asiakkaan hyvinvoinnin edistämiseen. Opinnäytetyössä analysoidaan hyvinvointiin, kulttuuriin ja maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä, indikaattoreita ja niiden vertailtavuutta kansainvälisesti. Keskitymme erityisesti niiden määrittelyyn ja taustavaikuttajiin maahanmuuttajan kotoutumista edistävästä näkökulmasta. Pohdimme mitä on hyvinvointi, miten ja mitkä kulttuurilliset taustatekijät siihen vaikuttavat. Pyrimme vastaamaan seuraaviin kysymyksiin; eroavatko hyvinvointikäsitteet kulttuureittain, kuinka kulttuurierojen huomioiminen vaikuttaa kotoutumiseen ja integraatioon sekä miten voimme kehittää monikulttuurista asiakastyöskentelyä. Tässä opinnäytetyössä tavoitteenamme on luoda maahanmuuttajien kanssa työskenteleville työntekijöille menetelmiä ja ohjeita, jotka auttavat heitä tukemaan eri kulttuurien kohtaamista asiakastyössä. Opinnäytetyön tuotoksena on ohjeistus, joka tarjoaa sosiaalialalle työvälineitä maahanmuuttajan kotoutumisprosessin tukemiseen. Ohjeistus luovutetaan Monikulttuuriyhdistys Familia club ry:n käyttöön.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, aineistonkeruumenetelmänä toimivat teemahaastattelut. Haastatteluilla haluttiin selvittää maahanmuuttajien ajatuksia hyvinvoinnin käsitteestä, hyvinvointia edistävästä ja estävästä tekijöistä, maahanmuuttajuuden kokemuksista suomalaisessa yhteiskunnassa sekä minkälaisena maahanmuuttajat kokevat suomalaisen hyvinvointijärjestelmän. Aineistosta ilmeni, että hyvinvointikäsitteet ovat kulttuurisidonnaisia. Kotoutumiseen liittyvää tukea kaivataan erityisesti kielen oppimisessa, suomalaisten lakien ja käytäntöjen tuntemisessa sekä työllistymisen edistämisessä. Haastatteluiden tulokset kertoivat myös maahanmuuttajien toivovan, että heidän hyvinvointiinsa liittyvistä asioista kysyttäisiin rohkeammin.

Asiasanat: Maahanmuutto, kotoutuminen, kulttuuri, hyvinvointi

Mia Tuhkanen ja Anna Tuominen

Behind the face - how to encounter an immigrant comprehensively

Year	2015	Pages	80
------	------	-------	----

This Bachelor's thesis researches the significance and effects of culture in well-being, immigration-related work and multicultural customer-oriented interaction as a part and of improving customers' well-being. In this thesis the concepts of well-being, cultural differences, immigration and indicators used in well-being research are analyzed to establish if they can be considered to be internationally comparable. The definition of these concepts is focused on and in addition the main-components affecting the background and improvement of the process of immigrants' acculturation are studied. The meaning of well-being and how and what cultural factors can relate and affect the experiences of well-being are also discussed. The main aim was to answer the research problems: does the idea of well-being differ in different cultures?; how does taking the cultural differences into account affect the acculturation process and cultural integration?; and how could the multicultural customer services be improved? As a product of this thesis an instruction guide was created, which includes important information and methods for professionals working with immigrants. By increasing knowledge, awareness of the importance of cultural encounters while working with immigrants is raised. The guide specifically addresses the immigration-related social work field which endeavors to facilitate the progress of the acculturation process. It is planned that the results of this thesis will be taken into use in the multicultural center, Monikuluttuuriyhdistys Familia club ry.

This Bachelor's thesis was executed as qualitative research, using a theme based interview method. The aim of the interviews was to establish and get information of the ideas and perspective of immigrants. The themes were the concept and aspects of well-being; what sort of things can be improved and what prevent one's well-being; what are the experiences of immigrants of living in the Finnish society; and how does the welfare system of Finland appear to immigrants. The research showed that the concept and experience of well-being is related to the cultural backgrounds of the individual. It was also noticed that the lack of Finnish language skills and knowledge of laws and general norms weakens the successful acculturation process. To improve the learning and therefore acculturation, the learning of language and general Finnish policies should be better supported by professionals. Immigrants also pointed out that they wished to be consulted more when it comes to studying their well-being.

Keywords: Immigration, acculturation, well-being, culture.

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Maahanmuutto tämän hetken Suomessa	8
	2.1 Maahanmuuton lähtökohdat, tulevaisuus ja monikulttuurisen työn tehtävä Suomessa	10
	2.2 Maahanmuuttoa koskevat lait ja käytännöt Suomessa	13
3	Hyvinvoinnin käsite ja sen kokemiseen vaikuttavat tekijät	14
	3.1 Tasa-arvo	15
	3.1.1 Uskonnollisuus ja yhteisöllisyys vai maallistuneisuus ja individualismi Suomessa	16
	3.2 Hyvinvoinnin mittaaminen Suomessa	18
	3.2.1 Sosiaali-indikaattorit, onnellisuus ja elämänlaatu	20
	3.2.2 HDI ja elintason mittarit	22
	3.2.3 Työnmerkitys hyvinvoinnille.....	24
	3.3 Akkulturaatio.....	25
4	Maahanmuuton tutkimisen haasteet.....	27
	4.1 Kulttuuri yksilön taustavaikuttajana.....	29
	4.2 Kulttuurien kohtaaminen monikulttuurisen työn haasteena.....	30
5	Opinnäytetyön tavoitteet.....	33
6	Haastattelu tutkimusmenetelmänä	35
	6.1 Teemahaastattelu.....	36
	6.1.1 Kieli haastatteluissa	37
	6.1.2 Aineiston analyysi ja käsittely	38
7	Tulokset.....	39
	7.1.1 Hyvinvointikäsitys	39
	7.1.2 Hyvinvointia edistävät ja estävät tekijät	40
	7.1.3 Hyvinvointikäsitteen ja identiteetin muuttuminen uudessa kulttuurissa.....	41
	7.1.4 Maahanmuuttajan asema suomalaisessa yhteiskunnassa	43
	7.1.5 Kulttuurin vaikutus sosiaalityössä	45
8	Johtopäätökset	46
9	Avaimet kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen	50
10	Eettisyys ja luotettavuus opinnäytetyössä.....	57
11	Pohdinta, kehittämissuhteet ja arviointi	62
	11.1 Maahanmuuttotyön tulevaisuus.....	64
	11.2 Oman oppimisemme arviointi	65
	Lähteet	70
	Kuviot	73
	Liitteet.....	74

Johdanto

Lähdimme opinnäytetyössämme liikkeelle aiheen määrittelystä, joka kohosi yhteisestä kiinnostuksestamme monikulttuurisuutta kohtaan. Havainnollistavana kuviona opinnäytetyöprosessista liitteenä ajatuskartta (liite 1). Olemme molemmat työskennelleet sosionomiopintojemme aikana erilaisissa monikulttuurisuutta, rasismia ja maahanmuuttajia koskevissa toimintaympäristöissä ja opintokokonaisuuksissa. Opinnäytetyön idean pohjalla on Annan Monikulttuuriyhdistys Familia club ry:ssä 2014 keväällä toteuttamat hyvinvointia tukevat toimintahetket sekä asiakkaille suunnattu menetelmäopas hyvinvoinnista. Kyseinen menetelmäopas keskittyy arjen hallintaan ja se on kohdistettu asiakkaille omaan käyttöön. Yhteistyöhön Monikulttuuriyhdistys Familia club ry:n kanssa on liitteenä tutkimuslupa (liite 4).

Olimme molemmat myös opiskelijavaihdossa lukuvuonna 2014. Mia oli harjoittelussa Nepalissa, Kathmandussa. Harjoittelun yhteistyökumppanina toimi Bijeta eco-community, joka on perustettu vuonna 2012. Organisaatio toimii yhteisön kehittämisen ja koulutusmahdollisuuksien tukemisessa yhteistyössä muiden järjestöjen ja koulujen kanssa. Bijeta eco-communityn suunnitelmissa on tulevaisuudessa rakentaa oma orpokoti. Anna oli syksyllä 2014 Yalassa, Keniassa Furaha Seed Academyssä. Toimipisteessä ovat sekä lastenkoti että koulu. Suomen ulkoministeriö on myöntänyt Furaha Seed Academyille hanketuen, jonka avulla kohteen kehitys on mahdollistunut. (Furaha Seed Academy. www.seed.fi) Opiskeluvaihtojemme avulla monikulttuurisuuden, maahanmuuttajuuden ja erilaisten hyvinvointi- ja kulttuurikäsitteiden havainnoiminen ja tutkiminen ovat saaneet erilaisia näkökulmia. Omien kokemustemme avulla kulttuurilliset eroavaisuudet tulivat itsellemme näkyviksi ja maahanmuuttajuuden mahdollisuudet ja haasteet selkiytyivät.

Tässä opinnäytetyössä tavoitteenamme on luoda monikulttuurisen kohtaamisen huoneentaulu maahanmuuttajien kanssa työskenteleville työntekijöille tukemaan eri kulttuurien kohtaamista niiden tulosten pohjalta, joita saimme haastatellessamme maahanmuuttajia Suomessa hyvinvointiin liittyvien seikkojen osalta. Tämän opinnäytetyön ja huoneentaulun tarkoitus on tarjota ammattilaisille maahanmuuttajan kotoutumisprosessia tukevia työkaluja. Ohjeistus keskittyy hyvinvointianalyysiin, hyvinvoinnin tukemiseen ja sen edistämiseen. Pyrimme luomaan työvälineitä joiden avulla työntekijä pystyy kunnioittavasti ja kahdensuuntaisen vuorovaikutuksen avulla keskustelemaan maahanmuuttajan kanssa hyvinvointikysymyksistä huomioiden jokaisen henkilökohtaisen kulttuurin, tavat ja toiveet. Kahdensuuntaisessa vuorovaikutuksessa korostuvat molemminpuolinen dialogi ja vastavuoroisuus asiakkaan ja ammattilaisen välillä (Korhonen & Puukari 2013: 94-95). Ohjeistus on avattu opinnäytetyön kappaleessa 9, mutta kokonaisuudessaan opinnäytetyö käsittelee niitä aiheita, joita monikulttuurisessa työssä tulisi huomioida. Liitteenä (liite 3) on ohjeistuksesta koostettu Avaimet kohtaamiseen- huoneentaulu.

Ajatuksena ei ole muuttaa maahanmuuttajaa suomalaiseen yhteiskuntaan sopivaksi jäseneksi, vaan tukea yksilöllisiä voimavaroja, motivaatiota ja kykyä elämään ja työskentelemään suomalaisessa yhteiskunnassa. Eri kulttuurien kohdatessa tapahtuu muutoksia sekä ihmisissä että toimintaympäristöissä. Ihmiskunnan kehittyminen tapahtuu näiden muutosprosessien seurauksena kun kulttuurit vaikuttavat toisiinsa vastavuoroisesti. Vähemmistöryhmien sopeutuminen enemmistökulttuuriin sekä enemmistön jäsenten suhtautuminen kulttuurivähemmistöihin muokkaavat kulttuureja täysin uudenlaisiksi. (Liebkind, K. 2006: 13.) Tätä muutosprosessia nimitetään akkulturaatio-prosessiksi, jota käsittelemme kappaleissa 3.3 sekä 4.2.

Sosiaalialalla kohdatessamme maahanmuuttajan ammattilaisena keskitymme helposti ainoastaan hänen tarpeisiinsa löytää asunto, työpaikka tai mahdollisuus opiskella. Unohdamme henkilön persoonallisuuteen ja henkilökohtaiseen hyvinvointiin liittyvät asiat, kuten sosiaaliset suhteet, fyysisen kunnon tai henkilökohtaiset tarpeet esimerkiksi ruokavalioon liittyen. Olemme oppineet pohtimaan hyvinvointia suomalaisen hyvinvointimallin kautta emmekä aina ymmärrä tai uskalla kysyä tarkempaa tietoa maahanmuuttaja-asiakkaan kulttuuritaustasta. Nämä asiat ovat kuitenkin osa ihmisen identiteettiä, jotka huomioidessamme pystymme auttamaan ja tukemaan maahanmuuttajaa kotoutumisessa kokonaisvaltaisemmin. Maahanmuuttaja pystyy myös itse aktivoitumaan paremmin yhteiskunnassamme voidessaan hyvin fyysisesti ja psyykkisesti. Olennaisina haasteina monikulttuurisessa sosiaalityössä pidämme kulttuurien kohtaamista ja niiden eroavaisuuksien ymmärtämistä ja hyväksymistä sekä sujuvaa integroitumista maahanmuuttajan oman voimaantumisen myötä.

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan tässä tekstissä useista eri maista ja kulttuureista muuttavia ihmisiä, joiden muuton perusteena on yleisimmin joko työ-, opiskelu- tai perhesidonnainen muutto tai turvapaikanhaku, jolloin maahanmuuttaja pakenee kotimaansa sota- ja konfliktitilanteita (Korhonen & Puukari 2013: Korhonen: 40). Integraatiolla kotoutumisen prosessissa tarkoitetaan uuden kulttuurin hyväksymistä ja siihen sopeutumista omaa kulttuuriaan ylläpitäen. Ei siis ole kyse omasta kulttuurista luopumisesta vaan kaksikulttuurisen identiteetin omaksumisesta ja verkostoitumisesta valtaväestöön. (Korhonen & Puukari 2013: Korhonen: 26).

1 Maahanmuutto tämän hetken Suomessa

Maahanmuuttajien määrä on lähes kaksinkertaistunut Suomessa 2000-luvulla. Suomesta on tullut maahanmuuttomaa. Tämä muutos ei ole kaikilta osin ollut sujuvaa. Yhteiskunnan ja erityisesti viranomaisten valmiudet tukea uuteen maahan saapuneita eivät ole vastanneet tuen tarpeen määrää. Esimerkiksi maahanmuuttajille suunnattujen kielikoulutuksien jonot ovat kasvaneet vuosittain ja usein erityisesti maahan saapuneet turvapaikan hakijat ovat joutuneet odottamaan opiskelupaikkaa useita kuukausia. (Maahanmuuton tulevaisuus 2013: 5.)

Pysyvällä maahanmuutolla on kuitenkin monia myönteisiä vaikutuksia Suomen väestön ikärakenteeseen. Kantäväestön ikäjakauman painottuessa vähitellen ikääntyneisiin syntyvyyden vähentymisen vuoksi, Suomeen muuttavien ulkomaalaisten nuori ikärakenne tasapainottaa kokonaisväestön ikäjakaumaa. Huoltosuhteen jakaantuessa tasaisemmin hyvinvointiyhteiskuntamme kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin jatkuvuuden takaamisen mahdollisuus paranee. Tämän mahdollistamiseksi maahan muuttavien työllistymisen ja kouluttautumismahdollisuuksien tulee parantua. (Maahanmuuton tulevaisuus 2013: 8.) Huoltosuhteesta kerromme tarkemmin vielä seuraavassa luvussa 2.1.

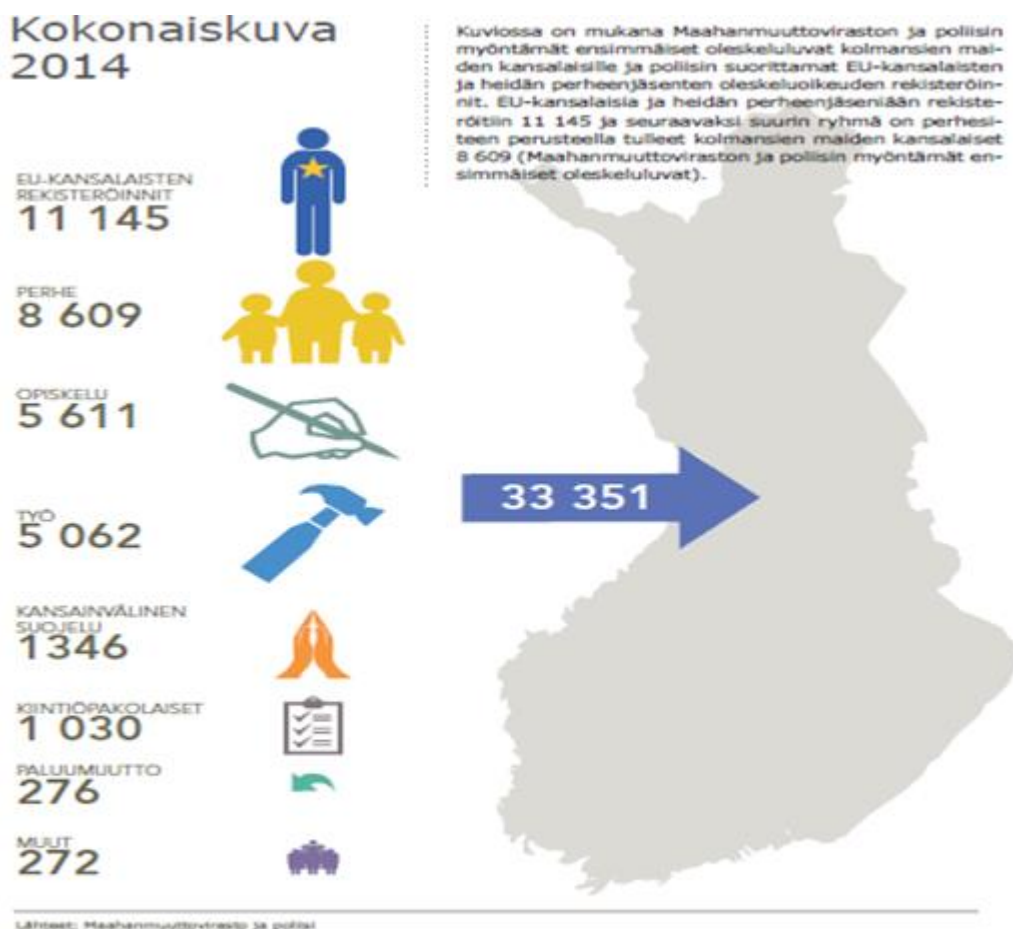
On selvää ettei työttömien ja syrjäytyneiden maahan muuttaneiden ihmisten avulla pystytä ratkaisemaan yhteiskunnan hyvinvoinnin heikentymistä. Syrjäytyminen ja työttömyys heikentävät koko yhteiskunnan hyvinvointia entisestään. Maahanmuuttoa ei voida kuitenkaan rajata ja hallinnoida ainoastaan yhteiskuntamme hyvinvoinnin edistäjänä. Meidän tulee huomioida myös esimerkiksi yhteiskunnalliset säädökset kiintiöpakolaisten vastaanottamisesta ja yleisen maailmanlaajuisen hyvinvoinnin edistämistä edistävät, YK:n sanelemat ohjeistukset pakolaisten tukemisesta. (Maahanmuuton tulevaisuus 2013: 8.) Myös muun muassa kahden kulttuurin avioliitot tuovat Suomeen maahanmuuttajia eri lähtökohdista. Familian club ry on huomionnut myös tämän toiminnassaan ja esimerkiksi yhdistyksen hallinnoimassa kahden kulttuurin pariskuntia tukevassa Duo- projektissa keskitytään pariskuntien tukemiseen ja neuvontaan.

Vaikka maahanmuutto onkin lisääntynyt viimeaikoina Suomessa, on hyvä ottaa huomioon, että muihin Pohjoismaihin ja useimpiin Euroopan maihin verrattuna ulkomaalaisten määrä ja ulkomaisen työvoiman tarve on Suomessa tällä hetkellä edelleen suhteellisen vähäinen. Haastava kieleemme ja Suomen syrjäinen sijainti heikentävät maahanmuuttoamme. Maahanmuutto tulee kuitenkin lisääntymään lähivuosina myös Suomessa. Siksi maahanmuuttotyöhön, sen vaikuttavuuteen ja tuloksellisuuteen tulisi kohdistaa entistä enemmän voimavaroja ja resursseja nyt, vaikka tämänhetkiset luvut eivät olisikaan suuria. Maahanmuuttaminen ja globaali liikkuminen lisääntyvät useiden syiden vuoksi. Erilaiset konfliktit ja esimerkiksi ilmastonmuutoksesta johtuvat pakkotilanteet, mutta myös uudet

mahdollisuudet opiskelulle sekä sosiaaliset suhteet lisäävät maahanmuuttoa myös Suomeen. Elinkeinoelämän valtuuskunnan 2015 julkaistun raportin arvion mukaan vuonna 2020 Suomessa tulee olemaan 345 000 ulkomaan kansalaista, mikä on lähes kaksinkertainen määrä tähän hetkeen verrattuna. (Maahanmuuton tulevaisuus 2013: 11.)

Suomessa maahanmuuton haasteena on myös sen sijoittuminen pääosin suurimpiin kaupunkeihin. Turvapaikanhakijoita sijoitetaan myös syrjäisempiin kuntiin, mutta usein maahanmuuttajien oma halukkuus muuttoon pääkaupunkiseudulle kumoaa mahdollisesti jopa kotouttamistuen. Maahanmuuttajan muuttaessa kotouttamiseen tarkoitettu tuki katkeaa ja mahdollisesti esimerkiksi kielen opiskelu loppuu kokonaan tuen puuttuessa. Kuitenkin juuri erityisesti pienten paikkakuntien mahdollinen väestönkehitys saattaa olla ainoastaan maahanmuuton varassa. (Maahanmuuton tulevaisuus 2013: 11.) Voimmeko kuitenkin määritellä maahanmuuttopolitiikassamme mihin maahanmuuttajien tulisi muuttaa tai kuinka heidän tuli yhteiskunnassamme elää? Erilaiset maahantulosyyt sekä oleskeluperusteet ovat yksilöllisiä. Uuden puolison kotimaahan muuttaminen on yksi maahanmuuttosyistä. Esimerkiksi Tanskassa on laadittu oleskelulupasäädöksiä, jossa pisteytysjärjestelmän mukaisesti vaaditaan testejä esimerkiksi kielitaidosta ja koulutuksesta saadakseen maahan oleskeluluvan. Tämä käytäntö on tiukimpia maailmassa. (Väestöliitto 2012: 110.)

Viime vuosina on kiinnitetty huomiota maahanmuuttajien sosioekonomisen integraation heikkenemiseen. Erityisesti kotona olevien äitien ja työttömien kotoutuminen ja kiinnittyminen uuteen yhteiskuntaan sekä osallisuuden edistäminen ovat haasteellisia tehtäviä maahanmuuttotyössä. Vuoden 2006 maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa tavoitteeksi onkin asetettu maassa asuvien ulkomaalaistaustaisten kotoutumisen tukeminen. (Pitkänen 2011: 9.) Kuva 1 kertoo maahanmuuton 2014 oleskelulupien kokonaiskuvasta. Kuvan avulla huomaamme maahanmuuton syiden olevan hyvin erilaisia. Tämä tuo maahanmuuton asiakastyöskentelyyn monia haasteita. Asiakkaat, heidän tilanteensa ja avuntarpeensa ovat hyvin erilaisia.

Kuva 1: Oleskelulupien 2014 kokonaiskuva

1.1 Maahanmuuton lähtökohdat, tulevaisuus ja monikulttuurisen työn tehtävä Suomessa

Suomen Maahanmuuttovirasto täytti vuonna 2015 20 vuotta. Se perustettiin vuonna 1995 Ulkomaalaisviraston nimellä. Uuden nimensä se sai vuonna 2008. Tällä hetkellä oleskelulupien haku on pääosin sidoksissa töihin, opintoihin tai perhesiteisiin. Valtaosa turvapaikan hakijoista tulee edelleen Somaliasta pakolaisina sekä Afganistanin ja Irakin konfliktialueilta. Näillä alueilla vaikeat tilanteet ovat jatkuneet jo parikymmentä vuotta. (2000-luku: Migri 20 vuotta. Maahanmuuttovirasto 2015.) Maahanmuuttovirasto on ensisijainen maahanmuuttajan ja turvapaikan hakijan kontakti. Sen pääasiallisiin tehtäviin kuuluu muun muassa myöntää oleskelulupahakemuksia, käsitellä turvapaikkahakemuksia sekä päättää käännyttämisestä ja karkottamisesta. (Tietoa virastosta. Maahanmuuttovirasto 2015.) Käsitteenä maahanmuuttaja siis pitää sisällään niin sanotun vapaaehtoisen, työ-, opiskelu- tai perhesidonnaisen maahanmuuton sekä turvapaikan hakijoiden maahanmuuton. Nämä yksilöiden eri lähtökohdat uuteen maahan muutettaessa on hyvä ottaa huomioon heidän kanssaan työskennellessä.

Maahanmuuttajan sopeutumiseen uuteen maahan liittyy myös vahvasti se, minkälainen on ollut hänen kotimaansa tilanne. Se muuttaako yksilö kehitykseen köyhistä oloista vai esimerkiksi Suomen läheisestä naapurimaasta vaikuttaa oleellisesti kotoutumiseen ja tarvittavaan tuen määrään. Mikäli elintaso uuden ja vanhan kotimaan välillä on suuri, saattaa uusien käytäntöjen sisäistäminen viedä pidemmän aikaa. On inhimillistä, että vie aikaa ymmärtää, ettei päivittäin tarvitsekaan enää taistella hengissä selviytymisestä vaan tukea ja apua sosiaali- ja terveystieteillä on saatavissa yksilön omasta varallisuudesta riippumatta. Tämän vuoksi on äärimmäisen tärkeää, että Suomen järjestelmään tutustumiseen ja yhteiskunnan käytäntöjen oppimiseen tarjotaan heti alusta alkaen tukea ja ohjausta. Mikäli maahanmuuttajalle tarjotaan ainoastaan taloudellista tukea ja jätetään yksin sosiaaliturvan varaan, on hän vaarassa jäädä syrjään yhteiskunnasta. Johdatusta ja tukea verkostoitumiseen, työ- ja koulutusmaailmaan tarvitaan ensimmäisestä asuinvuodesta lähtien, jotta maahanmuuttaja löytää omat voimavaransa ja vahvuutensa uudessa asuinmaassaan sekä pääsee osalliseksi aktiivista yhteiskuntaa. Prosessin täytyy kuitenkin tapahtua maahanmuuttajan omia juuria kunnioittaen kulttuurien välisessä dialogissa.

Maahanmuuttoon ja maahanmuuttotyöhön liittyvät kysymykset ovat ajankohtaisia, sillä 2000-luvulla Suomessa asuvan ulkomaalaisväestön määrä on lähes kaksinkertaistunut. Kotoutumisen ja yhteiskuntaan integroitumisen edistämiseen kohdistuvien aktiivisten toimien tärkeys korostuu, kun kansainvälinen muuttoliike on lisääntynyt ja sen painopiste on siirtynyt humanitaarisesta avusta työ-, opiskelu- ja perhekeskeiseen muuttoon. Maahanmuuttajat ovat usein nuoria, jotka tulevat olemaan tulevaisuudessa tärkeässä roolissa Suomen työvoiman kannalta, sillä kantaväestön suurten ikäluokkien poistuessa työmarkkinoilta työikäisen väestön puute kasvaa. (Maahanmuuton ja kotouttamisen suunta 2011-2014: 10.) Familia Club ry:ssä suomen kielen opiskelijat ovat usein nuoria, työikäisiä ja erityisesti juuri maahan muuttaneina hyvin motivoituneita löytämään työ- tai opiskelupaikan. Asiakkaiden neuvonta- ja ohjauspalvelulla on suuri merkitys heidän tukemisessaan. Varhainen tuki ja asiakkaan oman toimintakyvyn edistäminen heti maahan saapuessa auttaa asiakasta kotoutumisprosessissaan.

Maahanmuuton tulevaisuuteen liittyvä strategia korostaa, että maahanmuuttajat tulisi nähdä osallisina ja aktiivisina toimijoina yhteiskunnassa eikä pelkästään palvelujen ja toimenpiteiden kohteena (Maahanmuuton ja kotouttamisen suunta 2011-2014: 11). On siis tärkeää, että maahanmuuttajien kotoutumisen alkuvaiheessa työskentelevät yhteistyötahot ja työntekijät pystyvät ottamaan maahanmuuttajan vastaan kokonaisvaltaisena yksilönä ja mahdollisena tulevaisuuden kansalaisena sekä suomalaisessa yhteiskunnassa toimijana. Pyrkimys tulee olla osallisuuden edistämässä yhteiskunnassa ja monikulttuurisessa yhteisössä eikä pelkästään lomakkeiden täyttämässä, taloudellisessa tuessa ja palveluiden tarjonnassa. Suomen hallituksen kotouttamisen painopisteinä vuosina 2012 - 2015 olivat muun muassa yhteisöllisen kotoutumisen tukeminen, perheiden kotoutumisen tukeminen peruspalveluiden

avulla ja maahanmuuttajien työmarkkinoille pääsyn edistäminen (Maahanmuuton ja kotouttamisen suunta 2011-2014: 12). Julkiset sosiaali- ja terveyspalvelut tulevat usein maahanmuuttajille tutuiksi, mutta myös tukea yhteiskuntaan verkostoitumiseen tulisi tarjota. Tätä kautta maahanmuuttaja pystyy voimaantumaan ja edistämään omaa osallisuuttaan. Työllistymisen ja kouluttautumisen tukeminen edistää kotoutumista.

Suurten ikäluokkien poistuessa työmarkkinoilta väestöllinen huoltosuhde kasvaa ja vanhusten sekä lasten määrä suhteutettuna työikäisen väestön määrään on suuri. Niinpä on oleellista, että myös maahanmuuttajat saadaan aktiivisesti mukaan työmarkkinoille ja tämä edellyttää sujuvaa kotoutumista. (Maahanmuuton ja kotouttamisen suunta 2011 - 2014: 22.)

Suomalaisen maahanmuuttotyön tavoitteena on tukea maahanmuuttajaa kotoutumisprosessissa ensimmäisen kolmen vuoden aikana. Todellisuudessa prosessi voi kuitenkin viedä enemmän aikaa, mikäli maahanmuuttaja ei ole päässyt kiinnittymään esimerkiksi työpaikkaan tai koulutukseen tai ne eivät ole vastanneet hänen toiveitaan ja odotuksiaan. (Korhonen 2013: 42). Juuri monikulttuurisella ohjaus- ja neuvontatyöllä on välittävä, tukeva ja edistävä rooli maahanmuuttajan kotoutumisprosessissa. On tärkeää, että maahanmuuttajien kanssa työskennellessä molemmilla osapuolilla on sopeutumiskykyä ja halua jakaa kokemuksia. Se auttaa maahanmuuttajaa säilyttämään omat kulttuuriset juurensa ja identiteettinsä sekä hiljalleen hyväksymään myös uutta kulttuuria osakseen. Avainasemassa, niin työntekijällä kuin asiakkaalla, on kyky hyväksyä ja ymmärtää itselle vieraita ilmiöitä sekä osata käsitellä niitä. (Korhonen 2013: 43).

Sopeutumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat maahanmuuttajan omat sosiaaliset viestintätaidot, motivaatio ja ympäristön vastaanottavuus. Ihminen kehittää kommunikoidessaan itselleen tapoja nähdä, kuulla ja ymmärtää uutta ympäristöään. Uuden jäsentämisen kannalta tärkeää on päästä kommunikoimaan uudessa ympäristössään, luoda kontakteja valtaväestöön ja vaihtaa ajatuksia uudesta kulttuurista. Mikäli ympäristö ei ole maahanmuuttajaa kohtaan vastaanottavainen, voi maahanmuuttajan oma motivaatio sopeutua ja integroitua uuteen kulttuuriin laskea. Motivaatiolla onkin suuri merkitys maahanmuuttajan sopeutumisessa. Tutkimusten perusteella esimerkiksi lyhyeksi ajaksi Suomeen tulevilla opiskelijoilla ei ole ennen maahanmuuttoa vahvaa motivaatiota oppia suomen kieltä tai tietää Suomen historiasta. Henkilö, joka tietää muuttavansa maahan pitkäaikaisesti esimerkiksi työn tai perheen vuoksi on usein jo etukäteen motivoitunut oppimaan maasta, sen tavoista ja kielestä. Lyhytkestoisissa maahanmuutoissa taas motivaatio oppia enemmän ympäristöstään herää yleensä vasta maahan tultaessa, mutta lyhyessä ajassa verkostojen luomisen vaikeus valtaväestöön saattaa olla hankalaa ja tämä laskee motivaatiota. Näissä tapauksissa maahanmuuttajat hakeutuvat monesti toisten vierasmaalaisten seuraan. (Korhonen & Puukari 2013: Pietilä: 47-49.) Tällöin kulttuurin oppiminen ja ymmärtäminen jää helposti verrattain

vähäiseksi. Maahanmuuttajat, jotka ovat asuneet useita vuosia Suomessa ja luoneet kontakteja suomalaisiin, ovat sanoneet ymmärtävänsä suomalaisen kulttuurin piirteitä hyvin. Heidän mukaansa myös kantaväestöön luodut sosiaaliset suhteet ovat tukeneet ja edistäneet heidän sopeutumisprosessiaan työn tai opiskelupaikan lisäksi. (Korhonen & Puukari 2013: Pietilä: 50.)

1.2 Maahanmuuttoa koskevat lait ja käytännöt Suomessa

Suomessa maahanmuuttotyön kehittäminen on vielä varhaisessa vaiheessa. Ensimmäinen kotouttamista koskeva lainsäädäntö tuli voimaan vuonna 1999. Maahanmuutto liittyi tuolloin enimmäkseen humanitaarisen avun antamiseen ja laki pohjautui vastaamaan sen tarpeita (Kohti nykyistä kotoutumislakia. Kotouttaminen.fi Työ- ja elinkeinoministeriön verkkopalvelu). Maahanmuuttotyössä kotoutumisella tarkoitetaan uuteen yhteiskuntaan muuttaessa uuden maan tapojen ja kulttuurin omaksumista ja oman paikan ja tehtävän löytämistä yhteiskunnassa. Tämä prosessi voi viedä aikaa ja on hyvin yksilöllistä. Onnistuneessa kotoutumisessa tärkeää on sopeutua uuteen yhteiskuntaan mutta myös säilyttää omaa kulttuuriperimäänsä ja toimintatapoja. Maahanmuuttajia tuetaan tukipalveluilla eli kotouttamistoimilla. Kotouttamista ohjaa kotouttamislaki ja kotouttamisasiosta vastaa työ- ja elinkeinoministeriö. (Sisäministeriö. Kotoutuminen.)

Kotouttamislain tavoitteena oli edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnan vapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista, sekä turvata turvapaikanhakijoiden välttämätön toimeentulo ja huolenpito järjestämällä turvapaikanhakijoiden vastaanotto (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta). Vuonna 2009 aloitettiin tämän lain uudistaminen ja uusi kotouttamislaki tuli voimaan syyskuun alussa 2011. Ensimmäinen kotouttamislain mukainen valtion kotouttamisohjelma hyväksyttiin vuonna 2012. Kotouttamisohjelmassa tarkastellaan maahanmuuttajaväestön tarpeita eri politiikan aloilla, kuten työllisyys-, koulutus-, asumis-, sekä terveystaloudissa. Ohjelman keskeisenä tavoitteena on maahanmuuttajien oman osallisuuden lisääminen yhteiskunnassamme. Ohjelma ulottuu vuoteen 2015, jolloin tavoitteena on määritellä uudet haasteet ja mahdollisuudet. (Maahanmuuton tulevaisuus. Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020- strategiasta. Sisäministeriö 2013.)

Maahanmuuttotyön tämän hetken suurimpana haasteena voidaan mainita Suomessa olevien maahanmuuttajien osallisuuden ja integraation tukeminen. Maahanmuuttajien työttömyysaste on Suomessa kolminkertainen kantaväestöön verrattuna. Myös riski joutua työttömäksi on maahanmuuttajilla moninkertaisesti suurempi kuin muulla väestöllä. Vuonna 2011 työ- ja elinkeinotoimistojen asiakkaina oli yhteensä 15 600 työttömäksi työnhakijaksi luettavaa

kotouttamistukea saavaa maahanmuuttajaa. Minkä lisäksi työvoiman ulkopuolella olevia maahanmuuttajia, kuten kotona olevia äitejä on monia. Vaara jäädä pysyvästi yhteiskunnan ulkopuolelle on erittäin suuri ja mahdollisuus integroitua yhteiskuntaan myöhemmin heikkenee. (Maahanmuuton tulevaisuus. Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020- strategiasta. Sisäministeriö 2013.) Sosiaali- ja terveysalan työntekijöinä meidän tulee huomioida nämä asiakasryhmät sekä pyrkiä kehittämään asiakastyöskentelyä ja palveluita parantamaan kotoutumista.

2 Hyvinvoinnin käsite ja sen kokemiseen vaikuttavat tekijät

Hyvinvointia tutkitaan paljon erilaisista näkökulmista ja sen vuoksi käsitteen ytimen määrittely ja paikantaminen ovat myös opinnäytetyössämme avainasemassa. Lukuisten hyvinvointitutkijoiden tiedeyhteisöissä tekemien tutkimusten pohjalta voimme määritellä, mitä heidän tutkimustensa keskiössä on ja tätä kautta ymmärtää erilaisia rajauksia ja määritelmiä hyvinvointi-käsitteelle. Heidän tutkimustensa ytimessä ja avainkäsitteinä ovat muun muassa resurssit, elintaso, hyvinvointi, elämään tyytyväisyys ja elämäntapa. (Saari 2011: 10.)

Hyvinvointi on käsitteenä hyvin laaja ja hajanainen, mutta hyvinvointitutkimuksia yhdistävät useimmiten toisiinsa kytkeytyneet asiakokonaisuudet. Näihin kokonaisuuksiin voidaan listata ymmärrys hyvästä elämästä, hyvinvoinnin arvot, ajatus hyvinvointivajeiden välttämisestä, hyvinvoinnin suhteellisuus, hyvinvointia koskevan informaation tiivistäminen, hyvinvoinnin monitieteellisyys, hyvinvointierojen epäoikeudenmukaisuus ja hyvinvoinnin politisointi. Hyvinvointitutkimuksien perimmäisenä tavoitteena on selvittää, mitä on hyvä elämä. Tutkijoiden haasteena on kysymys onko olemassa yksi universaalisti määriteltävä kaikkien jakama käsitys hyvästä elämästä vai onko olemassa monta erilaista hyvää elämää, johon vaikuttavat muun muassa eri kulttuurien sisäiset käsitykset arvoista, normeista ja yleensäkin elämästä. (Saari 2011: 11.)

Hyvinvointia käsitellään usein yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa kahdella eri tasolla. Yhteiskunnan makrotaso sekä yksilökeskeiset näkökulmat mikrotasolla rajaavat ja erottelevat hyvinvoinnin tarkastelua yhteiskuntatason tilastoinnista yksilökohtaiseksi näkemysten, tunteiden ja kokemusten määritelmiksi. Usein erityisesti makrotason tarkastelussa apuna käytetään erilaisia hyvinvoinnin mittareita, indikaattoreita. Esimerkiksi bruttokansantuotteen BKT - mittari sekä uudemmat elintason ja elämisen laadun - mittarit pyrkivät arvioimaan ihmisten hyvinvointia ja yhteiskunnallista kehitystä. (Väestöliitto 2011: 212)

Yhteiskunnan kaikkien tulojen summaa eli bruttokansantuotetta on pidetty yleisimpänä hyvinvoinnin mittarina. Sen etuna on pidetty kansainvälistä vertailtavuutta. Yhteisten,

kansainvälisten järjestöjen kehittämien määritelmien, käsitteiden ja luokitusten avulla on pyritty luomaan yhtenäisiä laskelmia. Mittauksia on tehty pitkinä aikasarjoina sekä lähes kaikista maista. Kuitenkaan Bkt:n avulla ei voida saada yhteiskunnan koko hyvinvoinnin analyysiä. Esimerkiksi koti- tai vapaaehtoistyön tuloksia tai tulojen jakaantumista väestön sisällä ei pystytä määrittelemään. Myöskään laadullisia asioita, kuten terveyttä, sosiaalisia suhteita tai onnellisuutta ei pystytä määrittelemään Bkt:n avulla. Voimmeko silloin edes puhua kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin mittarista? (Väestöliitto 2012: 212)

2.1 Tasa-arvo

Yksi hyvinvoinnin vahvoja osatekijöitä on tasa-arvoisuuden käsite. Suomea on pidetty 1990-luvulle saakka yhtenäisen kansan kulttuuriin ja tasa-arvoideologiaan nojaavana hyvinvointivaltiona. Maahanmuuttajien määrä väestöstä alkoi kuitenkin merkittävästi lisääntyä 1990-luvulta eteenpäin, jolloin suomalaisille tuli ajankohtaiseksi kohdata suvaitsevaisuuden ja rasismien käsitteet. Myös esimerkiksi tasa-arvon toteutumista kaikkien kohdalla tulee miettiä kokonaisvaltaisemmin monikulttuurisuuden lisääntyessä. Uusien kulttuurien tulo Suomeen on herättänyt keskustelua uusista kulttuurisista pelisäännöistä monikulttuurista kansaa ohjaaviksi normeiksi ja yleisiksi toimintamenetelmiksi. (Suurpää 2002: 14.)

Tasa-arvo on monimuotoinen käsite, jota voidaan käsitellä ilmiönä sidoksissa tiettyyn aikaan ja paikkaan, tietyn poliittisen ja oikeudellisen määrittelykamppailun tuloksena. Tasa-arvosta puhuttaessa voimme vaatia tasavertaisuutta, oikeuksia ja velvollisuuksia ryhmälle tai yksilölle. (Kantola, Nousiainen & Saari 2012:9.) Vuonna 2011 Suomen tasa-arvoministeri määritteli tasa-arvoa sukupuolten välisenä tasa-arvona. Hän kuvaili tasa-arvon olevan sitä, että kaikilla pojilla, tytöillä, miehillä ja naisilla täytyy olla tismalleen samanlaiset edellytykset elämän kaikilla aloilla ja alueilla. (Kantola, Nousiainen & Saari 2012:7.)

Suomalainen hyvinvointivaltio on rakennettu sosiaalisen tasa-arvon perustalle, jossa pyrittiin ”naisystävällisyyteen”. Tämä pohjautui siihen, että tulonjako tasaantuisi, saataisiin universaalit etuudet, sosiaalipalvelut sekä yksilöverotus, jotta naiset eivät olisi riippuvaisia miehistä. ”Naisystävällisyydellä” tähdättiin siihen, että myös naiset pääsisivät palkkatyöhön. Ajettiin siis vahvasti miesten ja naisten välistä tasa-arvoa, joka näkyy vielä tämänkin päivän suomalaisessa yhteiskunnassa, kun puhumme tasa-arvosta. (Kantola, Nousiainen & Saari 2012: 14,15.)

Suomessa tasa-arvosta puhuttaessa, monesti huomio kiinnittyy juuri miesten ja naisten väliseen tasa-arvoon, yhtäläisiin äänestysoikeuksiin ja esimerkiksi sukupuolesta riippumatta tasavertaisiin koulutusmahdollisuuksiin. Naisten ja miesten välinen asetelma poikkeaa

kuitenkin eri kulttuureissa toisistaan. Toisissa kulttuureissa saattaa olla äärimmäisen tärkeää, että nainen saa pitää huolta kodista ja lapsista samalla kun mies hankkii perheen elannon. Niin kauan kuin kenenkään lainmukaisia oikeuksia ei sorreta, tulee erilaisia perhekulttuureita kunnioittaa vaikka ne eivät olisikaan suomalaiselle kulttuurille tyypillisiä ja saattavat tuntua vierailta. Monikulttuurisessa ohjaustyössä meidän ei tulekaan ammattilaisina liikaa ohjata ylhäältä päin sitä, miten maahanmuuttajat voisivat Suomessa elää vaan pitää huoli siitä, että kerromme mahdollisuudet, jotka Suomessa jokaiselle on tarjolla sukupuolesta riippumatta.

Syrjinnän vastaisessa oikeudessa ja tasa-arvopolitiikassa ei käsitellä pelkästään muodollista tasa-arvoa vaan myös lopputulosten tosiasiallista tasa-arvoa. Muodollisella tasa-arvolla tarkoitetaan niitä oikeuksia ja velvollisuuksia, joita haetaan ryhmälle tai yksilölle, jotta he olisivat yhdenvertaisia esimerkiksi lain edessä. Pelkkä muodollinen oikeuksien luominen ei kuitenkaan itsessään takaa syrjimättömyyttä jotakin ryhmää tai yksilöä kohtaan. Tasa-arvo käsitetäänkin nykyään enemmän syrjimättömyytenä ja ihmisoikeutena, joka ei riipu sukupuolesta, iästä, etnisestä taustasta tai esimerkiksi uskonnosta. (Kantola, Nousiainen & Saari 2012:10.) Tätä siis tavoitellaan, mutta voimme miettiä onko tasa-arvo vielä muodollista vai tosiasiallista esimerkiksi maahanmuuttajien kohdalla suomalaisessa yhteiskunnassa. Koska eri kulttuurien ja maiden yleiset normit ja lait poikkeavat toisistaan, tarkoittaa tämä, että myös tasa-arvon käsite voi olla erilainen maa- ja kulttuurikohtaisesti ja sen universaali määrittely on vaikeaa. Maassa vallitsevat arvot ja uskomukset muokkaavat myös tasa-arvon käsitettä. Maissa, joissa uskonnot ovat yleistä arvomaailmaa ohjaavia tekijöitä, on luonnollisesti maallistuneista länsimaista poikkeavat arvot, normit, käytänteet ja käsitteet, esimerkiksi tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Seuraavassa kappaleessa käsittelemme enemmän maallisuuden, uskonnollisuuden, yksilökeskeisyyden ja yhteisöllisyyden välistä kontrastia.

2.1.1 Uskonnollisuus ja yhteisöllisyys vai maallistuneisuus ja individualismi Suomessa

Suomalainen kulttuuri on maallistunut vähitellen eikä minkään uskonnon pyhyys juuri näy kulttuurissa. Monet maahanmuuttajat kuitenkin tulevat kulttuureista, joissa uskonnoilla on merkittävä osa maailmankatsomuksessa ja jokapäiväisessä elämässä. (Korhonen & Puukari 2013: Parkkinen: 112-113.) Uskonnon ja yhteisöllisyyden merkitys korostui selkeästi hyvinvointikeskusteluissa kansainvälisen harjoittelun aikana. Keniassa kansainvälisen harjoittelun yhteydessä käydyistä keskusteluista lastenkodin opettajien kanssa ilmeni erityisesti uskonnon merkitys kasvatuksessa. Lasten ja nuorten tulee kunnioittaa ja arvostaa yhteisön arvoja ja uskonnollisia perinteitä. Uskonto luo turvaa ja varmuutta vaikeissakin elämäntilanteissa. Luottamus uskoon ja seurakuntaan oli monen hyvinvoinnille erittäin tärkeä edellytys. Myös nepalilaisessa kulttuurissa uskonnollisuus on erittäin näkyvää ja hindulaisuus ohjaa monen perheen arkea. Elämää ohjaavat säännöt ja arvot nousevat valtaväestölle

hindulaisuudesta ja rukousrituaalit ovat päivittäinen osa ihmisten elämää. Monelta löytyy kotoa yksi huone, joka on varattu rukoilulle. Ihmisten puheesta saattaa kuulla kuinka toisinaan huonon sadon tai rankkojen luonnonilmiöiden ajatellaan johtuvan siitä, että jumalat eivät ole tyytyväisiä. Hindulaisia temppeleitä näkyy runsaasti keskellä kaupunkimaisemaa ja monet ihmiset käyvät rukoilemassa ennen töihin menoa aamulla tai tekevät kunnioituksen merkin käsillään ohittaessaan temppelin. Uskonnollisuus näkyy myös siinä, että temppeli löytyy pienistäkin kylistä, joissa ei välttämättä ole edes kouluja tai terveydenhoitolaitoksia.

Suomen irrallisuus uskonnollisuudesta ja se ettei valtaväestön käyttäytymistä ja moraalialta ohjaa yhteisesti jokin pyhään uskomisen voi olla uskovaiselle maahanmuuttajalle haastavaa ja vaikeaa ymmärtää. Vastavuoroisesti suomalaisille saattaa olla hankalaa ymmärtää ja hyväksyä maahanmuuttajan vieraita uskontoon pohjautuvia uskomuksia ja arvoja. Suomessa yhteisölliset pyhään pohjautuvat arvot ja merkitykset ovat korvautuneet yksilökeskeisyydellä ja arvosubjektivisillä, jonka mukaan jokainen voi valita omat arvonsa ja määrittää hyvän elämän ihanteen. Tämä saattaa tuntua hyvin vieraalta maahanmuuttajalle ja jotta yhteisymmärrys täysin erilaisten maailmankatsomusten välille syntyisi, tulisi molempien, ammattilaisen ja asiakkaan, olla valmiita tarkastelemaan, oppimaan ja ymmärtämään erilaisia pyhästä ja maallistuneesta maailmankatsomuksesta nousevia elämänarvoja, asenteita ja tapakulttuuria. (Korhonen & Puukari: Parkkinen: 112-113.)

Eri uskontoihin pohjaavien arvomaailmojen ymmärtäminen vaatii jonkinlaista ymmärrystä siitä, minkä ympärille kyseinen uskonto rakentuu ja mitä siinä pidetään pyhänä. Näihin asioihin perehtyminen auttaa ohjaajaa jäsentämään maahanmuuttajan sisäistä kokemusmaailmaa ja ymmärtämään hänen lähtökohtiaan ja toimintamallejaan. (Korhonen & Puukari 2013: Parkkinen: 114). Uskonnoissa pyhä ohjaa yksilön ja yhteisön arvojen tärkeysjärjestystä, asenteita ja valintoja. (Korhonen & Puukari 2013: Parkkinen: 115).

Suomalaisessa yhteiskunnassa kaikkien tulee noudattaa lakia, mutta jokainen on vapaa valitsemaan uskonnollisen vakaumuksensa tai vakaumuksettomuuden eikä uskonnollisuus julkikuvassa juuri näykkään. Viime vuosina lisääntyneet massaeroamiset Suomen valtauskonnon, evankelis-luterilaisen kirkon piiristä saattavat jopa viitata uskontokielteisyyteen. Viimeisen viiden vuoden aikana Suomessa kirkosta on vuositasolla vähimmillään eronnut 40 410 ihmistä ja korkeimmillaan 84 110 (Tilastot. Eroa kirkosta.fi). Uskonnollisuus ja siihen liittyvä pyhyys ohjaa kuitenkin monen maahanmuuttajan valintoja, käsityksiä ja merkityksiä elämässä, joten maahanmuuttajien kanssa työskentelevän ohjaajan on hyvä pyrkiä ymmärtämään niihin liittyviä asioita. Tärkeää on myös, että ohjaaja osoittaa kiinnostusta maahanmuuttajalle tärkeisiin asioihin vaikka ne kytkeytyisivätkin ohjaajalle vieraaseen uskontoon.

Kulttuurista tai uskonnosta riippumatta ihmiselle on tärkeää tuntea tulevansa kuulluksi ja hyväksytyksi sellaisena kuin hän on, jonka vuoksi on olennaista, että ohjaaja asettuu aidosti kuuntelemaan ja ymmärtämään asiakkaan näkökulmia, lähtökohtia ja arvostuksia. (Korhonen & Puukari 2013: Parkkinen: 117). Ohjaajan avoimuus ja rohkeus ohjauskeskustelussa voi vahvistaa ohjattavan omantunnon vapautta ja murtaa maallistuneen yhteiskunnan vaikenemisen muuria. Maallistuneessa kulttuurissa uskonnosta vieraantuminen on osittain vaimentanut kaikenlaista hengellisyydestä ja uskonnollisuudesta puhumista, joka voi luoda myös uskonnolliselle maahanmuuttajalle tunteen, ettei uskonnosta ja siihen kytkeytyvistä arvoista ole sopivaa puhua. Omantunnon vapaus taas merkitsee sitä, että jokaisella on oikeus uskoa ja elää omien vakaumustensa mukaisesti liittyen samalla tavalla ajattelevaan yhteisöön. Tämä ei välttämättä ole aina mahdollista maahanmuuttajan kotimaassa, jossa eri uskonnot voivat olla toisia hyväksytympiä ja jotkut jopa kiellettyjä, jolloin oman vakaumuksensa voi joutua piilottamaan tai kokemaan siitä häpeää. (Korhonen & Puukari 2013: Parkkinen: 118.)

2.2 Hyvinvoinnin mittaaminen Suomessa

Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana talouskasvun odotettiin olevan nopeaa ja hyvinvoinnin indikaattorina alettiin pitää bruttokansantuotetta, jotta voitaisiin tutkia eri väestöjen elintasoja. Kuten luvussa 3 on kerrottu, bruttokansantuotteella tarkoitetaan koko väestön yhteenlaskettujen talouksien tuottamien hyödykkeiden ja palvelujen yhteenlaskettua arvoa. Ongelmallista BKT:n toimiessa hyvinvoinnin mittarina on se, ettei se kerro kuinka tulotaso jakautuu väestön sisällä eikä se kykene kertomaan muista hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä kuin taloudesta. (Saari 2011: Kainulainen: 142.) Tämä tarkoittaa, että käytännössä kansantalous voi näyttäytyä hyvänä kokonaisuudessaan ja sitä kautta myös väestöllinen hyvinvointi, mutta silti väestön sisällä taloudellinen hyvinvointi on voinut jakautua epätasaisesti niin, että toiset elävät rikkaudessa ja toiset köyhyydessä.

Suomessa hyvinvoinnin tutkimiseen liittyviä väitöskirjoja alkoi syntyä enenevässä määrin 1960-luvulta lähtien, kun alettiin pohtia mitkä kaikki tekijät talouden mittaamisen lisäksi vaikuttavat hyvinvointiin. 1960-luvun lopulla sosiologi Sten Johansson kritisoi hyvinvoinnin mittaamista taloudellisen elintason käsitteen kautta. Hän osoitti, että hyvinvoinnin tarkastelemisessa tulisi kiinnittää huomiota niihin resursseihin, joilla yksilö voi vaikuttaa omiin elinoloihinsa. Elintasolla aiemmin viitattiin siihen, mitä tarpeita ihminen tyydyttää, mutta Johansson laajensi huomion terveyteen, työelämään, talouteen, koulutukseen, perhe-elämään, asumiseen, turvallisuuteen, vapaa-aikaan ja poliittisiin resursseihin. Näiden tarpeiden tyydyttämiseen käytettäviä resursseja taas olivat esimerkiksi raha, koulutus, fyysiset ja psyykkiset kyvyt, sosiaaliset suhteet ja turvallisuus. (Saari 2011: Kainulainen: 143.) Hyvinvoinnin käsite alkoi laajentua ja sosiaali-indikaattoritutkimuksissa alettiin erottaa

toisistaan subjektiivinen tyytyväisyys ja objektiivinen elämänlaatu. Alettiin ymmärtää, että hyvinvoinnin kokemiseen liittyy vahvasti toisistaan eroavia subjektiivisia näkökulmia ja että, subjektiivinen tyytyväisyys sekä objektiivinen elämänlaatu ovat toiseensa yhteydessä olevia hyvinvoinnin ilmentäjiä. (Saari 2011: Kainulainen: 144.)

Hyvän elämän mittaamisessa taustalla vaikuttavat aina määrittelijän omat arvot. Se mitä tutkija pitää tärkeänä hyvinvoinnin vaikuttajana vaikuttaa myös tutkimuksista ilmeneviin tuloksiin ja ohjaa tutkimuksen suuntaa. Tämän huomasimme myös omassa kvalitatiivisessa tutkimuksessamme, kun halusimme selvittää eri kulttuurien määritelmää hyvinvoinnista. Puhe hyvinvoinnista ja sen kokemisesta ei ole joka maassa yhtä julkisesti näyttäytyvää ja köyhemmissä maissa arki keskittyykin pitkälti hengissä selviytymiseen. Hyvinvointi on tuolloin enemmän tiiviiden perhe- ja lähiyhteisöjen keskinäistä eikä yleistettävissä maanlaajuisesti, kuten Suomessa, jossa sosiaaliturvalla kaikille kansalaisille lähtökohtaisesti pyritään takaamaan elämälle välttämättömät hyödykkeet kuten ravinto, terveydenhuolto sekä asunto. Maiden elinolosuhteiden erotessa huomattavasti toisistaan, myös ymmärrys hyvinvoinnista poikkeaa toisistaan.

Alla on havainnollistava kuva ravitsemustietouden eroista Kenian ja Suomen välillä. Suomessa ravintoaineiden määrää, laatua ja merkitystä terveellisessä ruokavaliossa määritellään esimerkiksi ruokapyramidin avulla. Keniassa ravintoon liittyviä kulutusvalintoja ohjaa useimmiten se mitä on saatavilla. Kenialainen orpokodin lapsi on piirtänyt kuvaan hänen lempiruokiaan, joita pystytään köyhyden vuoksi nauttimaan hyvin harvoin. Ne kuuluvat pääosin ainoastaan juhla-aterioille.

Kuva 2: Ravitsemusneuvottelukunta. Suomalaiset ravitsemussuosituksset. (Vieressä myös vastine kenialaisista ruokailutottumuksista.)

1970-luvun Suomessa hyvinvoinnin tutkimiseen kehiteltävien indikaattoreiden kehittämisinto hiipui, kun ymmärrettiin kulloinkin vallassa olevien ryhmien arvojen vaikuttavan olennaisesti hyvän elämän mittareiden määrittelyyn (Saari 2011: Kainulainen: 145). Tutkimusinnokkuutta vertailtaessa hyvinvointitutkimuksia valmistui noin 50 kappaletta vuosikymmenessä 1960-luvulta 1980-luvun lopulle, mutta 1990-luvulta lähtien vastaava luku on ollut 208:sta ylöspäin. Hyvinvointia sivuavien väitöskirjojen teemat ovat vaihtelevia. Teemat viestivät usein aikakausistaan ja maassa vallitsevasta poliittisesta tilanteesta. (Saari 2011: Kainulainen: 145-146.) Suomessa hyvinvointia on tutkittu erityisesti sosiologian, sosiaalipolitiikan ja taloustieteen näkökulmasta. Bruttokansantuote niin ikään viittaa taloustieteelliseen näkökulmaan. Tällöin hyvinvoinnin määrittely jää kuitenkin kapeaksi, sillä oleellisena pidetään vain tavaroiden ja palveluiden kulutusta, joka ei kerro subjektiivisesta hyvinvoinnin kokemuksesta ja esimerkiksi sosiaalisesta ja henkisestä hyvinvoinnista mitään. (Saari 2011: Kainulainen: 150.)

Suomalainen hyvinvoinnin tutkiminen on kehittynyt erilaisten ristiriitojen myötä, kun hyvinvointitutkijat ovat kansainvälisesti vertailleet tutkimisen kannalta tärkeitä asioita. Sellaiset teemat kuin tulisiko hyvinvointia määrittää resurssien vai tarpeiden kautta, määritelläänkö hyvinvointia subjektiivisesti vai objektiivisesti ja kenellä on oikeus määritellä hyvää elämää ja hyvinvointia, ovat olleet tutkijoiden kiistelyn kohteita. (Saari 2011: Kainulainen: 163.) Tämän pohjalta voimme ymmärtää, ettei ole olemassa yhtä, absoluuttista hyvää elämää ja hyvinvointia edistävää tekijää vaan hyvinvoinnin kokeminen on subjektiivista, ja myös yhteisölliset suuntaukset väestöryhmien sisällä vaikuttavat siihen, miten hyvinvointi milloinkin määritellään. Tämä osoittaa, että eri maissa erilaisia asioita voidaan pitää arvossa ja liittää hyvinvointiin. Asian ymmärtäminen on oleellista maahanmuuttajien kanssa työskennellessä, jotta emme määrittele maahanmuuttajaa omasta hyvinvoinnin näkökulmastamme sekä tarkastele hänen elämäntilannettaan ainoastaan objektiivisesti vaan muistamme myös aktiivisesti kysyä hänen subjektiivisesta kokemuksestaan.

2.2.1 Sosiaali-indikaattorit, onnellisuus ja elämänlaatu

Usein hyvinvointia mitattaessa huomioimme ainoastaan määrälliset ja erityisesti taloudelliset resurssit. Sosiaalisten suhteiden, onnellisuuden ja elämisen laadun merkitykset ovat kuitenkin merkittäviä jokaisen hyvinvoinnille. (Väestöliitto 2012: 216-218.) Hyvinvointivaltioissa, kuten Suomessa elämä ei keskity enää selviytymistaisteluun ja yksilöllisten valintojen sekä elämänhallinnan merkitys hyvinvoinnin kokemisessa on saanut enemmän painoarvoa.

Kuitenkin hyvinvoinnin tutkimisessa keskiöön päätyvät edelleen käytettävissä olevat resurssit, kuten työn, asuntojen ja koulutuksen määrä. Näiden resurssien lisääminen on perustellusti hyvinvointia lisäävää vähävaraisten elämäntilannetta tarkasteltaessa, mutta esimerkiksi vauraampien kansalaisten hyvinvoinnista nämä mittarit kertovat heikosti. Sosiologi Erik Allardt osoitti jo 1970-luvulla, ettei kotitalouden todellisella resurssitasolla ja hyvinvoinnin kokemuksen välillä ole tilastollisia yhteyksiä. 2000-luvulla systemaattisia yhteyksiä näiden asioiden välillä on kuitenkin huomattu. Tämän lisäksi on alettu ymmärtää, että materiaallinen vaurastuminen ei silti itsessään takaa hyvinvointia ja hyvinvointitutkimuksiin on tullut mukaan subjektiivisen onnellisuuden mittaaminen. Onnellisuuden mittaaminen on haasteellista ja onnellisuuteen vaikuttavia tekijöitä on pyritty etsimään muun muassa geeneistä sekä henkilöpsykologisista tekijöistä. Onnellisuuden kannalta tärkeinä voidaan kuitenkin pitää turvallisuuden tunnetta, arkielämän jäsentymistä, tasa-arvon lisääntymistä ja sosiaalisen pääoman kehittymistä. Näitä pidetään hyvinvointivaltiossa kaikkien hyvinvointia tukevin asioina. (Saari 2011: Ervasti & Saari: 192-193.)

Hyvinvoinnin mittareiden kehityssuunnat muotoutuvat aikakauden, yhteiskunnassa vallitsevien arvojen ja kehityksen myötä. Ei siis voida määrittää vakiomittaria, joka toimisi yhtä hyvin kertomaan hyvinvoinnista aikakaudesta ja yhteiskunnassa vallitsevasta tilanteesta riippumatta. Tämä selittää hyvin myös maakohtaisia eroja hyvinvoinnin kokemisessa. Suomessa asiat ovat yleisellä tasolla tarkasteltuna melko hyvin, kun kansalaisten perustarpeet pystytään tyydyttämään, mutta silti työtarjonnan romahtaminen ja lama saattavat heikentää hyvinvoinnin kokemista reilusti. Toisissa maissa, joissa on eletty pitkään sotien ja kansallisten konfliktien keskellä taas työtarjonnasta riippumatta, rauhan syntyminen todennäköisimmin lisää väestön hyvinvointia.

Hyvinvoinnin mittarina toisen maailmansodan jälkeen BKT oli perusteltu. Talous oli alhaalla ja väestön talouden kasvu lähes nollatasolta oli kiistämättä edistystä. Kuten aiemmin kuitenkin mainittu, maan kehittyessä pidemmälle ei BKT enää realistisesti kerro hyvinvoinnista, johon kuuluu taloudellisen hyvinvoinnin lisäksi paljon muutakin. Kehittyneessä maassa esimerkiksi rikollisuus, sairaudet ja onnettomuudet kasvattavat taloutta, mutta eivät itsessään ilmiönä lisää ihmisen hyvinvointia (Saari 2011: Hoffren & Rättö: 222). Tämän vuoksi BKT:n rinnalle on kehitetty ja kehitetään edelleen useita hyvinvointia seuraavia mittareita, jotka paikkaavat BKT:n puutteita hyvinvoinnin mittaajana (Saari 2011: Hoffren & Rättö: 223).

BKT:n rinnalle luotuja mittareita on alkanut syntyä jo 1970-luvulta, jolloin yhdysvaltalaiset taloustieteilijät William Nordhus ja James Tobin kehittivät MEW:in, Measure of economic welfare. Tässä pyrittiin tuotantoa mittaavan bruttokansantulon lisäksi mittaamaan kulutusta. Mittarin puutteellisuus näkyy kuitenkin siinä, ettei se pysty mittaamaan ympäristökysymyksiä. (Saari 2011: Hoffren&Rättö: 223). 1980-luvulla ympäristökysymykset nousivat tärkeiksi ja

taloustieteilijä Xenophon Zolotas lisäsi MEW:in kaltaiseen mittaristoon arvion luonnonvarojen kulumisen kustannuksista. Mittari tunnetaan nimellä EAW eli Index of economic aspects of welfare. Molemmat näistä ovat BKT:n lailla hyviä kertomaan lähinnä taloudellisesta tilanteesta, mutta eivät suoranaisesti ihmisten kokemasta hyvinvoinnista ja siihen liittyvästä onnellisuudesta. (Saari 2011: Hoffren&Rättö: 225.) Samankaltaisten mittareiden kehitys on jatkunut siitä lähtien ja taloudellisen hyvinvoinnin mittareiden etu painottuu kansainväliseen vertailtavuuteen. Kehitysmaiden tilanteista tällaiset mittarit eivät silti kerro paljoakaan. Ja seuraavassa kappaleessa mainittu HDI kehitettiin vastamaan erityisesti kehitysmaiden inhimillisen kehityksen tarkasteluun(Saari 2011: Hoffren&Rättö: 225).

2.2.2 HDI ja elintason mittarit

Inhimillisen kehityksen mittarin, HDI (Human Development Index), kolme keskimmäistä komponenttia ovat ihmisten keskimääräinen elinikä, koulutus ja BKT henkeä kohden. Näiden komponenttien summasta muodostetaan geometrinen keskiarvo, joiden avulla saadaan Human Development Index. Näitä kolmea muuttujaa arvioidessa on huomioitu niiden vahva korreloiminen keskenään ja vaikuttavuus yleiseen hyvinvointiin yhteiskunnassa. Kuitenkaan myöskään tällä mittarilla ei saada kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kokonaisuutta määriteltyä. (Väestöliitto 2012: 214-215.) Kehittyneissä maissa ollaan lähellä HDI:n eliniän, koulutuksen ja BKT:n tavoitetasoja eikä mittari näin ollen kerro yhtä hyvin kehittyneiden maiden hyvinvoinnista (Saari 2011: Hoffren&Rättö: 227).

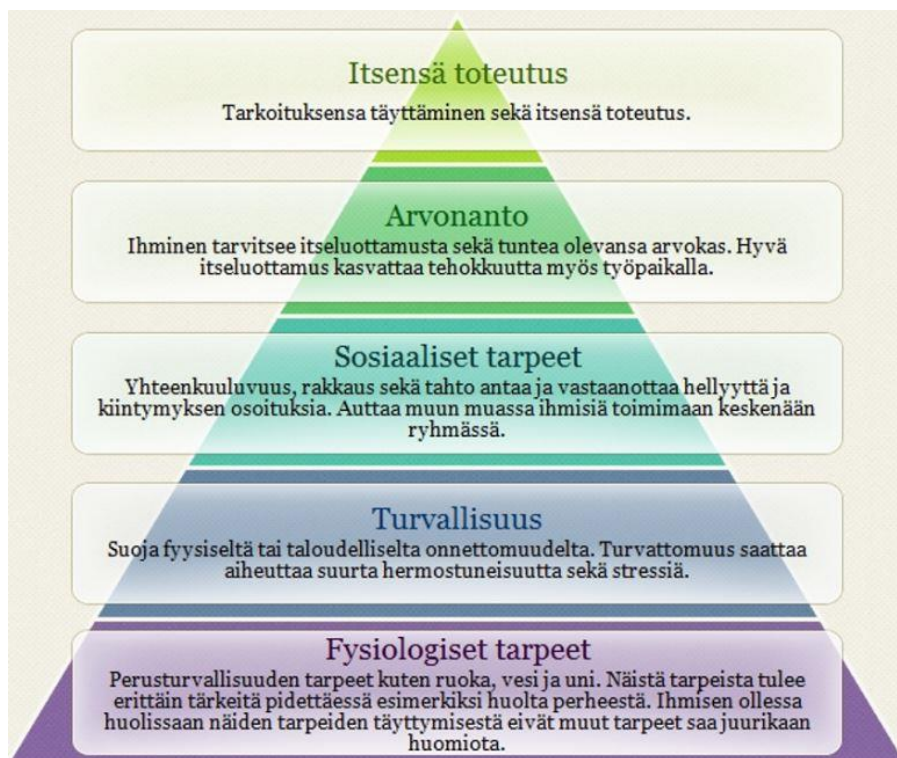
Erilaisten hyvinvoinnin mittareiden vastaavuus on siis suhteessa maan kehitystasoon ja näin ollen universaalia hyvinvoinnin mittaria on vaikeaa löytää. Emme automaattisesti voi olettaa, että kehitysmaassa asuva henkilö on onnellinen tai onneton esimerkiksi maan vaurauden perusteella, mutta yhtä lailla emme voi lähtökohtaisesti päätellä kehittyneessä maassa elävän yksilön olevan onneton tai onnellinen. Tämä korostaa ihmisen subjektiivisia kokemuksia hyvinvoinnin ja onnellisuuden kokemisessa, jonka vuoksi sosiaalialallakin tarkasteltuna maahanmuuttajien lähtömaasta riippumatta emme voi tehdä suoranaisia kotimaa- ja kulttuurisidonnaisia päätelmiä yksilön voinnista ja tarpeista. Siksi on tärkeää rohkaista ammattilaisia kysymään kokemuksia asiakkaalta. Meille Suomessa tyypillisen hyvinvoinnin malli ei välttämättä lisää maahanmuuttajan onnellisuutta.

Bhutanissa kansallista onnellisuutta on pyritty mittaamaan hollantilaisen sosiologin Ruut Veenhovenin kehittämän HLY:n (Happy life years) kautta. Siinä tarkastelussa ovat talouden sijaan ihmisten subjektiiviset kokemukset onnellisuudesta. Mittari kertoo siitä kuinka kauan ja kuinka onnellisesti keskimääräisesti ihmiset elävät (Saari 2011: Hoffren&Rättö: 227). Mittarin käyttöönotto eri maissa kuitenkin vaatisi kattavia kyselyitä kyseisen maan väestön onnellisuudesta, minkä vaikeaksi tekevät kulttuurierot onnellisuuden käsitteen

ymmärtämisessä (Saari 2011: Hoffren&Rättö: 225). Tämänkin mittarin perusteella näyttäisi siltä, että universaalisti hyvinvointia ja onnellisuutta ei ainakaan nykyisten mittareiden avulla pystytä selvittämään. Kuten monien mittareiden puutteet ovat osoittaneet, onnellisuus ja hyvinvointi eivät ole selvitettävissä yhden asian mittaamisella vaan ne ovat subjektiivisia kokemuksia, joiden ymmärrys ja määrittely ovat osittain kulttuurisidonnaista. Juuri nämä kokemukset ja eri asioiden painotuserot tulevat esiin myös haastatteluaineistostamme, jossa ilmenee, että kehitysmaissa ensisijaisen hyvän elämän tavoittelun kohteena ovat elinikää pidentävät tekijät eikä niinkään varallisuuden lisääminen muista syistä. Rahan merkitys hyvinvoinnin edellytyksenä korostuu enemmän ravinnon, asumisen ja terveyden takaajana kuin ylimääräisen materian mahdollistajana.

Yleisesti elintaso mittaavilla indikaattoreilla pyritään elintason laaja-alaiseen ja monipuoliseen kuvaamiseen. Elintasomittarit kuvaavat muun muassa työllisyyttä ja työoloja, asumista, turvallisuutta, poliittisia resursseja, terveyttä ja pääsyä terveydenhuoltoon sekä taloudellisia resursseja. Haasteena niissä on pidetty yleisten, kansainvälisten määritelmien puuttumista elintason kuuluvista komponenteista sekä objektiivisen tarkkailun vaikeutta osatekijöiden eriarvoisuuden vuoksi. (Väestöliitto 2012: 216.)

Yleisellä tasolla ihmisen tarpeiden täyttymistä ja motivaatiota voidaan määritellä muun muassa humanistisen persoonallisuusteoreetikon, Abraham Maslow'n mukaan. Hän on määrittänyt ihmisen motivaatiota ohjaavan tarvehierarkian. Sen mukaan motivaatio selittyy sillä, miten hyvin ihmisen tarpeet on tyydytetty lähtien alkeellisimmista tarpeista nouden itsensä toteuttamisen tasolle. Näistä motivaatiota ohjaavista tarpeista hän on koostanut tarvehierarkian, jossa pohjimmaisina ovat fyysiset tarpeet; kuten nälkä, jano ja hengittäminen ja turvallisuuden tarve. Nämä saavutettuaan ihmisen motivaatiota ohjaavat seuraavat: läheisyyden ja rakkauden tarve, arvostuksen tarve, eettiset ja älylliset tarpeet. Kaikkein kehittyneimpänä motiivina tarvehierarkian huipulla on itsensä toteuttaminen. Mikäli pohjimmaisista perustarpeista ei ole tyydytetty riittävän hyvin, ne tulevat pakottaviksi tarpeiksi. Perustarpeiden tyydytys saa aikaan helpotuksen tunteen, sillä ne ovat ihmiselle elintärkeitä. Kehittyneempien tarpeiden tyydytys taas ei ole välttämätön eikä niiden puutteesta synny pakottavaa tarvetta. Ne kuitenkin Maslow'n mukaan luovat helpotuksen sijaan voimakasta onnellisuuden tunnetta. (Laine & Vilkkö-Riihelä 2012: 70-71.)

Kuvio 1: Maslow'n tarvehierarkia (mukaillen Laine & Viikko-Riihelä 2012)

2.2.3 Työnmerkitys hyvinvoinnille

Ansiotyöhön sitoutuminen on suomalaisessa kulttuurissa arvostettua ja työn korostetaan tuovan elämään merkityksellisyyttä. Työ ja työskentely ovat merkittäviä osa-alueita henkilökohtaisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Maahanmuuttajille työllistyminen on usein erityisesti alkuvaiheessa hyvin haastavaa. Työttömyys voi olla hyvin raskas kokemus ja sosiaalisen arvostuksen väheneminen edistää eriarvoisuutta. Osallisuuden väheneminen lisää hyvinvoinnin heikkenemistä. Sosiaaliset verkostot ovat hyvin suppeita ilman työ- tai opiskelumahdollisuutta. Myös kielitaidon edistäminen on lähes mahdotonta ilman uuden kielen käyttämistä. (Raunio & Säävälä 2011: 165.) Integroituminen työmarkkinoille määräytyy aina kahdensuuntaisesti. Maahanmuuttajan omat ominaisuudet ja vallitsevan yhteiskunnallisen asenneilmapiirin ja rakenteiden kohtaaminen määrittelevät työllistymismahdollisuuksia. Maahanmuuttajan työllistymistä voivat vaikuttaa esimerkiksi henkilökohtaiset ominaisuudet kuten kielitaidottomuus tai soveltumaton ammattitaito. Toisaalta mahdollisuuksia työllistymiseen heikentävät myös työmarkkinoiden luonne, kantaväestön asenteet ja maahanmuuttajia koskeva lainsäädäntö. Luottamuksen luominen on kuitenkin ehkä merkittävin kokonaisuuden kannalta. Työnantajien asennekentän muuttaminen maahanmuuttajien työllistämistä tukevaksi on hyvin haastavaa. (Raunio & Säävälä 2011: 166.)

Taloudellisen epävarmuuden ja työttömyyden kasvun myötä myös asenneilmapiiri on kiristynyt. Taloustilanne ja yksittäiset tiedotusvälineissä laajalti huomiota saaneet

maahanmuuttajien rikollisuudet tai väkivaltaisuuDET muokkaavat kielteisyyttä maahanmuuttoa kohtaan. Poliittisissa puheenvuoroissa on mainittu jopa kansallisvaltioiden rajojen sulkemista, käännytyksiä yksittäisille väestöryhmille sekä maahanmuuton tulosityden tarkempaa tarkastelua. Nämä muutokset vaikeuttavat entisestään maahanmuuttajien kotoutumista ja kokonaisvaltaisesti maahanmuuttotyötä. Luottamuksen luominen yksilöiden välille on haasteellista ja ennakkoluulojen ja - asenteiden määrä lisääntyy. Tiedotusvälineiden suurella vallalla pystytään muokkaamaan väestön yleistä asenneilmapiiriä merkittävästi. YleistyKset leviävät moninkertaisesti. (Pitkänen 2011: 11.)

Edeltävissä kappaleissa käsiteltyjä yhteiskunnan luomia mittareita, arvoja ja normeja vertailemalla voimme hyvin huomioida kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin mittaamisen ja arvioimisen haasteellisuuden. Bruttokansantuotteen mittaamisen avulla emme voi saada kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tuloksia, mutta emme voi unohtaakaan taloudellisen hyvinvoinnin merkitystä. Yhdistelemällä, vertailemalla ja arvioimalla näitä mittareita yhdessä ja erikseen, voimme pyrkiä muodostamaan väestön hyvinvointia kuvaavia kokonaisarviointeja. Yhtä yksittäistä kokonaisvaltaista hyvinvointia kuvaavaa hyvinvointimittaria ei ainakaan vielä ole pystytty luomaan.

Hyvinvoinnin mittareita voidaan käyttää mittaamaan yksilöiden tai yhteisöjen hyvinvointia, mutta usein konkreettisen ja universaalien hyvinvoinnin mittariston määrittelemine ja sen osoittaminen toimivaksi on hyvin haasteellista. Usein koemme hyvinvoinnin ja sen merkityksen hyvin henkilökohtaisena ja siihen vaikuttavien tekijöiden merkitykset hyvin subjektiivisesti. Emme voi verrata afrikkalaisen tai suomalaisen ihmisen hyvinvointia suoraan toisiinsa pohtimatta ja vertailematta taustatekijöitä, ihmisten luontaisia ominaisuuksia ja geneettisiä eroavaisuuksia. Emme voi vertailla kahta erilaista kulttuuria tai tuomita toisen ruokavaliota, liikuntatottumuksia tai unenmäärää tuntematta taustatekijöitä eli kyseisen henkilön ominaisuuksia tai vaatimuksia. Toiselle riittävä unenmäärä voi olla toiselle aivan liian vähäinen.

Seuraavassa kappaleessa määrittelemme yleisesti akkultuuraatiota. Keskitymme sen määrittelyyn prosessina ja stressin aiheuttajana. Myöhemmässä kappaleessa 4.2 akkultuuraatiota tarkastellaan erilaisten akkultuuraatiostrategioiden kautta, jotka liittyvät syvemmin kotoutumisen prosessiin.

2.3 Akkultuuraatio

Hyvinvointia pohtiessa ei voida olettaa suoraan maahanmuuton ja vieraan kulttuurin kohtaamisen aiheuttavan pahoinvointia ja stressitilaa. Asioita tulee käsitellä aina yksilöllisinä, koska omat kokemuksemme ja voimavaramme muokkaavat suhtautumistamme ja

toimintakykyämme uudessa ympäristössä ja tilanteessa. Osalla maahanmuuttajista aikaisempi elinympäristö on ollut hyvin kaoottinen ja uuteen maahan saapuminen voi olla suuri helpotus. (Liebkind 2006: 13-16.)

Esimerkiksi syrjinnän ja heikkojen maahanmuuttajien vastaanottokäytäntöjen on koettu merkittävästi lisäävän akkulturaatiostressiä, jolla tarkoitetaan yksilön vieraaseen kulttuuriin muuttamisesta aiheutuvaa stressiä, alakuloa tai masennusta muistuttavaa olotilaa. Akkulturaatiota voidaan pitää tilana tai prosessina. Prosessina se merkitsee ajan kuluessa tapahtuvia muutoksia toisen kulttuurin kanssa kosketuksissa olevien ihmisten tunteissa, uskomuksissa, tavoissa, arvoissa käyttäytymisessä ja samaistumisessa. Se on dynaaminen prosessi, jossa on otettava huomioon sekä aikaisemmat tekijät että siitä seuraavat muutokset. Tilana akkulturaatiota voidaan mitata sen astetta tai määrää tietyssä ajankohtana. Esimerkiksi kuinka yksilön asenteet, käyttäytyminen ja tunteet ovat kyseisenä hetkenä. Akkulturaatiotutkimus keskittyykin useimmiten kulttuurivähemmistöihin ja heidän jäsenissä tapahtuneisiin muutoksiin. Akkulturaatiotutkimuksen teorioita on useita mutta kahteen ryhmään jaettuna ne voidaan määritellä kuvaamaan kahta erilaista tulosta; yksilöotteista prosessia, joka päättyy kulttuurivähemmistön sulautumiseen tai kulttuuripluralismia eli monikulttuurisuutta, jossa molemmat kulttuurit säilyttävät merkityksensä ja voimansa. (Liebkind 2006: 13-16.)

Akkulturaation rajaaminen ulottuu oman kulttuurin säilyttämisestä ainoana täydellisestä sulautumisesta uuteen yhteiskuntaan. Eri kulttuureja edustavien ryhmien jatkuvan, välittömän vuorovaikutuksen seurauksena tapahtuu muutoksia toisessa tai molemmissa kulttuuriryhmissä. Suomalainen kulttuuri muuttuu ja muuttaa muotoaan. Uudet perinteet ja tavat saapuvat maahanmuuttajiemme mukana ja tämä muokkaa koko ympärillä olevaa yhteiskuntaamme moninaisemmaksi. Onnistuneen akkulturaation merkkeinä on pidetty muun muassa hyvää henkistä ja fyysistä terveyttä, yleistä tyytyväisyyttä elämään, hyvää itsetuntoa sekä toiminta- ja työkykyä eri kulttuurilliset näkökulmat huomioiden. (Liebkind 2006: 16-17) Ulkopuolisuudentunne, ahdistus sekä jopa yleisen terveydentilan huononeminen voivat olla kuitenkin esimerkiksi seurauksena tästä pitkään jatkuneesta stressitilasta. Valtaväestön asenteilla, viranomaistoiminnalla ja erityisesti juuri neuvonta- ja ohjaustilanteilla on suuri merkitys stressitilaan ja sen muodostumiseen. Työttömyys, tietämättömyys tulevaisuudesta, pelko sekä esimerkiksi perheen sisäiset ristiriidat lisäävät entisestään tätä stressitilaa ja heikentävät kokonaisuhyvinvointia. (Liebkind 2006: 80.) Syrjintäkokemukset ennustivat Liebkindin ja Jasinskajan tutkimuksissa eniten stressioireita ja hyvinvoinnin puuttumista. Ne heikentävät itsetuntoa, tyytyväisyyttä elämään ja lisäsivät käyttäytymisongelmia. (Liebkind 2006: 116-119.)

3 Maahanmuuton tutkimisen haasteet

Suomeen muuttaneiden ihmisten terveydestä ja hyvinvoinnista on hyvin vähän tietoa. THL:n koordinoiman vuosina 2010-2012 toteutetun maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (Maamu) tavoitteeksi asetettiin luotettavan tiedon kerääminen isoimpien maahanmuuttajaryhmien terveydentilasta, toiminta- ja työkyvystä, niihin vaikuttavista elinoloista ja elintavoista sekä palvelujen tarpeesta ja sen tyydyttymisestä. Tutkimus oli erittäin haasteellinen ja vaati paljon valmisteluja, koulutuksia ja haastattelumenetelmien muutoksia. Maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa tutkittiin Venäjältä, Somaliasta, Iranista ja Irakista muuttaneiden 18-64-vuotiaiden terveyttä, toimintakykyä, elinoloja, elintapoja, hyvinvointia, syrjintäkokemuksia sekä kotoutumis- ja sosiaalipalveluiden tarvetta ja käyttöä. Tuloksia verrattiin tutkimuspaikkakuntien, Helsingin, Espoon, Vantaan, Turun, Tampereen ja Vaasan, koko väestöstä Terveys 2011 -tutkimuksessa saatuihin tuloksiin. (Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. 2012: 399.)

Tulokset osoittavat, että maahanmuuttajataustaisen väestön terveydessä ja hyvinvoinnissa on eroja sekä eri ryhmien välillä että koko väestöön verrattuna. Erityisesti tutkimuksessa ilmeni psyykkisen hyvinvoinnin haasteet ja niitä tukevien palveluiden tarve. Tutkimuksen tarkoituksena oli myös kehittää tulevaisuuden seuranta eri maahanmuuttajaryhmien terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä. Maamu -tutkimuksessa todetaan tuen kohdistamisen tärkeys hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämiseksi. Sosiaali- ja terveysalan palveluiden tarjonnassa ja kohdistamisessa tulee tunnistaa ja tukea väestöryhmiä, joiden terveys ja hyvinvointi ovat keskimääräisiä heikompia. Varhainen tuki ja maahan muuttaneiden kotoutumisprosessin edistäminen edistävät tulevaisuudessa koko väestön sosiaalista ja taloudellista kestävyttä. (Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. 2012: 3.)

Hyvinvointikysymyksiä pohtiessamme meidän tulee huomioida hyvinvoinnin kokonaisvaltaisuus ja monien pienempien osa-alueiden vaikuttavuus kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja mahdollistamiseksi. Sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden tulee pyrkiä kartoittamaan asiakkaan hyvinvointia mahdollisimman kattavasti. Maahanmuuttotyön kehittämiseksi on tärkeää myös tutkia ja tilastoida eri väestöryhmien hyvinvointia ja niitä koskevia erityiskysymyksiä. Näiden tuloksien avulla saadaan koottua tietoa mihin tekijöihin puuttamalla voidaan parantaa ja edistää Suomeen muuttaneiden terveyttä, työ- ja toimintakykyä, elämänlaatua sekä hyvinvointia. Tämän avulla mahdollistuu koko sosiaali- ja terveysalan palvelujärjestelmän, hyvinvointipolitiikan ja myös väestöä tukevan sosiaaliturvan suunnittelu, toteuttaminen, arviointi ja kehittäminen. Erityisesti sosiaaliturvan oikein kohdistamisella on tärkeä merkitys. Varhainen ja henkilön omaa osallisuutta edistävä tuki

mahdollistaa kotoutumisprosessin ja integraation onnistumisen. (Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. 2012: 3.)

Suomessa on vasta lähivuosina aloitettu tutkimaan ja vertailemaan eri väestöryhmien hyvinvointia koskevia erityiskysymyksiä. Muihin länsimaihin vertailtaessa on huomattu maahanmuuttaneiden huomattavat haasteet erityisesti terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä. Tiedonkerääminen koko väestöä koskevien tutkimuksien avulla on kuitenkin ollut haasteellista maahanmuuttajien vähäisen osallisuuden vuoksi. Kielivaikeudet ja muut kulttuurilliset syyt ovat lisänneet haasteita tutkimuksien luomiseksi ja mahdollistamiseksi. Esimerkiksi Maamu -tutkimuksen valmistelut, toteutusmenetelmät ja vaatimat resurssit kuvaavat hyvin maahanmuuttotyön tutkimustyön vaatimuksia ja haasteellisuutta. Laajat valmistelut, haastattelijoiden erityiskoulutukset aineiston keruuta varten ja haastateltavien pitkäkestoinen rekrytoiminen selittää hyvin miksi tutkimustuloksia ei ole paljon.

Maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksen valmisteluvaiheita tutkiessa on selkeästi huomattavissa maahanmuuttotyötä tutkivien haastattelujen vaatimien järjestelyjen vaativuus ja haasteellisuus. Esimerkiksi kielikysymysten, haastateltavien tiedottaminen ja itse haastattelujen vaatimat valmistelut, myöhemmät muokkaukset ja kehittämistyö, toteutukset ja analyysit vaativat resursseja paljon. Maamu -tutkimuksessa rekrytoitiin tutkimuksen tiedonkeruuvaiheessa haastattelijoina haastateltavien kotimaista kotoisin olevia maahanmuuttajia lisäämään haastattelujen luottamuksellisuutta, ymmärrettävyyttä sekä kulttuurituntemusta. Tutkimustyön valmisteluihin kuuluivat myös haastatteluaineiston testaaminen ja soveltaminen. Tutkimuskysymysten ja tiedonkeruumenetelmien tuli soveltua eri kieli- ja kulttuuriryhmille. Hyvinvointikysymykset ovat usein erittäin henkilökohtaisia ja jopa arkojakin aiheita, joten kulttuurisensitiivisyys, eri kulttuurien huomioiminen ja niiden kunnioittaminen tulee huomioida erittäin tarkasti. (Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. 2012: 22.)

Tilastoiksi kootut hyvinvointi- ja terveystutkimuksia käsittelevät maahanmuuttajia koskevat tutkimukset kertovat maahanmuuttajien terveyden ja hyvinvoinnin olevan yleisesti heikompia kuin kantaväestön. Kotoutumisprosessin haasteellisuus, usein haasteelliset lähtösyöt kotimaasta, sosioekonomiset syyt sekä heikko taloudellinen tilanne uudessa kotimaassa ovat luoneet terveyseroja maahanmuuttaneiden ja valtaväestön välille. Sairastuvuus, oireilu ja jopa kuolleisuus varhaisessa iässä ovat yleisempiä maahanmuuttaneilla henkilöillä. Hälyttävää ovat myös tulokset, joissa kerrotaan hiljattain maahan tulleiden fyysisen terveyden olevan parempi kuin maassa jo pitkään asuneilla maahanmuuttajilla. Heikommat elinolot, pienituloisuus, syrjintä ja yleinen työttömyys vaikuttavat terveyteen ja hyvinvointiin merkittävästi. Kotoutumisprosessilla ja sen onnistumisella on suuri merkitys

maahanmuuttajien hyvinvoinnin kannalta. (Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. 2012: 13.)

Tärkeää olisi, etteivät nämä tutkimustulokset, kehittämissuositukset ja tavoitteet jäisi ainoastaan toteamukseksi ja ehdotelmiksi. Maahanmuuttotyön kehittämiseksi meidän tulisi pyrkiä tuomaan näitä tuloksia konkreettisesti toimintaympäristöihin ja työmenetelmiimme. Työn kehittäminen ja menetelmien uudelleenmuokkaaminen mahdollistuvat parhaiten käytännön työssä. Työntekijät pystyvät muokkaamaan itse itselleen sopivimmat käytännöt ja asiakkailta saadun palautteen myötä virheelliset tai kyseiseen toimintaympäristöön sopimattomat menetelmät tai käytännöt suodatetaan pois. Työn kehittäminen on jatkuvaa prosessia, jossa tilanteiden muutokset ja vaadittavat resurssit ja mahdollisuudet muokkaavat työskentelyämme. Monissa Euroopan maissa onkin nostettu maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi vahvasti kansallisessa terveys- ja sosiaalipolitiikassa. Suomessa Tilastokeskus toteutti Maamua ennen elinoloja terveyttä kartoittavan Maahanmuuttajien elinolututkimuksen (2002) Venäjältä, Virosta, Somaliasta ja Vietnamista Suomeen muuttaneille aikuisille. (Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. 2012: 13.)

Maahanmuuttotyötä koskeviin tutkimuksiin tarvitaan siis jatkossa huomattavasti enemmän resursseja. Suunnitteluun ja toteutukseen vaikuttavat monet pieniltäkin vaikuttavat yksityiskohdat. Esimerkiksi kielellisen termistön tulee olla kunnioitettavaa ja kaikille väestöryhmille sopivaa ja ymmärrettävää. Haastattelukysymyksien laatiminen ja arviointi vie paljon aikaa ja vaatii usein useampia toteutuskertoja löytää toimivimmat kysymysmuodot. Mahdollisuus myös esimerkiksi tiedottamiseen toteutuksista ja tuloksista haastateltavien omalla kielellä lisää haastateltavien rekrytoinnin onnistumismahdollisuuksia. (Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. 2012: 23.)

3.1 Kulttuuri yksilön taustavaikuttajana

Kulttuuri on kokonaisvaltainen käsite, joka kertoo meille ihmisten opituista kokemuksista, uskomuksista ja arvoista. Kulttuurin koostumusta voidaan määrittellä etnografisten, demografisten sekä statusmuuttajien kautta. Etnografiset muuttajat tarkoittavat muun muassa etnisyyttä, kansallisuutta, uskontoa sekä kieltä. Demografisiin muuttajiin kuuluvat ikä, sukupuoli ja asuinpaikka. Statusmuuttajat kertovat ihmisen sosiaalisesta, taloudellisesta sekä koulutuksellisesta taustasta. Kulttuureissa näkyvää jakoa tekee yhteisöllisyys-yksilöllisyys -ulottuvuus. Länsimaiset kulttuurit ovat vahvasti yksilökeskeisiä, joissa korostuvat yksilön omat tarpeet ja tavoitteet sekä itsenäisyys. Kun taas esimerkiksi aasialainen, afrikkalainen ja eteläafrikkalainen kulttuuri on hyvin yhteisöllinen. Yhteisöllisissä kulttuureissa perhe ja

lähiyhteisö ovat tärkeässä asemassa myös yksilön päätöksenteossa. Näissä kulttuureissa vanhemmilla perheen- ja suvunjäsenillä on paljon päätäntävaltaa. (Korhonen & Puukari 2013: 12-13.) Ollessamme mukana monikulttuurisessa työssä edistämässä ja tukemassa hyvinvointia Suomessa, meidän on hyvä ymmärtää, että maahanmuuttajat eivät välttämättä tee koulutus- ja uravalintojaan pelkän oman ajatuksen pohjalta vaan mukana päätöksenteossa voi olla myös maahanmuuttajan lähiyhteisö.

Kulttuuritaustasta riippumatta voimme tarkastella ihmisen kokonaisuutta siitä näkökulmasta, että jokainen meistä on ajatteleva, kokeva, toimiva, sosiaalinen, kulttuurinen, biologinen, hengellinen ja poliittinen yksilö. Me siis koemme asioita eri tavoin, toimimme ja toteutamme itseämme eri tavoin sekä ilmennämme tätä kautta ajatteluamme ja arvomaailmaamme. (Korhonen & Puukari 2013: 13,14.) Eryyisen näkyvästi kulttuurieroavaisuudet nousevat kulttuuriselta, biologiselta ja hengelliseltä kantilta tarkasteltuna. Kulttuurillisuutemme ilmentää yhteisöltämme omaksumiamme ajattelu- ja toimintamalleja sekä arvoja ja asenteita. Nämä voivat usein olla meihin sisäistyneitä malleja, joita emme edes itse erikseen tiedosta tai määrittele. Sisäiset arvomaailmamme kuitenkin tulevat hyvin näkyväksi juuri monikulttuurisissa kohtaamisissa. Biologiset perustarpeet ihmisillä ovat hyvin samanlaiset, mutta niihin vaikuttavat tekijät kuten sosiaaliset merkitykset ja esimerkiksi uskonto vaikuttavat vahvasti. (Korhonen & Puukari 2013:14.)

Se, mitä ajattelemme elämästä ja kuolemasta ja esimerkiksi ravinnosta voi länsimaalaisen tieteellisen ajattelun sijaan liittyä maahanmuuttajalla vahvasti uskontoon. Tästä päästään myös ihmisen hengelliseen puoleen, joka maallistumisprosessin myötä on tullut länsimaissa vieraammaksi (Korhonen & Puukari 2013:14). Jotta ohjaaja voisi työssään tukea ja ymmärtää maahanmuuttaja-asiakasta kokonaisvaltaisesti, olisi hänen hyvä tutustua eri uskontoihin tiedollisesti (Korhonen & Puukari 2013: 14). Esimerkiksi Nepalissa suurin osa väestöstä eli 87 prosenttia on hinduja (Nepal. Suomi- Nepal- seura,). Nepalissa uskonnon merkitys näkyy kulttuurissa ja jokapäiväisessä elämässä vahvasti niin ruokailutottumuksissa kuin rukousrituaaleissa. Myös nepalilaisessa kalenterissa suurin osa kansallisista vapaapäivistä liittyy juuri hindulaisuuteen ja sen eri jumalille pyhitettyihin päiviin.

3.2 Kulttuurien kohtaaminen monikulttuurisen työn haasteena

Suomalaisessa maahanmuuttajatyöskentelyssä ohjaajille on usein haastavaa ymmärtää yhteisöllisiä kulttuureita. Kuten muissa länsimaissa, myös Suomessa yksilökeskeisyys on korostunut. Yhteisöllisen kulttuurin ymmärtäminen monikulttuurisessa työssä on kuitenkin tärkeää, koska suuri osa Suomeen tulevista maahanmuuttajista on maista, missä yhteisöllä on iso merkitys yksilön elämässä. Maahanmuuttajan voi olla haastavaa miettiä omaa identiteettiään irrallisena yhteisöstään, mikäli se ei ole hänen omassa kulttuurissaan

arvostettua. Myöskään negatiivisten tunteiden ilmaisu ei ole kaikissa kulttuureissa suotavaa. Näin ollen ohjaajan tulee tiedostaa oma kulttuuritaustansa ja elämänhistoriansa sekä hyväksyä se, että jokaisella yksilöllä on oma todellisuutensa, joka on rakentunut hänen kokemuksilleen ja opeilleen siitä, mitä on hyvä elämä. (Korhonen & Puukari 2013: 24).

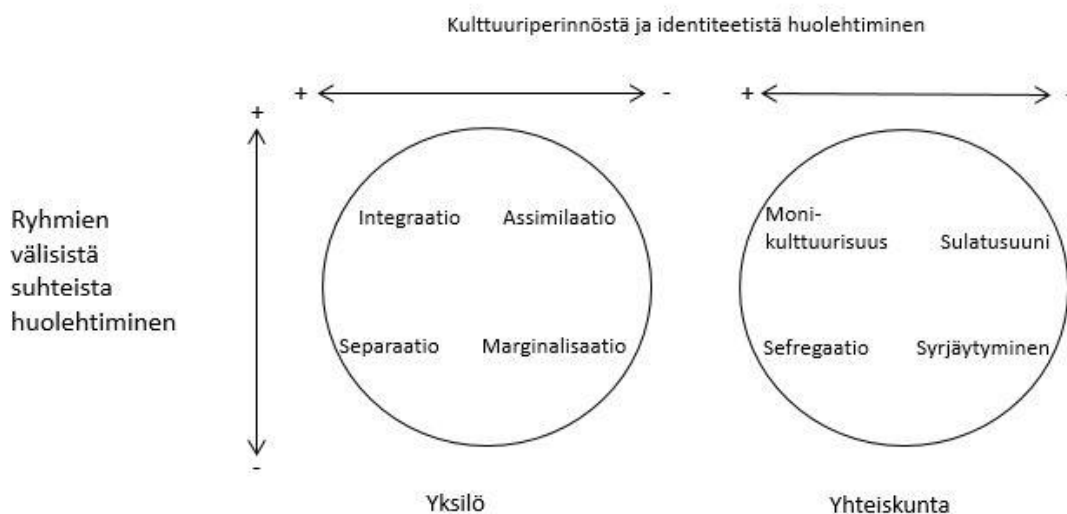
Arvot, tavat ja moraalit ovat siis osittain kulttuurisidonnaisia ja emme voi näin ollen määrittää yhtä yleistä oikeaa tapaa toimia tai ajatella. Kuitenkin äärimmäinen kulttuuri relativismi, jonka mukaan universaalia moraalit eivät ole olemassa, johtaisi kaaokseen. Kulttuuri relativismilla tarkoitetaan sitä, että moraalit ovat kulttuurin sisäinen asia eikä siihen voi ulkopuolelta puuttua tai vaikuttaa. Yksilöllä ja yhteisöllä on todellisuudesta erilaisia tulkintoja, joita meidän tulee ymmärtää ja hyväksyä. Kuitenkin yhteiskunnallisen ja globaalin toimivuuden kannalta voimme pitää toimivan yhteiskunnan tärkeimpinä ominaispiirteinä kansalaisten turvallisuuden ja ihmisoikeuksien toteutumisen takaamista. (Korhonen & Puukari 2013: 25.) Ihmisoikeudet on määritelty Yhdistyneiden kansakuntien julistuksessa, jonka valmisteluissa ovat olleet mukana Lätinalainen Amerikka, Intia, Pakistan ja länsimaat (Kulttuuri relativismin historiallinen tausta). Myös Suomen maahanmuuttopolitiikassa ja maahanmuuttoa koskevassa lainsäädännössä noudatetaan perus- ja ihmisoikeuksia (Maahanmuuton ja kotouttamisen suunta 2011 - 2014: 23).

Kulttuuria voidaan määritellä monella eri tavalla ja ymmärtää se ihmisiä ja yhteisöjä yhdistäviksi tekijöiksi kuten uskomuksiksi, tavoiksi, säännöiksi, arvoiksi ja viestinnän muodoiksi. Kulttuuria voidaan ajatella myös mielen kollektiivisena ohjelmointina, jonka perustat kytkeytyvät niihin sosiaalisiin suhteisiin ja ympäristöihin, jossa ihminen on kasvanut. Ohjelmointi jatkuu edelleen aikuisiällä niissä eri ympäristöissä, joissa ihminen toimii oman kodin ulkopuolella, kuten koulut, kerhot, työelämä ja naapurusto. Kulttuuri syntyy sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutuksessa ja on ainakin osittain jaettua niiden kesken, jotka elävät tai ovat eläneet saman sosiaalisen ympäristön vaikutuksessa. Globalisaation ja kansainvälistymisen kautta ihmiset tulevat elämänsä aikana kosketuksiin erilaisten kulttuurien kanssa ja voivat olla samanaikaisesti jäsenenä monien eri kulttuurien parissa esimerkiksi kotona, työpaikalla ja vapaa-aikana. (Korhonen & Puukari 2013: Korhonen: 34,35.)

Kulttuurien kohdatessa tapahtuvassa prosessissa eli akkulturaatiossa kulttuurien välillä tapahtuu tiedonvaihtoa osallisina olevien eri kulttuurien jäsenten kesken. Akkulturaatiota on jaettu erilaisiin suuntauksiin, jotka määritellään yksi- tai kaksiulotteisiksi. Yksisuuntaisessa mallissa kulttuurivähemmistön edustaja sulautuu valtakulttuuriin ja kaksisuuntaisessa vähemmistön edustaja sopeutuu valtakulttuuriin, mutta säilyttää kuitenkin myös oman kulttuurisen identiteettinsä. Akkulturaatiossa on siis kyse vieraan kulttuurin aikaansaamista muutoksista yksilössä tai yhteisössä. (Korhonen & Puukari 2013: Korhonen: 36.) Ollessaan kosketuksissa uuden kulttuurin kanssa maahanmuuttajat joutuvat akkulturaation prosessiin,

mikä tarkoittaa ajan kuluessa muutoksia esimerkiksi arvoissa, uskomuksissa ja identiteetissä. Toisaalta maahanmuuttaja saattaa ajan-saatossa menettää osan kotikulttuuristaan esimerkiksi oman kielensä osaamisen vähenemisenä, mutta hän myös oppii uudesta kulttuurista asioita, jotka tulevat osaksi hänen identiteettiään. Tällainen prosessi voi tuottaa yksilölle haasteita, mutta luoda myös uusia mahdollisuuksia. (Korhonen & Puukari 2013: Korhonen: 37.) Identiteetti on ihmisen olennaisinta ja sen uudelleen muokkaantuminen on merkittävä prosessi. Tämän vuoksi on äärimmäisen tärkeää, että kotoutumisprosessissa ei pyritä pelkästään esittelemään suomalaista kulttuuria maahanmuuttajalle vaan tuetaan ja kunnioitetaan myös maahanmuuttajan omaa kulttuurisuutta. Mahdollisimman mielekkään integraation syntymiseksi olisikin hyvä, että esimerkiksi monikulttuurisessa sosiaalityössä käytäisiin vuorovaikutuksellista kulttuurien välistä dialogia ja tutustutaan rohkeasti maahanmuuttajan arvoihin ja käsityksiin siitä, mitä hyvinvointi hänelle merkitsee.

Integraatio-teoreetikko John Berry on jakanut akkulturaatiostrategiat neljään osioon: integraatio, assimilaatio, separaatio ja marginalisaatio. Näiden strategioiden vaikutukset ovat selvästi joko uuteen yhteiskuntaan osallistavia tai syrjäyttäviä. Näyttäisi siltä, että kaikista edunmukaisin vaihtoehto niin maahanmuuttajan kuin yhteiskunnankin kannalta on juuri integraatio. Siinä maahanmuuttaja säilyttää oman kulttuuriperintönsä ja identiteettinsä, mutta kykenee toimimaan myös osana valtaväestöä ja omaksumaan siitä piirteitä. Separaatiossa maahanmuuttaja pitää kiinni alkuperäisestä identiteetistään eikä omaksu mitään uudesta kulttuurista vaan päinvastoin korostaa omaa kulttuuritaustaansa ja erottautumista valtaväestöstä, jolloin syrjäytymisriski yhteiskunnasta kasvaa. Assimilaatiossa taas maahanmuuttajan omat kulttuuriset juuret ja identiteetti vähitellen katoaa ja hänen identiteettinsä korvautuu valtaväestön kulttuurilla ja elämäntyyllillä. Marginalisaatiossa maahanmuuttaja irtaantuu omasta kulttuuristaan, mutta ei myöskään omaksu uutta, jolloin syrjäytyminen on hyvin todennäköistä. (Korhonen & Puukari 2013: Korhonen: 37,38.)

Kuvio 2: John Berryn akkulturaatiostrategia (Korhonen & Puukari 2013.)

Yhteiskunnan ilmapiiri, arvostukset ja asenteet maahanmuuttoa kohtaan vaikuttavat merkittävästi akkulturaation suuntaan. Niin kohdemaan maahanmuuttopolitiikka kuin kansalaisten asenteet vaikuttavat siihen kuinka hyvin maahanmuuttaja pääsee osaksi yhteiskuntaa. Pohjoismaissa on havaittu, että kaikista ikä- ja sukupuoliryhmistä nuorten naisten myönteinen asenne maahanmuuttajien integraation hyväksymiseen on edistänyt integraatiomyönteistä orientaatiota ja helpottanut maahanmuuttajien sopeutumista. Vanhemmat sukupolvet ovat tottuneet perinteisiin ja paikallisyhteisöihin ja nuorten miesten on havaittu omaavan yleisesti ottaen hieman enemmän isänmaallista ja nationalistista kannatusta. Kuitenkin juuri nuorten asenteet individualistisesta ja kansainvälisestä maailmankuvasta ovat mukana edistämässä monikulttuuristen ilmiöiden hyväksymistä. (Korhonen & Puukari 2013: Korhonen: 38-39.)

4 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyömme lähtökohtaisena tavoitteena on lisätä tietoutta maahanmuuttajien kulttuurien merkityksestä koettuun hyvinvointiin ja näillä keinoin edistää hyvinvointia sekä parantaa maahanmuuttajille kohdistettujen sosiaalipalveluiden laatua. Suomen nykyisen monikulttuurisuustyön keskiössä on taloudellinen hyvinvointi. Siinä keskitytään asuminenjärjestelyihin, koulutus- ja työtilanteen mahdollisuuksiin, jotka eivät suoranaisesti näyttäisi edistävän tai parantavan kotoutumisprosessia. Sosiaalityön piirissä on mahdollista edistää kotoutumista sosiaalisesta ja kokonaisvaltaisesta hyvinvointia tukevasta näkökulmasta ja sitä kautta myös edistää maahanmuuttajien kiinnittymistä esimerkiksi koulutukseen tai työelämään.

Opinnäytetyö keskittyy maahanmuuttotyöskentelyyn, asiakasvuorovaikutukseen ja sitä kautta asiakkaan hyvinvoinnin edistämiseen. Arvioimme ja analysoimme hyvinvointiin ja maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä, indikaattoreita ja niiden vertailtavuutta kansainvälisesti. Keskitymme erityisesti niiden määrittelyyn ja taustavaikuttajiin maahanmuuttajan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja voimaantumisen näkökulmasta. Pohdimme mitä on hyvinvointi, miten ja mitkä kulttuurilliset taustatekijät siihen vaikuttavat.

Voidaksemme huomioida maahanmuuttajan henkilökohtaisen hyvinvoinnin sosiaalisella tasolla mahdollisimman hyvin meidän tulee kiinnittää huomiota erilaisiin kulttuurisidonnaisiin tekijöihin. Tällaisia ovat muun muassa hyvinvoinnin ja tasa-arvon käsite maahanmuuttajan kotimaassa suhteutettuna Suomen tasa-arvojärjestelmään. Pohdimme myös uskonnon merkitystä ja vaikuttavuutta yksilöön maahanmuuttajan omassa kotimaassa. Otamme huomioon yhteisöllisyyden, yksilöllisyyden sekä kielen merkityksen sosiaalisen hyvinvoinnin ulottuvuudessa. Sosiaalisena toimintana käsitystavat pohjautuvat ihmisen elämänhistoriaan ja nykyiseen elämäntilanteeseen sekä värittyvät näin jokaisen subjektiivisten kokemusten kautta (Suurpää 2002: 24).

Käsitteiden merkitykset liittyvät yksilöllisen elämänhistorian lisäksi yksilöä ympäröiviin sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin kiinnikkeisiin. Vaikka subjektiiviset käsitykset eri asioista ovat kytköksissä ihmisen kokemuksiin, niitä ohjaavat myös kuvitteelliset elementit. Ihminen voi ottaa kantaa muiden kokemuksiin eläytymällä heidän tarinoihinsa ja kokemuksiinsa sekä näin kuvitella, miten jonkun asian laita on, vaikkei sitä olisi henkilökohtaisesti kokenutkaan. Kokemuksellisen ja kuvitteellisen välisestä dialogista syntyy myös maahanmuuttajia koskevia näkemyksiä, jotka saattavat olla ristiriitaisia, mutta myös toisiaan täydentäviä. (Suurpää 2002: 24.)

Oleellisinta opinnäytetyössämme on juuri tuoda näkyväksi hyvinvointia edistävät ja estävät tekijät, jotka ovat eroavaisia niin kulttuurin sisällä kuin eri kulttuurien välillä. Haluamme tuoda näkyväksi hyvinvoinnin laaja-alaisuuden ja sen kuinka subjektiivinen kokemus hyvinvointi ja samalla myös pahoinvointi on. Suurin osa ihmisistä osaa määrittää voivatko he hyvin vai huonosti, mutta sosiaalialalla hyvinvoinnin edistäjinä meidän tulee ymmärtää ja osata kysyä, mitkä asiat näihin vaikuttavat sekä hyväksyä se, ettei ole yhtä oikeaa tapaa tai menetelmää kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin saavuttamiseen. Kulttuurien ymmärtäminen hyvinvoinnin taustavaikuttajana on juuri se, jonka haluamme tuoda näkyväksi suomalaiseen maahanmuuttotyöhön. Opinnäytetyön tavoitteet ja henkilökohtaiset tavoitteemme kulkevat rinnakkain. Olemme arvioineet omia tavoitteitamme ja niiden toteutumista luvussa 11.2. Käsittelemme myös tarkemmin tavoitteidemme toteutumista luvussa 11.

5 Haastattelu tutkimusmenetelmänä

Kulttuurit vaikuttavat kaikkialla. Myös maahanmuuttaja- haastatteluissamme kulttuurilliset vaikutukset ovat vahvasti läsnä. Kulttuurin käsitteellä tarkoitetaan tutkimustieteissä kollektiivista subjektiviteettia, jonkin yhteisön tai yhteiskuntaluokan piirissä omaksuttua elämäntapaa sekä maailman hahmottamisen ja mielekkääksi kokemisen tapaa. Tämä käsitys on merkittävästi laajempi kuin aikaisempi niin sanotusti hierarkkinen kulttuurikäsite, jonka mukaan kulttuurilla tarkoitetaan ainoastaan parasta ja kauneinta, jota jokin kansa tai sivilisaatio on tuottanut. Kulttuuri käsittää esineiden ja asioiden lisäksi esimerkiksi maailmankuvan, elämänasenteen ja yhteiskunnallisen aseman merkitykset ja resurssit. (Alasuutari 2011: 56-58.) Opinnäytetyössämme haluamme tuoda esiin eri kulttuureihin liittyviä, toisistaan poikkeavia maailmankuvia ja elämänasenteita.

Ihmistieteellisessä laadullisessa tutkimuksessa näkyvät selkeästi merkit ihmistieteellisestä suuntauksesta, jota usein nimitetään kulttuuritutkimukseksi. Laadullisen tutkimuksen ja kulttuuritutkimuksen yhteisenä tekijänä voidaan pitää perustaa, joka pyrkii paikalliseen selittämiseen, ei universaaleihin totuuksiin. Tutkimuksella pyritään tekemään ymmärrettäväksi jokin tietty historiallisesti ja kulttuurisesti ehdolliseksi ymmärretty asia. asiat voivat olla myös yleisinhimillisiä, empiirisesti universaaleja, mutta tällöinkään niitä ei voida määritellä niin sanotuiksi luonnonlaiksi. (Alasuutari 2011: 55.) Laadullisen tutkimuksemme avulla voimme pohtia ja analysoida, mitkä seikat on hyvä huomioida asiakastyöskentelyssä maahanmuuttajien kanssa. Haastatteluilla saamme myös näkyviin eri kulttuurisidonnaisia hyvinvoinnin merkityksiä, mutta emme voi määritellä yleistyksiä tai ehdottomia totuuksia. Teemahaastattelun runko liitteenä opinnäytetyössä (liite 2).

Saadaksemme mahdollisimman yksityiskohtaista tietoa maahanmuuttajien kokemuksista meidän tulee kysyä asiaa suoraan heiltä. Vain maahanmuuttaja itse voi täysin tietää miltä tuntuu asua vieraassa maassa ja vieraan kulttuurin ympäröimänä. Tämän huomasimme itse myös kansainvälisissä harjoitteluissamme. Sen miltä tuntuu, kun ei ole tuttua verkostoa tavattavissa ja tukemassa, kun ei ymmärrä kieltä, jota ympärillä puhutaan ja esimerkiksi ruoka, tuoksut, ympäristö ja tapakulttuuri ovat vieraita. Vieraan kulttuurin ympäröimänä saattaa oman kulttuuriperimän ja tapojen merkitys heikentyä maahanmuuttajan tutustuessa ja sopeutuessa uuteen kulttuuriin. Tukeaksemme maahanmuuttajan kahdensuuntaista kotoutumista on tärkeää, että osoitamme kiinnostusta myös maahanmuuttajien omiin kulttuuriin juuriin.

Halutessamme kerätä laadullista aineistoa on luontevaa käyttää teemahaastattelua. Kyselylomakkeen sijaan kyseessä on ennemminkin eräänlainen keskustelu, jossa tutkija pyrkii vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa keräämään tutkimuksen aihepiiriin kannalta kiinnostavat

asiat. (Aaltola & Valli 2001: Eskola & Vastamäki: 24). Osa haastatteluista on tuotettu sähköisen viestinnän välityksellä ja osa kasvotusten. Yhteistä näille tilanteille on se, että haastateltaville on selvitetty tarkasti, että kyse on heidän omista mielipiteistään ja näkemyksistään ja olemme kiinnostuneet juuri heidän ajatuksistaan parantaaksemme maahanmuuttajien kohtaamista Suomessa. Olemme myös tehneet selväksi, että haastattelut ovat luottamuksellisia, joita käsitellessämme kunnioitamme vaitiolovelvollisuutta ja anonymiteettia. Haastateltavilla oli mahdollisuus esittää lisäkysymyksiä ja saada lisätukea kysymyksiin vastaamisessa. Haastateltavat olivat kaikki vapaaehtoisia, täysi-ikäisiä ja ymmärsivät, mihin haastatteluita hyödynnetään.

Haastatteluun suostumisella on tutkimuksen mukaan erilaisia motivoivia tekijöitä. Tällaisia tekijöitä on esimerkiksi, että haastateltava saa tuoda mielipiteensä kuuluviin, joka voi itsessään tuoda hyvän mielen haastateltavalle tai haastateltava voi omista kokemuksistaan kertomalla edistää omaa tilannettaan tai mahdollistaa häntä hyödyttävän muutoksen. Luotettavan ja rentoutuneen ilmapiirin luomiseksi haastattelua ei kannatakaan pitää liian virallisessa tai muodollisessa tilassa. (Aaltola, Valli 2001: Eskola & Vastamäki: 25-26.) Pyrimmekin pitämään tietyn rentouden yllä haastattelun luonteessa ja korostamaan tuloksien tärkeyttä. Kerroimme, että teemme opin-näytetyötämme sosiaalialan maahanmuuttajien kanssa tehtävän työn laadun kehittämistä varten, jonka parissa työelämän kontaktimme toimii ja jonka parissa itse tulemme todennäköisesti tulevaisuudessa toimimaan.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Eroavatko hyvinvointikäsitteet kulttuureittain? Miten?
2. Kuinka kulttuurierojen huomioiminen vaikuttaa kotoutumiseen ja integraatioon?
3. Miten voimme kehittää monikulttuurista asiakastyöskentelyä?

Näihin tutkimuskysymyksiin pyrimme vastaamaan kysymällä maahanmuuttajien näkemyksiä hyvinvointiin ja sen kokemiseen liittyen sekä vertaamalla näitä näkemyksiä suomalaiseen hyvinvoinnin ideaan. Haastatteluissa pyrimme saamaan myös selville ovatko maahanmuuttajien käsitteet muuttuneet Suomessa asumisen myötä. Näin voimme osoittaa kuinka kulttuurierot vaikuttavat maahanmuuttajan kotoutumiseen ja identiteetin uudelleen muotoutumiseen asuinmaata vaihdettaessa.

5.1 Teemahaastattelu

Saadaksemme tietoa kulttuurillisista eroista hyvinvoinnin taustavaikuttajana valitsimme tutkimusmenetelmäksemme teemahaastattelun, jonka avulla voidaan saada tietoa siitä mitä ihminen ajattelee ja miksi hän toimii niin kuin toimii (Tuomi & Sarajärvi 2009: 72).

Laadullisessa tutkimuksessa haastattelu menetelmänä on joustava. Haastattelussa on mahdollista käydä haastateltavan kanssa keskustelua haastattelun teemoista, oikaista väärinkäsityksiä ja selventää haastattelussa käytettävien ilmausten sanamuotoa. Joustavaa haastattelussa on myös se, ettei kyse ole tietokilpailusta, jossa on oikeat ja väärät vastaukset, vaan tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009: Tuomi & Hirsjärvi: 73.) Teemahaastattelu on puolistrukturoitu, joka tarkoittaa, ettei vastauksille ole määritelty valmiita vastausvaihtoehtoja vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin. Teemahaastattelun ominaispiirteisiin kuuluu, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen ja haastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, jotka koskevat tutkittavaa ilmiötä. (Tuomi & Sarajärvi 2009: Tuomi & Hirsjärvi: 47.)

Valitsimme haastateltaviksi Suomessa asuvia nepalilaisia sekä kenialaisia maahanmuuttajia. Olimme huomanneet kansainvälisissä harjoitteluissamme Nepalissa ja Keniassa, että kulttuurilliset erot suhteessa suomalaiseen kulttuuriin ovat huomattavat ja näkyvät vahvasti arkielämässä. Nepalilaisia haastatteluun osallistuvia haastateltavia oli alun perin viisi, joista yksi oli Nepalissa sosiaalialaa opiskeleva henkilö. Haastatteluiden toteutumisessa ilmeni kuitenkin esteitä sähköisen viestinnän haasteiden vuoksi ja yhteys Nepalissa asuvaan haastateltavaan katkesi tietämättömistä syistä. Nepalissa internet-yhteydet eivät ole vakaat ja sähkönjakelussa on päivittäin monen tunnin katkoksia, joka saattaa vaikuttaa yhteyden katkeamiseen. Näin ollen haastattelumateriaali nepalilaisten osalta perustuu Suomessa asuvien neljän nepalilaisen maahanmuuttajan haastatteluihin, joista yhdellä on sosiaalialan kokemusta Nepalissa. Kenialaiset teemahaastatteluun osallistuneet henkilöt ovat myös Suomessa asuvia maahanmuuttajia ja heitä on kaksi. Myös toisella heistä on kokemusta sosiaalialan parista. Haastatteluaineistoja analysoidaan osittain erikseen kulttuureittain, jotta saamme tuotua mahdollisimman selkeästi esille kulttuurikohtaiset näkökulmat hyvinvoinnin määrittelystä ja sen kokemisesta esille.

5.1.1 Kieli haastatteluissa

Haastattelun käyttöön sisältyy kieleen liittyviä odotuksia esimerkiksi siitä, että haastateltavat hallitsevat yhteisön kielen ja haastattelussa käytettävä kieli on heille ainakin osittain yhteinen ja sen käyttö on hallinnassa (Hirsjärvi & Hurme 2011: 50). Olimme pyrkineet muotoilemaan haastattelukysymykset mahdollisimman selkeiksi ja yksinkertaisiksi, sillä sanojen sivumerkitykset ovat eri ihmisillä erilaisia (Hirsjärvi & Hurme 2011: 53). Omat haasteensa haastatteluun toi se, että haastattelukieli ei ollut haastattelijoiden eikä haastateltavien äidinkieli.

Haastattelut toteutettiin englannin kielellä, joka oli ainut yhteinen kieli haastattelijoille ja haastateltaville. Yhteisestä kielestä huolimatta haastatteluissa ilmeni haasteita joidenkin kysymysten ja käsitteiden ymmärtämisen osalta. Haastattelussa käyttämämme sana well-being eli hyvinvointi herätti haastateltavissa tarkentavia kysymyksiä, mitä käsitteellä tarkoitetaan. Oli haastavaa avata käsite heille vaikuttamatta liikaa siihen, miten me itse määrittelemme hyvinvoinnin. Haastatteluiden tavoitteena oli saada tietää, mikä haastateltavien näkemyksen mukaan on hyvinvointia, jolloin emme voi antaa haastateltaville tarkkaa valmista määritelmää hyvinvoinnista. Avasimme käsitteen yleisillä englannin kielen määritelmillä sanasta, jolloin haastateltavat saivat selkeän kuvan siitä, mitä kysytään. Haastattelukaava on liitteenä työssä.

5.1.2 Aineiston analyysi ja käsittely

Haastattelut toteutettiin tietokonetta kirjausvälineenä käyttäen kasvotusten sekä sähköisen viestinnän avulla jolloin aineisto oli valmiiksi jo kirjallisessa muodossa, eikä sitä näin ollen tarvinnut erikseen litteroida. Perusanalyysimenetelmänä laadullisessa aineistossa voidaan käyttää sisällönanalyysiä. Siinä analysoidaan kirjoitettuja, kuultuja tai nähtyjä sisältöjä (Tuomi & Sarajärvi 2009: 91). Aineistosta nousee usein esille uusia kiinnostavia asioita, joita tutkija ei ole välttämättä etukäteen edes ajatellut. Analyysin kannalta on tärkeää rajata tarkkaan tutkittava ilmiö ja tarkentaa se, mikä tutkittavan aiheen kannalta on merkittävää ja oleellista. Aineistosta nousevat uudet mielenkiintoiset aiheet tulee jättää seuraavaan tutkimukseen. On olennaista keskittyä niihin asioihin, jotka aineistossa vastaavat juuri tutkittavan aiheen tutkimuskysymyksiin ja palvelevat tutkimuksen tarkoitusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 92.)

Käytimme sisällönanalyysinä teemoittelua. Aineiston teemoittelussa keskitytään siihen mitä eri teemoista on sanottu. Tällöin laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan. Teemahaastattelussa haastattelun teemat muodostavat itsessään jäsenyyksen aineistoon. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 93.) Merkittävää oli huomata, että haastateltavat olisivat mielellään halunneet tuoda esiin henkilöllisyytensä, vaikka Suomessa korostamme tutkimushaastatteluissa anonyymiteettiä ja vaitiolovelvollisuutta.

Haastattelurakenteessa jaoimme haastattelukysymykset kolmeen osioon; yleisiin kysymyksiin, maahanmuuttajan näkökulmaa käsitteleviin kysymyksiin ja sosiaalityöntekijän näkökulmaan, jotta haastattelun kaava olisi kaikille haastateltaville mahdollisimman yhtenäinen. Tavoitteena oli, että ne, joilla on Nepalista, Keniasta tai Suomesta sosiaalialan kokemusta voivat vastata myös sosiaalialan näkökulmasta. Alun perin haastateltavana piti olla myös Nepalissa sosiaalialaa opiskeleva henkilö, joka olisi voinut olla vastaamatta maahanmuuttajan näkökulmaa käsitteleviin kysymyksiin, mutta vastata muuten samoihin kuin muutkin

tutkimushenkilöt. Erittelystä ja ohjeistuksesta huolimatta jotkut haastateltavat vastasivat myös kysymyksiin, jotka eivät heitä koskeneet. Syyksi he kertoivat, että he halusivat olla haastattelussa mahdollisimman paljon avuksi. Tämä ilmeni esimerkiksi tapauksissa, joissa sosiaalityön kokemuksen omaavien kysymyksiin vastasi henkilö, jolla ei kuitenkaan ollutkaan sosiaalialan kokemusta. Asiasta keskusteltiin haastateltavan kanssa ja vastaukset voitiin liittää maahanmuuttajan näkökulmaa käsittelevän osion alle. Aiheet olivat tärkeitä subjektiivisia näkökulmia, jotka täytyi vain uudelleen sijoittaa haastatteluun oikeiden kysymysten alle.

6 Tulokset

Seuraavissa kappaleissa esittelemme haastatteluiden tulokset nepalilaisten ja kenialaisten maahanmuuttajien haastatteluista. Haastateltujen ikä jakautuu 20- 45 vuoden välille. Kaikki nepalilaiset haastatellut ovat miehiä, he ovat asuneet Suomessa ilman perheitään kolmesta neljään vuoteen, opiskelevat ja käyvät töissä. Kenialaisista haastatelluista molemmat ovat Suomessa yli kahdeksan vuotta asuneita naisia ja molemmilla heistä on perhe Suomessa. Toinen heistä on tällä hetkellä töissä ja toinen opintonsa päättänyt sekä toivoo saavansa pian töitä. Tulokset jakautuvat eri teemojen alle. Haastatteluissa teemoiksi nousivat hyvinvointikäsitelmä, hyvinvointia edistävät ja estävät tekijät, hyvinvointikäsitelmän ja identiteetin muuttuminen uudessa kulttuurissa, maahanmuuttajan asema suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurin vaikutus sosiaalityössä.

6.1.1 Hyvinvointikäsitelmä

Kysyttäessä, mitä hyvinvointi haastateltavien mielestä on, nousi esiin useita eri asioita. Nepalilaisten vastauksissa yhdistävä tekijä oli onnellisuus. Kahden nepalilaisen mielestä hyvinvoinnin voi jakaa muun muassa sosiaaliseen, fyysiseen, hengelliseen ja taloudelliseen hyvinvointiin, johon liittyy myös turvallisuuden tunne sekä koulutus ja työ. Yksi haastatelluista nosti esiin käytännönläheisempiä asioita ja mainitsi kavereiden, hyvien elinolosuhteiden, mielenkiinnon kohteiden, työn ja erityisesti rahan edustavan hyvinvointia. Nepalilaisessa kulttuurissa on tyypillistä asua yhdessä koko perheen kanssa lapsesta vanhukseksi ja haastatelluista kolme asuu myös Suomessa jonkinlaisessa yhteisasumisen muodossa. Ainut itsenäisesti asuva haastateltu kertoi huomanneensa tässä elämänvaiheessa hyvinvoinnin merkitsevän hänelle itsenäisyyttä ja sitä, että selviytyy elämän haasteista ja osaa mukautua eri elämäntilanteisiin.

“If we talk about Finland, people here have a very good status of well-being. They are assured by their government for health, job, education and environment they live. But in case of Nepal people are not. They oneself pay

money for health, no unemployment money is paid and no free education and the environment we live are not maintained properly.”

Kenialaisista haastatelluista toinen luokitteli hyvinvointia sosiaalisesti hyvinvoinniksi, terveelliseksi ruokavalioksi, liikunnaksi sekä onnellisuudeksi. Toisella haastatelluista hyvinvoinnin kokeminen painottui Suomen sosiaali- ja terveyspalveluiden kattavuuteen. Hänen mukaansa hyvinvointia ja sen ulottuvuuksia on se, että kaikilla lapsilla ja aikuisilla on pääsy terveyspalveluiden piiriin riippumatta taloudellisesta tilanteesta. Hän mainitsi vertailuksi, että Afrikassa terveyspalvelut maksavat eivätkä kaikki sen vuoksi tavoita tarvittavaa terveydenhuoltoa, joka johtaa jopa useiden ihmisten kuolemiin. Hänen mukaansa hyvinvointi on myös sitä, että Suomessa lapsista pidetään huolta mahdollistamalla kaikille päivähoito ja ilmaiset terveyspalvelut. Hänen mukaansa myös KELA:n palvelut toimivat Suomessa hyvin ja tukevat hyvinvointia muun muassa tukemalla rahallisesti pienituloisia.

”The child welfare is also the best from my own point of view. Children are given the best care especially when it comes to things like daycares and free health care for them. The government ensures that every child gets the best and cannot lack anything.”

“The Kela system also works well. The customer care is excellent and they are also well organized. The social is also good at supporting the citizens of the country and they make life better for the low paid workers.”

6.1.2 Hyvinvointia edistävät ja estävät tekijät

Kolme nepalilaisista mainitsi hyvinvointia edistäväksi tekijäksi hyvän taloudellisen tilanteen. Taloudellisen vakauden lisäksi kaksi heistä mainitsi myös terveelliset elämäntavat. Kolmas painotti hyvinvoinnin edistävän tekijän olevan ehdottomasti raha. Nepalissa raha on ehto hengissä selviytymiselle. Rahalla ei lähtökohtaisesti tavoitella ylimääräistä materiaa vaan pyritään kattamaan peruselinkustannukset; kuten ruoka, vesi ja asuminen. Nepalissa ei ole sosiaaliturvaa, joka takaisi varattoman yksilön selviytymisen.

“As I have mention overall we need some finance, a well economy to have a proper wellbeing life. So, its money that improves.”

Neljäs nepalilaisista painotti taloudellisen kukoistuksen sijaan hyvinvoinnin tulevan siitä, että olemme vuorovaikutuksissa ja ymmärtäväisiä muita ihmisiä kohtaan. Hän korosti myös, että kyky selviytyä ongelmatilanteista on hyvinvointia edistävä tekijä.

Toinen kenialaisista määritteli hyvinvointia edistäviksi tekijöiksi sosiaalisen vuorovaikutuksen ja sen, että kykenee tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Toinen tarkasteli asiaa siitä näkökulmasta, mitkä tekijät hänen mielestään edistävät Suomessa ulkomaalaisten hyvinvointia. Niihin kuuluu hänen mukaansa ehdottomasti suomen kielen oppiminen ja koulutus. Hän mainitsi, että ulkomaalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi heidän olisi myös tärkeää osata maan lait ja säännöt.

“When it comes to foreigners I think learning the language is a very important factor. Education too is important. And one should also learn to understand the laws and rules of the country to make things easier for them.”

Kolme nepalilaisista kuvaili huonon terveydentilan hyvinvointia estäväksi tekijäksi. Heidän mukaansa henkinen ja fyysinen pahoinvointi voivat heikentää hyvinvointia. He mainitsivat myös huonon taloudellisen tilanteen ja köyhyyden olevan estävä tekijä hyvinvoinnin kokemisessa. Kahden haastatellun mukaan epävarmuus ja huono itsetunto vaikuttavat negatiivisesti hyvinvointiin. Yhden mukaan myös huonoon seuran ajautuminen voi estää hyvinvointia.

Kenialaisista toinen kertoi hänen mielestään sairauksien, pahoinvoinnin ja onnettomuuden tunteen vaikeuttavan hyvinvoinnin kokemista. Toisen mukaan heistä koulutuksen puuttuminen on Suomessa hyvinvointia estävä tekijä. Lisäksi hän kuvaili tietämättömyyden nykyisen asuinmaan asioista ja tilanteesta sekä paikallisen, virallisen kielen osaamattomuuden olevan hyvinvoinnin kokemista hankaloittavia asioita.

6.1.3 Hyvinvointikäsitteen ja identiteetin muuttuminen uudessa kulttuurissa

Nepalilaisista kaikki haastatellut vastasivat maahanmuuttajille kohdistettuun haastattelun osioon. Puhuttaessa hyvinvoinnista Nepalin ympäristössä kaikki mainitsivat hyvän taloudellisen tilanteen liittyvän vahvasti hyvinvoinnin kokemiseen. Taloudelliseen tilanteeseen liittyen puhuttiin myös työn tärkeydestä hyvinvoinnin takaajana. Kaksi mainitsi hyvinvoinnin Nepalissa tarkoittavan myös hyviä terveydenhoitomahdollisuuksia. Terveyspalvelut eivät ole kuitenkaan kaikille saatavilla, johtuen perheiden varallisuudesta ja asuinpaikasta. Terveyspalvelut ovat omakustanteisia eikä niitä ole saatavilla kaikilla alueilla. Nepalin perhekeskeinen kulttuuri näkyi myös siinä, minkälaisia eroavaisuuksia nepalilaiset maahanmuuttajat huomasivat Suomen ja Nepalin kulttuurin välillä. Yksi mainitsi, että Nepalissa jokaisella on perheensä vahva tuki koko elämän läpi, mutta Suomessa 18 -vuotiaasta eteenpäin ihmisten täytyy pärjätä omillaan. Yhteisöllisen perhekulttuurin ja länsimaalaisen yksilökeskeisen kulttuurin välillä koettiin kuitenkin myös positiivisia eroja. Yksi haastatelluista mainitsi kokevansa suomalaiselle kulttuurille tyypillisen yksilön itsenäisyyden vapauttavaksi. Hän kertoi, kuinka

Nepalissa kotona koko perheen kanssa asuessa on rajoittavaa noudattaa vanhemmilta ja muulta lähiyhteisöltä tulevia sääntöjä kuten tarkkoja kotiintuloaikoja, alkoholin nauttimiskieltoa sekä esimerkiksi ulkoiseen olemukseen liittyviä rajoituksia.

“I was with family in Nepal so I have to be in some rules like ; no drinking, no long hair, no flirting with girls but, in Finland I feel free from all of those and spend my time according to my think and wishes without hampering others.”

Hän kokee, että Suomessa hän saa tehdä ja elää juuri niin kuin itse parhaaksi kokee ja se luo hänelle tyydyttävää vapaudentunnetta. Henkilön haastattelussa ilmenee, etteivät kotiintuloajat liity kuitenkaan vain perheen sääntöihin vaan myös siihen, ettei Nepalissa koeta olevan turvallista liikkua ulkona pimeällä. Suomessa hän kertoo kuitenkin voivansa liikkua yölläkin itsekseen täysin turvallisesti, joka on hänestä mukavaa.

Kolme nepalilaista mainitsi, että heidän Suomessa kokemansa vapaus itsenäiseen aikuiselämään ja se, että kykenee itse elättämään itsensä on tuntunut mieluisalta. Yksi mainitsi, että se kun voi itse tienata oman rahansa ja ostaa sillä mitä haluaa, luo myös elämänlaatua parantavaa hyvinvointia. Hän kertoo, ettei hänellä kotimaassaan ollut ollenkaan omaa rahaa, minkä kokee omaa elämää rajoittavana. Kaksi korosti, että merkittävä ero hyvinvoinnin edellytyksissä Suomessa ja Nepalissa on se, että täällä kaikilla on tasavertaiset lähtökohdat hyvään elämään, johon kuuluvat riittävät terveystalvelut, koulutus, valtion ja kaupunkien työtarjonta sekä hyvä taloudellinen tilanne. Nepalissa nämä asiat riippuvat pitkälti perheen varallisuudesta, sillä kaikki palvelut ja koulutus ovat maksullisia. Jokaisella ei ole perheen taloudellisen tilanteen vuoksi mahdollisuutta mennä päiväkotiin ja kouluun. Yksi mainitsi köyhyyden myös kasaantuvan maaseudulle, joissa koulutus ja palvelut ovat vähäisiä tai niitä ei ole laisinkaan. Yksi haastatelluista mainitsi, ettei hyvinvointia Nepalissa voi kokea, jos ei ole rahaa. Elämän perusedellytykset kuten ravinto, asuminen ja vesi maksavat, eikä minkäänlaista sosiaalista tukirahaa ole saatavilla. Mikäli perheellä ei ole rahaa hankkia näitä elintärkeitä hyödykkeitä, heillä ei ole mitään.

“People here in Finland don’t have the fear of death for not having the food, shelter and housing. So at this moment I just want to see the people being social with one another.”

Toinen haastateltava kertoi, että Suomessa hyvinvointia tuovat valtion takaamat, kaikille kansalaisille kuuluvat sosiaalipalvelut. Hän kokee kuitenkin miinuspuoleksi sen, ettei ihmisten välistä yhteisöllisyyttä ole juuri nähtävillä samalla tavalla kuin Nepalissa, eivätkä ihmiset ole kovin sosiaalisia. Myös toinen mainitsi, että suomalaisten hiljaisuus vaikuttaa vieraalta. Hänestä tuntuu, että ihmiset ovat Suomessa liian ujoja juttelemaan keskenään ja tämä

toisinaan vaikuttaa siltä, kuin eläisi elävien kuolleiden keskellä. Kaksi haastatelluista on sitä mieltä, että Suomen sosiaali- ja hyvinvointijärjestelmä on hyvällä mallilla ja se varmasti jatkaa hyvin toimivana systeeminä. Toinen heistä mainitsee, että Suomessa asumisessa vaikeaa ovat kuuma kesä ja sen valoisat yöt sekä pimeät ja kylmät talvet.

Yksi haastatelluista kertoi kokevansa, että hänen vanha identiteettinsä on katoamassa Suomessa vietettävien vuosien saatossa. Hänestä tuntuu, että hän on muuttumassa skandinaaviseen yhteiskuntaan sopivammaksi. Haastateltava kertoi, että hän kokee kasvaneensa henkisesti ja aikuistuneensa Suomessa itsenäisesti asumiensa vuosien johdosta. Hän ajattelee nykyään hyvinvoinnin olevan jotain muutakin, kuin vain riittävää ravintoa. Hänen mukaansa itsenäistymisestä seuraava aikuistuminen on tuonut hänelle itsearvostuksen tunnetta ja hänestä tuntuu, että hän kykenee nyt ja tulevaisuudessaan elämässään tavoittamaan sen, mitä haluaa. Nämä kokemukset ovat hänelle mieluisia.

”There is no any doubt that I haven’t changed myself to this Scandinavian society. What I was before as a person is about to extinct during these years of living in Finland. I came to know that well-being first refers to the thorough maturity with the time and self-assessment to head towards anything. I used to have faith on some mortality before and now they are not disappeared but I just faced the bitter reality that way of well-being is different and the healthy life doesn’t only refer to the quality of food.”

Yksi kenialaisista ei kommentoinut erikseen maahanmuuttajia koskeviin kysymyksiin. Toinen heistä kuitenkin mainitsi, että sekä Suomessa että Keniassa hyvinvoinnin edellytyksiin kuuluu terveyspalveluiden ja koulutuksen takaaminen. Hänen mukaansa myös sosiaalinen hyvinvointi on erittäin tärkeää. Haastateltavan mukaan sosiaalista hyvinvointia lisää se, että ymmärretään ja hyväksytään ihmisten erilaiset taustat sekä kulttuurit.

6.1.4 Maahanmuuttajan asema suomalaisessa yhteiskunnassa

Maahanmuuttajan aseman kannalta haastatteluista nousi esiin negatiivisia ja positiivisia ajatuksia. Nepalilaisista kaksi kertoi näkemyksiään tästä aiheesta. Toinen heistä sanoi, että suomalaisen järjestäytyneen yhteiskunnan ympäristössä on hyvä elää, koska kaikille kansalaisille on taattu tarvittavat peruspalvelut. Se, että kaikilla on nämä peruspalvelut näyttäytyy hänelle positiivisena, koska kenenkään ei tarvitse huolehtia nälästä, kodin ja asuinsuojan puuttumisesta tai pelätä kuolevansa niiden puutteessa. Kaikille kansalaisille on elämälle tarvittavat olosuhteet, joka luo turvallisuutta ja rauhaa koko yhteiskuntaan. Toisella maahanmuuttajan asemaa kommentoineesta nepalilaisesta on huonoja kokemuksia

maahanmuuttajan kohtaamisesta Suomessa. Hän ei ensin halunnut tuoda asioita esiin, sillä hän ei halunnut puhua Suomesta negatiivisesti. Sama ajatus välittyi myös osassa muista haastatteluista. Haastattelija kuitenkin rohkaisi puhumaan myös näistä häntä vaivaavista asioista, jolloin kävi ilmi, että haastateltu oli kokenut rasismia Suomessa erinäisissä tilanteissa. Hän kertoi, että maahanmuuttajan elämästä Suomessa tekee vaikeaa toisinaan ilmenevä syrjintä. Hän on kokenut itse olleensa terveystalouden ensiapupäivystyksessä eriarvoisessa asemassa suhteessa suomalaisiin potilaisiin. Hän kertoi olleensa myös mukana tilanteessa, jossa hänen nepalilaisen kaverinsa sairaanhoidollista kiireellisyyttä ja tarpeellisuutta on vähätelty. Hänen mukaansa myös työmaailmassa hän ja hänen ulkomaalainen ystävänsä ovat kokeneet rasismia. Rasismi on ilmennyt sanallisesti työnantajan kommentteissa. Haastateltu kuvaili kuinka hänen työpaikallaan hänen ehdotuksensa työskentelyn laadun parantamiseksi on torjuttu vetoamalla siihen, että hän on maahanmuuttaja, joka ei tunne suomen kieltä eikä systeemiä. Hänet on kehoitettu pitämään työhön liittyvät kehitysajatukset tämän vuoksi omana tietonaan.

“We (immigrants) all are capable of working in Finland. Just we dont get step for our efforts. Instead of very good degree we are forced to be cleaners and maids. I have my own issue about my work place is that they said me you are not finn and you cannot understand our system so you better be quiet and stop giving suggestions at work place.”

Haastateltu kertoi, että myös hänen ystävänsä on tullut torjutuksi töitä hakiessaan ulkomaalaisen taustansa vuoksi. Ystävällä on työnhakutilanteessa ollut Suomessa suoritettu työtä vastaava tutkinto, muttei riittävää suomen kielen taitoa. Haastateltava ajattelee, ettei kieli saisi olla esteenä vaan töitä pitäisi voida tarjota maahanmuuttajille myös englannin kielellä. Tällä hetkellä hän ja hänen Suomessa työskentelevät ulkomaalaiset ystävänsä opiskelevat korkeakoulu-tasolla ammattitutkintoa, mutta kaikki heistä on haastatellun mukaan pakotettu työskentelemään koulutuksesta riippumatta siivousalalla. Haastattelutilanteessa haastateltavasta välittyi voimakas turhautuminen ja tunne siitä, että hän kokee olevansa maahanmuuttajana alempiarvoisessa asemassa kuin kantaväestö.

Kenialaisista haastatelluista toinen kommentoi maahanmuuttajan asemaa sanomalla, että Suomessa erilaisten palveluiden parissa asioimista vaikeuttaa suomen kielen taidon puuttuminen, jonka vuoksi myös erilaisten lomakkeiden täyttäminen on mahdotonta. Pääsääntöisesti hän kokee Suomessa saamansa palvelun olleen ystävällistä, mutta toivoo, että maahanmuuttajan tulositystä riippumatta kaikkia kohdeltaisiin tasavertaisesti. Haastattelussa nousi esiin, ettei kukaan Suomessa ole kysynyt hänen hyvinvoinnistaan. Hänen mielestään tällaisen asian kysyminen maahanmuuttajalta on hyvä asia ja hänestä tuntuu, että sen huomioiminen on lisääntymässä.

6.1.5 Kulttuurin vaikutus sosiaalityössä

Haastatelluista kahdella on kokemusta sosiaalialan parissa työskentelystä. Nepalilainen haastateltu on työskennellyt Nepalissa vapaaehtoisen sosiaalityön parissa. Hän kuvaili, että poliittinen epävakaus koko maassa luo rauhattomuutta ja turvattomuutta yhteiskuntaan, joka haittaa sosiaalista hyvinvointia. Tärkeintä olisi, että maassa olisi rauha ja turvallinen elinympäristö. Hän kertoi, että nuorten haasteena Nepalissa on työtarjonnan niukkuus. Tällöin kouluttautuneet, maan tulevaisuuden kehityksen kannalta tärkeät nuoret, lähtevät ulkomaille työn ja paremman elämän perässä eikä maa kehity.

”Whereas youths are not getting enough employment opportunities which leads major problem, so they have to leave country in search of opportunities, but if government is able to provide employment many people will not travel abroad or commit crime as they will be engaged in their work.”

Nepalilainen haastateltu korostaa, että yleisin syy Nepalissa erityisesti nuorten maasta poismuuttoon on koulutus- ja työtarjonnan heikkous. Hänen mukaansa hyvinvointi maassa paranisi, jos valtio järjestäisi kansalaisille työpaikkoja. Tämä lisäisi maassa myös turvallisuutta, sillä ihmiset sitoutuisivat töihin, joista saisivat riittävän toimeentulon ja näin rikollisuus vähenisi. Haastateltu kertoi, että Nepalissa nuoret päätyvät huumeidenkäyttäjiksi ja rikollisiksi työn ja koulutuksen puuttuessa. Hänen mielestään Nepalissa sosiaalityössä tulisi panostaa terveysvalistukseen sekä köyhien nuorten ja lasten koulutukseen. Myös yhteisöllisiä urheilutapahtumia ja terveyttä käsitteleviä seminaareja tulisi järjestää niin nuorille kuin aikuisillekin. Katulasten osalta sosiaalityön tulisi pyrkiä siihen, että kaikki lapset saisivat asuinpaikan. Elämäntaitojen ja yhteiskunnan toimivuuden kannalta hän pitää tärkeänä jokaisen pyrkimystä ylläpitää rauhaa.

Kenialainen haastateltava on ollut mukana sosiaalityön eri muodoissa Keniassa ja Suomessa. Hän on työskennellyt eri projekteissa vapaaehtois- ja palkkatyössä. Hän kuvaili, kuinka Suomessa nuorille annettu liika vapaus ja liian monet vapaa-ajanviettomahdollisuudet, itsenäisyys sekä vanhempien liian vähäinen huolenpito sekä rajojen asettamisen vähäisyys luovat nuorille liikaa vastuuta liian nuorena. Tämä lisää nuorten stressiä ja pahoinvointia, jolloin myös päihteiden käyttö lisääntyy. Kenian osalta hän taas kuvaili vanhempien liiallisen huolehtivaisuuden lapsistaan olevan vangitsevaa. Hänen mukaansa Suomessa sosiaalialalla nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten tulisi korostaa nuorille koulutuksen tärkeyttä ja ilmaisen koulutuksen arvostamista. Hän ei koe, että nuoret ymmärtävät tällä hetkellä koulutuksen arvon tulevaisuuden työllistymisen edellytyksenä. Hänen mielestään Suomessa

vanhempien pitäisi asettaa lapsilleen enemmän rajoja sekä korostaa lapsuuden merkitystä antamalla enemmän huolenpitoa.

7 Johtopäätökset

Vastataksemme ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme; Eroavatko hyvinvointikäsitteet kulttuureittain ja miten, kysyimme haastatteluissa, miten maahanmuuttajat määrittelevät hyvinvoinnin käsitteen, hyvinvoinnin kotimaassaan sekä ovatko heidän käsityksensä hyvinvoinnista muuttuneet Suomeen muuttamisen jälkeen. Liittyen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen kysyimme myös, miltä suomalainen hyvinvointijärjestelmä heidän silmiinsä näyttää.

Molempien kulttuurien edustajien haastatteluista välittyy ajatus oman kulttuurin ja Suomen kulttuurin eroista. On myös huomattavissa, että Suomeen muuttamisen jälkeen osa heistä on omaksunut toisia enemmän uutta kulttuuria. Tämä näyttäytyisi olevan sidonnainen siihen, kuinka pitkään on asunut Suomessa sekä kuinka voimakkaasti on antautunut uudelle kulttuurille. Eniten suomalaiselle kulttuurille tyypillisiä arvoja välittyi kenialaisten ja itsenäisesti asuvan nepalilaisen haastatteluista. Kenialaiset ovat asuneet Suomessa jo useita vuosia ja heidän puheistaan välittyy Suomen julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden arvostus. He kokevat julkisten palveluiden tuottavan tasavertaista hyvinvointia yhteiskuntaan. Heillä on myös perheet Suomessa, joka luo vakautta uudessa maassa asumiselle. Pitkään Suomessa asuttuaan he ovat saaneet luotua kontakteja kantaväestöön sekä pystyneet kiinnittymään työelämään ja koulutukseen, mutta heillä on myös kontakteja muihin kenialaisiin. Nämä ovat menestyksekkään akkulturaation merkkejä ja viestivät integraatiosta.

Nepalista muuttanut maahanmuuttaja on hyvin lyhyessä ajassa omaksunut suomalaiselle kulttuurille tyypillistä itsenäisyyttä. Se, kuinka hän kuvailee vanhan identiteettinsä kadonneen ja muuttuneen skandinaaviseksi, vaikuttaisi viittaavan aiemmin tekstissä mainitun integraatio-teoreetikko, John Berryn akkulturaatiostrategian mukaisesti assimilaatioon. Maahanmuuttaja on korvannut aiemman identiteettinsä enemmän suomalaisiin arvoihin pohjautuvaksi. Poiketen muista haastatteluista nepalilaisista hän korostaa vastauksissaan positiivisena kokemuksena Nepalin perhekeskeiselle kulttuurille vierasta, mutta suomalaiselle kulttuurille ominaista itsenäisyyttä ja oman elämän hallintaa. Haastateltu kokee uuden kulttuurin myötä tulleen itsenäistymisen kokemuksen voimauttavaksi ja hyvinvointia lisääväksi, joten oman kulttuuriperimän heikentyminen identiteetissä ei vaikuta olevan hänelle haitallista. Haasteita saattaa kuitenkin ilmetä, mikäli hän haluaa palata takaisin pysyvästi asumaan kotimaahansa. Mitä hyvinvoinnin määrittelyyn tulee, näyttäisi kulttuurista riippumatta ytimen olevan

ajatus onnellisuudesta. Kuitenkin se, kuinka haastateltavat määrittelevät onnellisuutta poikkeaa toisistaan.

Suomen edustama maallistunut, länsimaalainen yksilökeskeinen kulttuuri on haastatteluiden perusteella tuonut yhteisöllisistä kulttuureista muuttaneille maahanmuuttajille vapautta. Samaan aikaan kulttuurimme vaikuttaa kuitenkin osalle myös oudon hiljaiselta ja sosiaalisesti vetäytyvältä. Haastatteluista on havaittavissa kuinka maahanmuuttajien näkökulmasta yhteiskuntalaajuinen rauha ja turvallisuus koetaan hyväksi, mutta yksilökeskeisyys ja suomalaisten ihmisten välinen konkreettinen yhteisöllisyys esimerkiksi naapuruussuhteiden jäykkyytenä tuntuu vieraalta.

Hyvinvointia pohdittaessa maahanmuuttajien vastauksissa korostuvat asiat, jotka ovat suomalaisen hyvinvointivaltion kantaväestölle mahdollisesti itsestäänselvyyksiä. Hyvinvoinnin edellytyksinä ilmenee maahanmuuttajien haastatteluissa myös raha ja perheiden taloudellinen tilanne. Suomessa on totuttu siihen, että yhteiskuntaluokasta ja taloudellisesta tilanteesta riippumatta jokaiselle kuuluvat terveyden- ja sosiaalihuollon sekä koulutuksen peruspalvelut. Nämä palvelut eivät ole kuitenkaan maahanmuuttajien kotimaissa itsestään selviä jokaisen oikeuksia ja niiden saatavuutta Suomessa yksilön taloudellisesta tilanteesta riippumatta pidetään suuressa arvossa. Maslow'n tarvehierarkian mukaisesti ihmisen perimmäisiin tarpeisiin kuuluvat elintärkeiden asioiden kuten ravinnon ja turvan saaminen. Tämä näkyy kehitysmaista maista muuttaneiden haastateltujen vastauksissa. He kuvailevat, että hyvinvointi on ennen kaikkea sitä, että pystyy takaamaan hengissä selviytymisen. Haastatteluista ilmeni, että muutettuaan Suomeen osa maahanmuuttajista on siirtynyt tarvehierarkian mukaisesti ylöspäin perustarpeiden ollessa tyydytettynä. Se, että pystyy itse ostamaan itseä miellyttäviä tavaroita ja saa ilmaista itseään vapaasti ilman perheen asettamia rajoja, on tullut maahanmuuton myötä merkittäväksi hyvinvointia lisääväksi tekijäksi.

Haastattelutilanteissa ilmenee, että maahanmuuttajille on mielekästä kertoa omasta kulttuuristaan. Tämä tukee opinnäytetyömme toiseen tutkimuskysymykseen vastaamista; Kuinka kulttuurierojen huomioiminen vaikuttaa kotoutumiseen ja integraatioon? Se, että maahanmuuttajien mielipiteitään kysytään ja, että heidän kulttuuritaustansa kiinnostavat, on heille merkityksellistä, mutta siitä kertominen sosiaalialan vaikuttajille myös uutta ja vierasta. Useamman haastateltavan puheissa ilmenee, ettei heidän hyvinvoinnistaan olla aiemmin Suomessa oltu kiinnostuneita eikä sitä ole heiltä kysytty. Tästä voimme päätellä, että maahanmuuttajat toivoisivat enemmän suoria kysymyksiä heidän elämäänsä ja taustaansa koskevista asioista. Tällainen suvaitsevaisuus ei tietenkään koske ainoastaan sosiaalialan työntekijöitä vaan myös ihmisiä työ- ja siviilielämässä yleisesti. Erilaisuuden huomioiminen ei suinkaan erottele syrjäyttävästi maahanmuuttajia kantaväestöstä erilliseksi

vähemmistöryhmäksi vaan osoittaa heille, että olemme kiinnostuneita heidän asioistaan ja hyväksymme heidän kulttuurinsa suomalaisen kulttuurin rinnalla. Nämä huomiot liittyvät oleellisesti kolmanteen tutkimuskysymykseen; Miten voimme kehittää monikulttuurista asiakastyöskentelyä? Pohjautuen haastatteluihin ja akkultuuraatioteoriaan, jossa paras mahdollinen kotoutuminen yhteiskunnan ja yksilön kannalta on integraatio, monikulttuurisessa asiakastyöskentelyssä tulisi ottaa paremmin huomioon maahanmuuttajan oma kulttuurinen tausta. Maahanmuuttajan taustasta ja hänelle tutuista käytännöistä ja tavoista kysyminen ja niiden hyväksyminen edistää mahdollisuuksia ottaa uutta kulttuuria vastaan. Asiakkaan kulttuuritaustan huomioinen ja kunnioittaminen tukee maahanmuuttajan aiempiin elämäkokemuksiin pohjautuvaa identiteettiä. Maahanmuuttaja ei näin ollen joudu niin äkillisesti luopumaan aiemmista uskomuksistaan ja muuttamaan identiteettiään ja arvojaan uuden kulttuurin mukaiseksi. Hän voi hiljalleen yhdistää vanhat elämäkokemukset ja uudet opit sujuvaksi kokonaisuudeksi, joka edistää uuteen kulttuuriin sopeutumista.

Julkisissa kirjoituksissa ja puheissa on kritisoitu maahanmuuttajien työttömyyttä ja heille maksettuja sosiaalietuuksia. Tämä omalta osaltaan luo ja ylläpitää ajatuksia siitä, että kaikki maahanmuuttajat ovat pakolaisia ja ovat tulleet Suomeen elämään julkisten palveluiden taloudellisilla tuilla. Kuten aiemmin opinnäytetyössämme mainitsimme, maahanmuutto on nykyään pitkälti työ-, opiskelu ja perhesiteisiin pohjautuvaa. Haastatellut maahanmuuttajat ilmaisevat, halukkuutensa tehdä töitä Suomessa. Kuitenkin kielitaidon puute ja paikoin työnantajien rassistiset asenteet ovat heidän kokemustensa mukaan tämän asian tiellä. Haastatteluista ilmenee, että myös Suomessa kouluttautuneilla maahanmuuttajilla on vaikeuksia saada työpaikkaa ja heille usein ainut tarjottu työmahdollisuus on siivousalalla koulutustaustasta riippumatta.

Aiheeseen liittyen kirjoitettiin myös Helsingin Sanomissa 29.1.2015. Artikkelissa, Tuore raportti: Maahanmuutto pitää kaksinkertaistaa, muuten Suomi ei pärjää, Helsingin sanomien kotimaantoimittaja Katja Boxberg avaa tosiasiota maahanmuuttajien työllisyydestä. Artikkelissa on muun muassa lainaus tutkija Pekka Myrskylältä, joka esittää, että maahanmuuttajien kielitaitovaatimuksia työelämässä tulisi madaltaa. Artikkelissa mainitaan myös maahanmuuttajien työttömyyden laskeneen vuosina 2000 - 2013. (Tuore raportti: Maahanmuutto pitää kaksinkertaistaa, muuten Suomi ei pärjää. Helsingin Sanomat. 2015.) Huonoista työehdoista ja maahanmuuttajien poikkeuksellisen suuresta osuudesta siivous- ja kuljetusalalla suhteessa kantaväestöön kirjoitettiin Helsingin Sanomien artikkelissa, Jopa puolet pääkaupunkiseudun siivoojista maahanmuuttajia, 10.3.2013. Artikkelissa nostetaan esille, kuinka pääkaupunkiseudulla noin puolet siivousalan työntekijöistä ja bussikuskeista on maahanmuuttajia. Maahanmuuttajan eriarvoista asemaa yhteiskunnassa pitää mahdollisesti yllä se, etteivät maahanmuuttajat osaa vaatia Suomessa vaadittavien työehtosopimusten noudattamista, sillä eivät ole niistä tietoisia. Myöskään palkat eivät

maahanmuuttajavaltaisilla aloilla mahdollisesti nouse samalla lailla kuin niillä aloilla, joita kantaväestö hallitsee. Maahanmuuttajat eivät usein ole tietoisia kaikista oikeuksistaan työntekijöinä. (Jopa puolet pääkaupunkiseudun siivoojista maahanmuuttajia. Helsingin Sanomat. 2013.)

Haastatteluiden perusteella suomen kielen taitamattomuus ei ole vain työllistymistä haittaava tekijä maahanmuuttajalla. Kielitaidon puuttuminen vaikeuttaa työllistymisen lisäksi maahanmuuttajilla myös maahanmuuttajille suunnattujen palveluiden käyttöä, lomakkeiden kirjoituskielen ollessa suomi. Haastattelussa ilmenee myös, että kielen ymmärtämättömyys luo erillisyyden tunnetta, kun ei ymmärrä mitä yhteiskunnassa ja ympäröivässä maassa tapahtuu. Kotouttamisen parissa tulisi siis entistä enemmän kiinnittää heti alkuvaiheesta lähtien maahanmuuttajien kielikoulutukseen. Tämä parantaisi huomattavasti heidän työllistymismahdollisuuksiaan ja osallisuutta yhteiskunnassa.

Sosiaalialaan ja siihen liittyvään työhön kohdistuvat erot Suomen, Nepalín ja Kenian välillä ovat merkittävät. Sosiaaliset ongelmat ja vaikeudet arkielämässä selviytymisessä näyttäisivät haastatteluiden perusteella Nepalissa ja Keniassa liittyvän varallisuuteen. Molempien maiden maahanmuuttajien kotimaissa kaikki peruselinkustannukset ovat omakustanteisia ja ainut turvaverkko taloudellisesti on perhe, mikäli itsellä ei ole työpaikkaa. Oman perheen ja lähiyhteisön rooli on molemmissa maissa selviytymisen kannalta elintärkeä. Läheiset perhesiteet luovat perustan yksilön selviytymiselle ja turvallisuudelle, mutta mahdollisesti myös rajoittavat yksilön vapautta. Lähiyhteisön huolenpito on kuitenkin edellytys hengissä selviämiseksi, jolloin kaikki sitoutuvat noudattamaan perheen sääntöjä ja vanhempien yhteisön jäsenten säätelemää hierarkiaa. Maahanmuuttajan siirtyessä yhteisöllisestä kulttuurista yksilökeskeiseen kulttuuriin, perheen asettamat arvot ja säännöt saattavat kyseenalaistua. Maslow'n tarvehierarkian mukaisesti tarpeiden tyydytys nousee hiljalleen perustarpeiden tyydytyksestä itsensä toteuttamisen tasolle. Kehitysmaassa arjessa on ollut kyse selviytymisestä, mutta Suomessa perustarpeiden tyydyttyessä maahanmuuttaja alkaa miettiä itsensä toteuttamista ja omia valintojaan. Se, että henkilö on ennen tottunut jakamaan yhteiset säännöt ja käytännöt perheen kanssa ja saakin uuteen maahan muutettaessa päättää kaikesta omaa elämää koskevista asioista itsenäisesti voi olla vapauttavaa, mutta siinä on myös suuri muutos käsiteltävänä. Uusi vapaus omaa elämää koskevista päätöksistä tuo myös yksilölle paljon uudenlaista vastuuta ja sen käsittelemiseen olisi tarpeen vaatiessa myös hyvä saada tukea esimerkiksi sosiaalipalveluiden puolelta.

Voimme näin ollen päätellä, että maakohtaiset käytännöt saattavat poiketa voimakkaasti toisistaan ja kotoutumisen integraation onnistumiseksi uuteen kulttuuriin tutustumiseen olisi hyvä saada tukea kantaväestöltä marginalisaation ja separaation välttämiseksi. Kuten

kappaleessa 4.2 on mainittu, nämä ovat akkulturaatiostrategioista kaikkein haitallisimmat maahanmuuttajan sopeutumisen kannalta.

Kotoutumisessa tulisi taloudellisen tukemisen lisäksi keskittyä siihen, että selvitämme maahanmuuttajan lähtökohdat ja taustan häneltä itseltään kysyen sekä osoitamme ymmärrystä hänen kulttuuriinsa ja kiinnostusta hänen hyvinvointiinsa. Se kuinka radikaalit eroavaisuudet oman kulttuurin ja uuden kulttuurin erot ovat, vaikuttavat vahvasti maahanmuuttajan uuteen kulttuuriin sopeutumiseen. Mikäli maahanmuuttaja on uudessa maassa ainoastaan oman kulttuurinsa edustajien ja muiden maahanmuuttajien kanssa tekemisissä, uuteen kulttuuriin tutustuminen ja sen yhteiskunnan yleisten käytäntöjen oppiminen jää vähäiseksi. Tällöin myös kiinnittyminen yhteiskuntaan saattaa heikentyä. Kuitenkin myös liian nopea ja voimakas omista kulttuurijuurista irrottautuminen voi olla yksilölle haitallista. Sopeutumisen kannalta olisi hyvä, että maahanmuuttaja voisi saada vertaistukea uudessa maassa asuvilta saman kulttuurin edustajilta sekä tietoa uudesta maasta kantaväestöltä.

Työelämään pääsyn tulisi myös helpottua, sillä vastoinkäymiset kuten torjutuksi tuleminen työllistymisy yrityksissä ja syrjityksi tuleminen kokemus ulkomaalaisuuden vuoksi yhteiskunnassa saavat aikaan turhautumista ja vähentävät myös luottamusta kantaväestön suvaitsevaisuuteen. Syrjityksi tuleminen kokemus voi vähentää maahanmuuttajan motivaatiota tulla aktiivisesti osaksi yhteiskuntaan ja sitoutumaan siinä vallitseviin käytäntöihin, normeihin ja lakeihin. Jotta maahanmuuttajille suunnattavat palvelut olisivat oikeasti maahanmuuttajia hyödyttäviä, tulisi palveluita voida saada myös muulla kuin suomen kielellä. Suomen kielen oppimisen tärkeyttä ei kuitenkaan pidä unohtaa. Suomen kielen osaaminen edistää merkittävästi maahanmuuttajan pärjäämistä suomalaisessa yhteiskunnassa ja sen oppiminen pitäisi taata jokaiselle maahanmuuttajalle heti alusta lähtien. Kielen osaaminen parantaa osallisuuden kokemusta ja työllistymistä.

8 Avaimet kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen

Avaimet kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen on ohjeistus monikulttuurisen työskentelyn ja vuorovaikutuksen tueksi. Tässä ohjeistuksessa kerrotaan monikulttuuriseen asiakastyöskentelyyn ja maahanmuuttotyöhön vaikuttavista tekijöistä. Ohjeistuksella pyritään tarjoamaan välineitä maahanmuuttajan kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen sosiaalialalla. Työskennellessäsi monikulttuurisella kentällä sinun tulisi ottaa huomioon erilaisten kulttuuritaustojen vaikutukset asiakastyöskentelyssä ja vuorovaikutuksessa. Ohjeistus on jaettu kahdeksaan eri kohtaan, jotka avaavat sinulle eri näkökulmia ja menetelmiä oman työskentelysi kehittämisen avuksi. Ohjeistus on tiivistetty Avaimet kohtaamiseen -

huoneentauluksi (liite 3), jota voidaan käyttää monikulttuurisen asiakastyöskentelyn työvälineenä.

1. Tiedosta maahanmuuttotyöhön vaikuttavat tekijät yhteiskunnassa

Suomalainen yhteiskunta on muuttumassa monikulttuurisemmaksi ja moninaisemmaksi. Yhteiskuntamme muutosprosessi vaikuttaa ja muokkaa yhteiskuntamme väestörakenteita ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Sosiaali- ja terveysalan työntekijöinä meidän tulee työskennellessämme huomioida kulttuurien moninaisuus eli diversiteetti. Ihmiset liikkuvat, solmivat suhteita, pakenevat jotakin, opiskelevat, matkustavat ja etsivät uutta elämää. Liikkuvuudella on valtava merkitys yhteiskunnan muotoutumiseen. Erilaiset elämäkokemukset, tarinat ja opetukset yhdistyvät eri kulttuureissa ja yhteisöissä. Vieraat kulttuurit tulevat lähellemme, työpaikoille ja asuinympäristöihimme.

Liikkuvuus ja maahanmuutto on huomioitu viime vuosina tarkemmin Suomen lainsäädännössä. Vuoden 2004 Yhdenvertaisuuslain säädöksissä sekä Työsopimuslaissa (2001) pyrittiin huomioimaan yhteiskunnan muutoksia aiempaa kattavammin ja monipuolisemmin. Yhdenvertaiset oikeudet työhön toimentuloon etnisestä taustasta, kulttuurista, sukupuolesta tai ihonväristä riippumatta sekä kuitenkin myös vaatimukset ja velvollisuudet esimerkiksi oleskeluluvista säädetyt lait edistävät yhteiskuntamme rakenteita ja toimintakykyä. Lainsäädännön muutoksilla ja kehittämisellä on merkityksensä erityisesti maahanmuuton ohjaus- ja neuvontatyössä mutta käytännön määrittelemme itse omassa työssämme ja vuorovaikutuksessa esimerkiksi asiakkaidemme kanssa. Kenttätyö vaikuttaa asenteisiimme ja arvoihimme hyvinkin kokonaisvaltaisesti. Sosiaali- ja terveysalalla asiakaspalvelu ja työskentely vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa ovat merkityksellisessä roolissa. Asiakkaiden auttaminen sekä ohjaus- ja neuvontatyö ovat merkittävä osa-alue erityisesti monikulttuurisella työkentällä. (Haataja & Korhonen 2011: 7.)

2. Monikulttuurisuuden näkyminen työyhteisössä

Erilaisten työyhteisöjen toimintakulttuuri on hyvin erilainen. Erilaisten työtehtävien, toimintatapojen ja -menetelmien sekä työn tavoitteiden vuoksi yleistyksiä vuorovaikutussäännöistä ei voida työhyvinvointia ajatellen laatia. Jokaisen työyhteisön tulisi ne itse soveltaen koota ja huomioida koko työyhteisö sekä mahdolliset asiakkaat. Usein erityisesti monikulttuurisessa työyhteisössä säännöistä, arvoista ja normeista ei ole yhdessä keskusteltu esimerkiksi mahdollisen yhteisen kielen puuttuessa. Kulttuurien välisen vuoropuhelun puuttuessa työyhteisöstä, emme osaa edes aina sanoa onko kyseessä toimintakulttuurien eroista, vieraskoreudesta, rasismi-syytösten pelosta vai kasvojen

säilyttämisen kulttuurista. Usein monet epäselvät asiat saattavat jäädä selvittämättä ja mahdollisuus väärinymmärryksiin ja jopa konfliktitilanteisiin kasvaa.

Kansainvälistyminen luo vuorovaikutukselle ja viestinnälle uudenlaisia haasteita. Kansainvälisessä ja monikulttuurisessa sosiaalisissa ympäristöissä tarvitaan monenlaisia kielellisiä ja kulttuurillisia toimintavalmiuksia. Työntekijältä edellytetään monipuolisia vuorovaikutustaitoja. Asiakkaiden ensikohtaamiset viranomaisten kanssa tulisi olla mahdollisimman asiakasta tukevia ja arvostavia. Tämä helpottaa molemminpuolista yhteistyötä, haastavienkin tilanteiden selvittämistä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Asiakkaan tuomitseminen jo ennen tilanteeseen tutustumista on pahinta mitä voi tapahtua. Työntekijä ei voi tietää ennalta asiakkaan taustoja, lähtömaassa ollutta tilannetta tai maahantulosityitä. (Pitkänen 2011:9.) Asiakkaalle oman osallisuuden kokemus näissä tilanteissa tukee työskentelyn etenemistä. Maahanmuuttajien oma toiminta ja asenteet sekä vastaanottavan yhteiskunnan ja yhteisön asenteet ja toiminta muokkaavat yhdessä osallisuuden edellytyksiä. Molemminpuolisen luottamuksen rakentaminen on välttämätöntä. Osallisuuden tunteen kehittyminen, myönteisten monikulttuurisuusasenteiden syntyminen ja vuorovaikutus vaikuttavat yhdessä kotoutumisprosessin etenemiseen. (Pitkänen 2011: Raunio & Säävälä: 190.)

3. Suhtaudu avoimesti erilaisiin maailmankatsomuksiin - Ole joustava, hyväksy ja ymmärrä erilaisuutta

Kulttuurillisen vuorovaikutuksen kehittäminen ja työntekijän oman pohdinnan ja työskentelyn muokkaaminen kulttuurillisia piirteitä huomioiden ovat parhaita oppimistilanteita. Työntekijä ei saa pelätä tutustua asiakkaaseensa. Työntekijän ei tarvitse tuntea asiakkaan jokaista kulttuurillista erityispiirrettä tai heidän sääntöjään vaan tärkeintä on avoimuus ja taito kuunnella ja kysyä. (Pitkänen 2011: 18.)

Esimerkkinä ohjeistuksen tekijän kokemus, jossa hän naisena kätteli ensimmäisessä harjoittelussaan asiakastapaamisessa muslimimiestä. He tervehtivät reippaasti, jonka jälkeen mies kertoi heidän tavoistaan ja perinteistään olla kättelemättä vieraita naisia. Mies kuitenkin tervehti takaisin ja korosti kunnioittavansa yhteiskunnassamme vallitsevia tapoja. Hän ei kokenut elettä loukkaavana. Päinvastoin, hän arvosti samanarvoista kohtelua ja varauksetonta vuorovaikutusta. Voimme oppia toisiltamme päivittäin. Onnistumisenkokemukset ovat tärkeitä ja arvokkaita kulttuurien välisen oppimisen mahdollistamiseksi (Pitkänen 2011: 12). Onnistumisten myötä epäluuloisuus ja epä tietoisuus vähenevät ja mahdollisesti syntyneiden ristiriitatilanteiden ratkaiseminen on helpompaa. (Pitkänen 2011: 20.)

4. Muista kohdata jokainen asiakas yksilönä

Sosiaalisella vuorovaikutuksella ja erityisesti asiakastilanteissa ovat aina omat ympäristönsä, tilansa ja aikansa, jotka tuovat erilaisia sääntöjä, välineitä ja tavoitteita vuorovaikutukselle. Usein työntekijä on valmiiksi neuvonantajan tai arvioijan roolissa, joka vaikuttaa vuorovaikutustilanteeseen merkittävästi. (Pitkänen 2011: 17). Vaikka puhumme kulttuurien välisestä vuorovaikutuksesta, tulee muistaa, että vuorovaikutus ei koskaan tapahdu ainoastaan kulttuurien välillä vaan kyseessä on yksilöiden, ihmisten välinen vuorovaikutus. Yksilöiden välit ovat usein paljon suurempia kuin ryhmien väliset yleistettävät erot. Emme voi arvioida asiakastamme ainoastaan kulttuurinsa edustajana, vaan meidän tulee huomioida aina hänen omat yksilölliset ominaisuutensa ja tapansa. Kulttuuri ei myöskään ole selvärajainen tai pysyvä kokonaisuus, joka on aina yksilöllä olemassa. Ihmisten kokemukset muokkaavat jokaisen yksilöllisiä tapoja ja asenteita. (Pitkänen: 2011 Raunio & Säävälä & Hammar-Suutari & Pitkänen: 21.)

Vuorovaikutustilanteet ovat kuitenkin aina erilaisia ja niillä on myös omat tavoitteensa. Tämän vuoksi yleisiä ohjeita asiakastyöskentelyyn emme voi määrittellä kattavasti. Kulttuuriseen monimuotoisuuteen ja kansainväliseen työskentelyyn liittyen työntekijän omalla asenteella ja työskentelyllä on suuri arvo. Oppimisprosesseja tulee aina tarkastella asiakkaan tilanteeseen ja omiin edellytyksiin nähden. Hyvinvointimme, tilanteemme ja tavoitteet työskentelyssä määrittelevät hyvinvointikysymysten merkityksen. Juuri maahan saapuessa henkilön stressikerroin voi olla hyvinkin suuri, joka vaikuttaa hänen hyvinvointiinsa ja esimerkiksi unettomuuteen ja ruokahaluun merkittävästi. Tärkeää on tällöin tukea yksilöä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja kiireellisesti, ei niinkään keskittyä yksittäisiin epäkohtiin. (Pitkänen 2011: Raunio & Säävälä & Hammar-Suutari & Pitkänen: 17.)

5. Kotoutumisen tukeminen ja sosiaalisten suhteiden luomisen tärkeys

Sosiaalisten kontaktien luominen on hyvin haastavaa uuteen yhteiskuntaan kotoutuessa. Uutteen maahan muuttaminen ja kotoutuminen ovat hyvin haastavia prosesseja henkisesti ja fyysisesti. Maahantulosityt ovat hyvin erilaisia yksilöistä riippuen mutta kotoutusprosessit eivät useinkaan ole yksinkertaisia kenelläkään. Tervehtiminen ja sosiaalinen vuorovaikutus koetaan suppeaksi. Myös tiedonkulku ja palautteenanto koetaan puutteelliseksi monilla ammattialoilla. Palautetta toivotaan suuremmaksi ja tilannekohtaisesti. Kulttuurioppiminen molemminpuolisesti olisi tärkeää monille työyhteisöille. Tahattomat väärinymmärrykset vältettäisiin ja stereotyyppinen ajattelu vähenisi. Molemminpuolinen oppiminen on kulttuurien välisen vuorovaikutuksen kannalta olennainen ja ehdoton prosessi. Yksi keskeisimmistä oppimisen muodoista on juuri palautteen antaminen. Suomalaisessa kulttuurissa koetaan usein palautteen antaminen vaikeaksi ja toisen työntekijän tai asiakkaan

työhön tai asioihin puuttumiseksi. (Pitkänen 2011: Hammar-Suutari: 119-120.) Tiedon kulkeminen ja tiedottamisen haasteet ovat usein kielitaidosta tai väärinymmärryksistä johtuvaa. Toimintamallien muokkaaminen, avoin vuorovaikutus ja suora palautteen anto estäisivät tilanteiden kehittymisen konflikteiksi. Kulttuurikoulutuksen kehittäminen edistäisi koko työyhteisön työskentelyä ja pitkällä aikatahtaimella säästäisi myös resursseja koko työyhteisössä. (Pitkänen 2011: Hammar-Suutari 2011: 128.)

Kyky analysoida eri kulttuurien tapoja auttaa erottamaan väärinkäsityksistä johtuvat konfliktitilanteet tahallisista. Monikansallisen työyhteisön jäsenenä tämä kyky on hyödyllinen arjen työtilanteissa. (Pitkänen 2011: Hammar-Suutari: 133). Vuorovaikutuksen onnistumisen edellytyksenä on osapuolten keskinäinen ymmärtäminen. Vuorovaikutukseen tarvitsemme jonkinlaisen yhteisen kielen. Usein esimerkiksi työyhteisöön tai harrastusporukkaan syntyy kieliporukoita, jossa jaetaan yhteinen kieli. Kulttuurista ja yhteisen kielen puuttumisesta riippumatta esimerkiksi taide yhdistää eri väestöryhmiä. Kulttuurialoilla korostetaan puhutun kielen lisäksi esimerkiksi taiteen kieltä, joka yhdistää ihmisiä. Musiikki, tanssi, kuvataide tai muu kulttuuritoiminta yhdisti eri kulttuureista ja kieliryhmästä koostuvia ryhmiä. Yhteinen tekeminen, vuorovaikutus ja erityisesti yhteinen ymmärrys taiteen tuottamisesta koetaan tärkeänä ja vuorovaikutusta helpottavana tekijänä. Taiteen ja kulttuurin universaali luonne yhdistää eri maista kotoisin olevia henkilöitä. (Pitkänen 2011: Hammar-Suutari: 151-153.)

Kulttuurien välisessä viestintäosaamisessa olennaista on yhdessä toimimisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen lisäksi myös kyky ymmärtää ja käsitellä uusia sosiaalisia ympäristöjä. Meidän tulee ymmärtää erilaisten sosiaalisten ympäristöjen vaikutukset. Kunnioitus, kärsivällisyys, empatia, uteliaisuus, epä tietoisuuden sieto, huumorintaju, avoimuus sekä kyky kuunnella ja keskustella ovat välttämättömiä kulttuurien välisen viestinnän edistämiseksi ja onnistumiselle. Asiakastyöskentelyssä keskustelun ilmapiirin ja työntekijän kiinnostuksen aistiminen ovat tärkeitä asiakkaalle. Maahanmuuttajan pelko ja jännittyneisyys voivat olla suuria ja asiakas aistii hyvin herkästi ympäröivää sosiaalista ympäristöään. Työntekijällä on merkittävä rooli asiakkaan ensikokemuksista uudessa sosiaalisessa ympäristössä. Näiden kokemusten pohjalta hän rakentaa kokemuskuvaansa sekä maahanmuuttotyön asiakastilanteista että yleisesti virkamiestyöskentelystä uudessa yhteiskunnassa. (Kovalainen 2011: 201.)

6. Sovella erilaisia vuorovaikutuksen keinoja

Tutkijat Peter Koehn ja James Rosenau puhuvat yllirajaisesta osaamisesta vuorovaikutustilanteissa, jossa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa yleisesti soveltuvat ulottuvuudet kulkevat rinnakkain ja lomittain: analyttinen, emotionaalinen, luova, kommunikatiivinen ja funktionaalinen osaaminen. Erityisesti kommunikatiivisessa osaamisessa

yhdistyvät kulttuurien välisen vuorovaikutuksen ja viestinnän vaatimat edellytykset. Kommunikatiivisessa osaamisessa yhdistyvät Koehnin ja Rosenauin mukaan nämä osatekijät:

- Kyky käyttää samaa kieltä toisen osapuolen kanssa.
- Kyky tulkita (tai käyttää tulkia apuna)
- Kyky viestiä nonverbaalisti eli ilmaista itseään ilman puhetta
- Kyky kuunnella kulttuurin liittyviä viestejä, tunnistaa kulttuurilliset ominaisuudet
- Kyky välttää tai ratkaista viestinnällisiä väärinkäsityksiä
- Kyky edistää keskustelun vuorovaikutteisuutta

Erityisesti yllämainitussa osaamisessa korostuu osapuolten oma halu käyttää ja kuunnella toisen kieltä. Ilmeiden, eleiden ja muiden nonverbaalisen viestinnän keinoin välitämme toiselle osapuolelle esimerkiksi asiakkaallemme halukkuutemme ja kykymme vuorovaikutukseen. Koehn ja Rosenau kuitenkin korostavat, ettei näitä ominaisuuksia tarvitse osata täydellisesti, vaan tärkeintä on halu oppia ja tarvittaessa pyrkiä muuttamaan omaa viestintää tyyliä. Myös työntekijän vuorovaikutustaitoja voidaan pitää oppimisprosessina, jota pyritään kehittämään muiden työmenetelmien ja toimintatapojen tavoin. (Kovalainen 2011: 105-127.)

7. Ole avoin eri kulttuureille - ne vaikuttavat meihin kaikkiin maailmankatsomuksemme ja toimintamme taustalla

Monikulttuurisessa työskentelyssä on tärkeää ymmärtää ja ottaa kohtaamistilanteissa huomioon työntekijöiden ja asiakkaidenkin kulttuuristen erojen merkitys ja niiden vaikutus ryhmäkäyttäytymiseen ja normeihin. Tämä ei ole rasismia vaan kunnioitusta toista kulttuuria ja yksilöä kohtaan. Jokainen meistä on yksilö, johon vaikuttaa oma sukupuoli, sosiaalinen ryhmä, elämänhistoria, kulttuurinen tausta ja muut yksilölliset erot. Ryhmän toiminnan kannalta näiden taustojen ymmärtäminen mahdollistaa toimivamman ja yhtenäisemmän ryhmän. Roolien, tehtävien ja tavoitteiden jakaminen ja luominen onnistuvat paremmin ja jokaiselle löytyy oma paikka ryhmässä. Kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen ja viestintään haasteensa tuo myös mahdollisesti erikielisyys. Työntekijöiden on osattava viestiä sujuvasti eritaustaisten ja eri kieliä puhuvien työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa. Kulttuuriset tekijät voivat myös vaikuttaa kieleen ja eleiden ja ilmeiden merkityksiin. Tällöin ainoastaan kielen osaaminen ei riitä, vaan on tunnettava kulttuuriset taustatekijät työskentelyn mahdollistamiseksi. (Keisala 2012: 11.)

Maahanmuuttotyössä tärkeintä on avoimuus ja halu oppia tuntemaan työyhteisönsä ja ryhmän toimintatavat ja tavoitteet. Keskinäinen ymmärrys lisääntyy ainoastaan vuorovaikutuksen ja oppimisen kautta. Erilaiset taustat ja tavat mahdollistavat toimiessaan hyvin yhdessä avoimen

kehitystyön, jossa jokaisella on mahdollisuus oppia toisiltaan uutta. Kuitenkin tämä vaatii työntekijöiltä halua yhteistyöhön ja oppimiseen. Työntekijöiden tulee tuntee toisensa ja tietää, mitä erilainen käyttäytyminen ja viestiminen toiselle merkitsevät. Viestintätilanne on kuin prosessi, jossa osapuolet neuvottelevat ja pohtivat merkityksistä, rooleista ja odotuksista, joiden mukaan tilanne ja työskentely etenevät. Tilannetta voidaan kutsua kolmannen kulttuurin viitekehyyksi, jossa vuorovaikutuksessa ja yhteisymmärryksessä neuvotellaan, kehitetään ja yhdistetään omien kulttuurien välistä vuorovaikutusta. (Keisala 2012: 13.) Toimintaa ja työskentelyä ei saa määrittellä ennalta olemassa olevat oletukset ja odotukset, vaan yhteiset normit, arvot ja toimintatavat määritellään yhdessä neuvotellen ja yhdistäen. Prosessi ei ole yhden osapuolen sopeutuminen toisen osapuolen tai ryhmän normeihin, vaan yhteistyötä ja toimintaa ryhmänä. Väärinymmärrykset ja epäselvyydet tulee selvittää perusteellisesti yhteistyön edistämiseksi (Keisala 2012: 31.)

8. Ohjaajan rooli

Maahanmuuttotyössä ja erityisesti monikulttuurisessa ohjauksessa on tärkeää ymmärtää kulttuurillisia eroja. Monikulttuurisuustyön taustalla toimivat toisistaan eroavat universaali ja kulttuurispesifi lähestymistapa. Universaali lähestymistapa korostaa maailmanlaajuisesti ihmisten yhteneväisyyksiä ja samanarvoisuutta. Tämä suuntaus ottaa huomioon yksilölliset erot ja lähestymistapa kytkeytyy esimerkiksi sukupuoleen ja sosiaaliryhmään sekä muiden tekijöiden aiheuttamiin eroihin. Kulttuurispesifissä suuntauksessa taas nähdään yksilösidoksissa omaan kulttuurilliseen ryhmäänsä esimerkiksi jonkun etnisen ryhmän tai rodun edustajana. Nämä suuntauksukset ovatkin nykyään kietoutuneet yhteen monikulttuurisessa työssä ja täydentävät toisiaan. (Korhonen & Puukari 2013: 18.) Toisin sanoen voimme huomioida maahanmuuttajanaisen universaalisesti naiseksi ja samanarvoiseksi yksilöksi muiden kanssa, mutta otamme kuitenkin myös huomioon hänen elämäänsä vaikuttavat kulttuurisidonnaiset arvot, yhteisön ja mahdollisen uskonnollisen vakaumuksen merkityksen.

Jotta ohjaaja voisi työssään aidosti kohdata maahanmuuttajan ja ohjata asiakasta hänelle edullisella tavalla, tulisi ohjaajan hyväksyä ja ymmärtää eri kulttuureita. Ohjaustyössä olisi tärkeää laajentaa omaa kulttuurikuvaansa, joka tarkoittaa tiettyyn vähemmistökulttuuriin kohdistuvaa ajattelu- ja suhtautumistapaa, kuten asenteita, tietoja ja toimintaa. (Korhonen & Puukari 2013: 19.) Ohjaajan on hyvä hahmottaa suhdettaan omiin arvoihinsa, elämänsä historiaansa ja kulttuuriinsa, jotta hän voi tätä kautta ymmärtää minkälaiset stereotyyppit tai uskomukset erilaisista kulttuurisista ryhmistä saattavat olla esteenä mielekkäälle ohjaukselle ja estää persoonallista vuorovaikutusta asiakastyöskentelyssä. (Korhonen & Puukari 2013: 20.) Monikulttuurisessa ohjaustyössä ohjattavan kannalta olennaisin on ohjaustyön yksilötaso eli se kuinka asiakas kohdataan. Ohjattavan ja ohjaajan kohtaamisessa maahanmuuttaja asiakkaana saa kokemuksen uudesta maasta ja sen ihmisistä,

jolla on myös vaikutus siihen kuinka ohjaus auttaa maahanmuuttajaa oman elämänsä kysymysten ratkaisemisessa. Ohjaajan tulee siis olla kulttuurisensitiivinen ja aito, jotta hänen ja asiakkaan välille on mahdollista muodostua toimiva ohjaussuhde. Monikulttuurisessa ohjaustyössä vaikuttaa myös asiakkaan perheen ja yhteisön huomiointi esimerkiksi sosiaalityössä, myös työyhteisö- ja organisaatiotason toiminta heijastuu maahanmuuttajalle siinä miten erilaisia näkökantoja otetaan työyhteisössä huomioon, kuinka rasismiin suhtaudutaan sekä minkälaista työohjausta ja perehdytystä työntekijöille tarjotaan. (Korhonen & Puukari 2013: 21-22.)

Kuva 3: Kenialaisesta orpokodista.

Viesti kertoo siitä, että sosiaalialalla asiakaskohtauksissa tiedon edelle menee aito kohtaaminen ja vuorovaikutustilanteissa ilmenevä toisista välittäminen.

9 Eettisyys ja luotettavuus opinnäytetyössä

Opinnäytetyön Suomessa toteutettuihin haastatteluihin varatut resurssit olivat rajalliset. Valmistelimme itse haastattelut sekä etsimme sopivat henkilöt haastatteluihimme. Rajatut haastateltavien lähtömaat toivat haasteellisuutta jo muutoin pieneen maahanmuuttajien marginaaliryhmään ja mahdolliseen haastatteluotantaan. Halusimme myös haastattelun perustuvan vapaaehtoisuuteen ja haastateltavien omaan mielenkiintoon opinnäytetyötämme kohtaan. Haastattelutilanteisiin haastetta loi myös haastateltavien oma kiire, ympärillä pyörivät lapset, motivaatio kyseisellä hetkellä ja hyvinvoinnin moninaisuus aiheena. Tutkittavien henkilöiden tavoittaminen oli erittäin hankalaa, sillä halusimme toteuttaa haastattelut kunnioittaen heidän omaa tilaansa, aikatauluaan ja vapaaehtoisuutta.

Emme halunneet myöskään käyttää usein tutkimuksissa apuna käytettäviä motivoimiskeinoja, kuten lahjakortteja tai lupauksia muutoksesta. Nämä voisivat muuttaa tutkimustuloksia tai muokata vastauksien oikeudenmukaisuutta. (Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. 2012: 22.) Kerroimme rehellisesti haastatelluille työmme tarkoituksesta ja mahdollisuuksista.

Sosiaali- ja terveysalan asiakastyöskentelyä ja sen vuorovaikutuksen rakentamista pohtiessamme meidän tulee huomioida erityisesti alan eettiset periaatteet ja niiden toteuttaminen. Meidän tulee pyrkiä sosiaalialan yleisiin tavoitteisiin; hyvän tekemiseen, ihmisten auttamiseen, puutteen ja pahoinvoinnin vähentämiseen tähtääviin muutoksiin ja erityisesti kehittämään omaa työskentelyämme ja asiakkaiden tilanteita. Opinnäytetyötä tehdessämme erityisesti haastatteluaineistoa kerätessämme meidän tuli huomioida ettemme loukanneet tiedostamattamme asiakasta tai hänen arvomaailmaansa. Tämän vuoksi valitsimme myös haastattelumenetelmäksemme teemahaastattelun, jolloin pystyimme keskustelemaan aiheemme ympärillä asiakaslähtöisesti ja -keskeisesti. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 5.) Haastattelutilanteissa ja yleisesti vuorovaikutustilanteissa keskustelijoiden omilla tunteilla, motiiveilla ja asenteilla on suuri merkitys. Haastattelutilanteessa eivät saa vaikuttaa haastattelijan omat näkemykset, kokemukset tai mielipiteet. Eettisyyden vaatimus on erittäin korkealla juuri arvoja ja normeja pohtivassa hyvinvointihaastattelussa. Tunteet eivät voi olla etiikan yksinomaisena pohjana, vaan sosiaalialan ammattilaisina meidän tulee pyrkiä mahdollisimman oikeudenmukaiseen, asialliseen ja neutraaliin, toista kunnioittavaan haastatteluun sekä työskentelyyn. Kohtaamme näissä asiakastilanteissa myös hetkiä, jolloin emme pysty auttamaan asiakasta hänen tahtomalla tavallaan. Haastattelussa haastateltavalle tulee tehdä selväksi haastattelun tarkoitus ja työn menetelmät. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 6.)

Erityisesti haastattelutilanteissa meidän tuli huomioida jokaisen haastateltavan yksilöllisyys ja tilanteen ainutlaatuisuus. Läsnäolo, toisen kunnioittaminen ja kuunteleminen olivat

ehdottomia edellytyksiä luottamukselliselle vuorovaikutukselle ja onnistuneelle haastattelulle. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 12.) Haastattelun avulla meidän oli mahdollista myös auttaa haastateltavaa huomioimaan omat vahvuutensa ja mahdollisuutensa oman hyvinvointinsa kehittämiseen. Keskustelujen avulla pyrimme kiinnittämään vaikeuksien, haasteiden ja pahoinvoinnin lisäksi erityisesti huomioita hyvinvointia edistäviin ominaisuuksiin ja mahdollisuuksiin (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 8.) Asiakkaalla on aina oikeus yksityisyyteen ja haastattelutilanteissa meidän tuli keskustella aiheista asiakkaan tahdon mukaisesti häntä kunnioittaen. Haastavien ja arkojen kysymyksien kohdalla asiakkaalle tuli antaa mahdollisuus kieltäytyä vastaamisesta. Myös ehdoton luottamuksellisuus täytyi pystyä takaamaan. Analyysissämme käsittelemme aineistoa asiakasta kunnioittaen ja salassapitosäännöksiin mukaisesti. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 8.)

Luotettavuutta laadullisen tutkimuksen haastatteluaineistossa heikentävät erilaiset tekijät. Tällainen on muun muassa kokemusten subjektiivisuus, jota ei voida yleistää yleiselle tasolle niin, että olettaisimme haastateltavan henkilön mielipiteen kertovan kattavasti koko kulttuurista, jota katsomme hänen edustavan. On myös otettava huomioon, että tutkijoina tulkitsemme haastatteluiden tuloksia omasta näkökulmastamme, joka perustuu omiin kokemuksiimme ja koostamaamme opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen. Haastatteluita tehdessämme kävi ilmi, ettei Suomeen liittyvistä negatiivisista ajatuksista puhuminen ollut haastateltaville luontaista, joka saattaa osaltaan haitata tulosten luotettavuutta. Pyrimme kuitenkin painottamaan haastattelun luotettavuutta ja toimimaan kulttuurisensitiivisellä otteella, jolloin myös negatiivisiksi koetuista asioista uskallettiin keskustella.

Maahanmuuttotyössä yhteisen kielen ja kulttuuritaustan puuttuminen voivat heikentää ymmärrystä ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntymistä. Perustuslaissamme määrittämään velvollisuus auttaa ja huolehtia kaikista yhteisömme jäsenistä. Sosiaali- ja terveysalalla pyritään täyttämään tämä velvoite. Myös opinnäytteemme tavoitteena on luoda menetelmiä kunnioittavaan ja vuorovaikutukselliseen asiakastyöskentelyyn, jonka avulla asiakkaan kotoutumisprosessin ja hyvinvoinnin edistäminen tulisivat mahdollisimman kokonaisvaltaiseksi. Meidän tulee oppia huomioimaan kulttuurista johtuvat eri näkökulmat vuorovaikutustilanteissa. Vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi myös tulkin käyttäminen on joskus ainoa mahdollisuus tasa-arvoisen vuorovaikutuksen ja yhteisymmärryksen mahdollistamiseksi. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 5.)

Usein maahanmuuttotyössä työskentelemme osana toimintaorganisaatiota tai laajempaa palvelukokonaisuutta. Työntekijöinä meidän tulee huomioida ja osattava myös arvioida kriittisesti muiden työskentelyä, tavoitteita ja perusteita. Esimerkiksi taloudellisuus tai muut resurssit voidaan asettaa eettisten periaatteiden edelle. Nämä eivät saa olla asiakkaan ihmisarvon ja yksilöllisyyden kunnioittamisen esteinä. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 6.) Ihmis- ja perusoikeuksien merkitys lisääntyy yhteiskunnallisen tilanteen heikentyessä. Yhteiskuntamme taloudellisen tilanteen heikentyessä sosiaali- ja terveystalouden työntekijöinä lain ja oikeudenmukaisuuden periaatteiden tuntemisen merkitys kasvaa. Meidän täytyy pystyä toimimaan tasa-arvoisesti ja sovinollisuutta edistäen haastavissakin tilanteissa. Kun asiakkaan oikeuksiin puututaan, on toiminnan oltava ehdottomasti lakiin perustuva. Lait ja myös työpaikan omat normit säätelevät joskus jopa yksittäisiä asiakastapaamisia. Lait ja normit eivät aina kuitenkaan tarkoita samaa asiaa kuin eettisyys eivätkä lainmukaisuus tai normien noudattaminen oikeudenmukaisuutta. Meidän tulee itse omalla eettisellä pohdinnallamme ja yhdessä työyhteisömme avulla pyrkiä luomaan oikeudenmukaiset ja eettiset työmenetelmät. Resurssien heikentyessä näiden menetelmien pohtiminen ja kehittäminen korostuvat. Näiden avulla luomme perustan eettiselle ja moraalisesti kestäväälle toiminnalle. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 5.)

Työntekijöinä meidän tulee siis myös itse pysähtyä pohtimaan eettisiä valintojamme ja arvojamme. Laki ei useinkaan anna suoria vastauksia jokaiseen työskentelytehtäväämme tai asia-kastilanteeseen. Ammatillisen eettisen ohjeiston ja oman työyhteisömme tuen avulla on tärkeää luoda työskentelyä tukevia normeja ja arvoja. Usein emme pysty takaamaan parasta mahdollista ratkaisua tai muutosta kaikille osapuolille. Monenlaiset työympäristöt ja vaikutusmahdollisuudet määrittelevät usein myös omaa työskentelyämme. Asiakkaan tilanne saattaa olla hyvin haasteellinen ja mahdollisuutemme auttaa häntä ovat hyvin rajalliset. Usein myös juuri maahan saapuneen asiakkaan asenne saattaa olla epäluuloinen tai jopa vihamielinen virkamiehiä kohtaan. Ihmisten tulkinta tilanteista on omaan tilanteeseen, aikaisempiin kokemuksiin ja kulttuuriin pohjautuva. Työntekijöinä meidän tulee tiedostaa ja huomioida taustalla olevat vaikuttavat tekijät ja kiinnittää huomiota myös omiin ilmeisiin, eleisiin ja sanoihimme. Hyväkin tarkoittavat asiat voidaan tulkita virheellisesti (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 5.) Sosiaali- ja terveystalouden työntekijät ovat usein ensimmäisiä asiakkaan kohtaamia ihmisiä uudessa yhteiskunnassa. Asiakkaan hätä ja tiedontarve voivat olla suuria ja työntekijöiden rooli tällöin on hyvin merkittävä. Tiedonvälittäjän rooli on avainasemassa maahanmuuttajan kotoutumisprosessissa ja sen edistämisessä. Sosiaali- ja terveystalouden työntekijän tehtävään kuuluu asiakkaan omien voimavarojen ja osallisuuden edistäminen ja myönteisten ratkaisumallien luominen ja kehittäminen. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 25.)

Asiakkaan käytös tai toiminta ei saa vaikuttaa työntekijän eettisen työskentelyn perusteisiin tai työskentelyyn. Meidän tulee huomioida asiakkaan mahdolliset stressitilat ja mahdollinen pitkään jatkunut epätietoisuus omasta tai perheensä tilanteesta. Akkulturaatiostressi ja mahdolliset traumat voivat vaikuttaa vahvasti asiakkaan psyykkiseen hyvinvointiin ja käytökseen. Sosiaali- ja terveysalan työntekijöinä meidän tulee ottaa huomioon asiakkaan kaikki elämänalueet. Opinnäytetyömme tavoitteena on myös huomioida asiakas ja hänen hyvinvointinsa paitsi yksilönä myös huomioiden hänen roolinsa osana perhettä ja koko ympäröivää yhteisöä ja yhteiskuntaa. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 8.) Haastatteluita tehdessämme meidän täytyy voida ottaa kaikki haastateltavan henkilön mielipiteet vastaan objektiivisesti ja omista maailmankatsomuksistamme ja arvoista riippumatta hyväksyä hänen subjektiiviset kokemuksensa. Emme voi omilla mielipiteillämme vaikuttaa, johdatella tai manipuloida vastauksia.

Maahanmuuttotyön parissa työskennellessämme meidän tulee huomioida myös muu sosiaali- ja terveysala ja siihen liittyvä työskentely. Moniammatillisen työskentelyn ja eri virkamiesten työskentelyn avulla on mahdollista edistää asiakkaan hyvinvointia ja kotoutumista monipuolisemmin ja tehokkaammin. Sosiaali- ja terveysalalla vaikuttamistyöllä on suuri merkitys ja meidän tulee pyrkiä puuttumaan oman alamme ja yhteiskuntamme epäkohtiin. Olemme kuitenkin myös vastuussa työskentelystämme muille tahoille ja erityisesti eettisiä valintoja tehdessämme tulee huomioida niiden vaikutukset myös muille ja heidän työskentelylleen ja elämälleen. Vastuun, velvollisuuden ja oikeuksien rajat pitää tuntea. Niiden noudattaminen ei saa unohtua haastavissakaan tilanteissa. Vastuun ja velvollisuuden rajat ovat tärkeitä myös tehdä selkeästi esille asiakkaalle. Asiakaslähtöisyys ja -keskeisyys ovat sosiaali- ja terveysalalla työskentelevälle työskentelyn lähtökohtia mutta aina emme voi toteuttaa asiakkaan tahtoa. Erityisesti eettisissä tai lakiin perustuviin ristiriitoihin tulee työntekijän huomioida kaikki osapuolet ja tekijät. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 11.)

Asiakastyöskentelyssä vaikuttavat monenlaiset näkyvät ja piilossa olevat, kulttuurilliset, yhteiskunnalliset ja yhteisölliset valtarakenteet, normit, asenteet ja arvot. Työntekijän pitää pyrkiä tiedostamaan ja tuntemaan nämä mahdollisimman hyvin. Työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutuksen välillä on aina kyse myös jonkinasteisesta vallankäytöstä. Tämä saattaa luoda jännitteitä ja haasteita luottamuksellisuudelle ja avoimuudelle. Työntekijällä on usein mahdollisuus vaikuttaa asiakkaan tilanteeseen ja elämään. Sosiaali- ja terveysalalla lainsäädäntö ja toiminnan laillisuus ovat ehdottomia. Päätökset ja valinnat vaikuttavat koko yhteiskunnan demokraattisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 5,12.)

Vaikka pyrimme aina asiakaslähtöisyyteen, tulee meidän huomioida tilanteet, joissa emme pysty auttamaan asiakasta hänen tahtomallaan tavalla. Tällöin voimme pyrkiä noudattamaan pienimmän mahdollisen haitan periaatetta. Toimenpiteistä ja menetelmistä valitaan ne joiden arvioidaan olevan asiakkaille ja muulle yhteiskunnalle mahdollisimman oikeudenmukaisia. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 13.) Työntekijän tulee pyrkiä kertoa asiakkaalle häntä koskevista asioista mahdollisimman totuudenmukaisesti ja suoraan. Erityisesti maahanmuuttotyössä selkokieliisyys on tärkeää ja työntekijän tulisi varmistaa asiakkaan ymmärrys häntä koskevissa asioista. Tulkin käyttäminen on usein ainoa mahdollisuus viestintään juuri maahan saapuneen kanssa. Tällöin tulee varmistaa viestinnän olevan suoraa ja välitöntä. Viesti ei saa muuttua tulkin toimesta toiseen muotoon. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 16.)

Opinnäytetyömme tavoitteena on vaikuttaa myös yleiseen maahanmuuttotyöhön ja sen kehittämiseen. Pyrimme yksilöiden hyvinvoinnin edistämiseen ja kotoutumisen tukemiseen. Menetelminä hyvinvoinnin kehittämiseen voidaan nostaa eettisestä näkökulmasta sosiaalinen muutos, kulttuuriperimän ja yksilöllisyyden arvostaminen, ihmissuhdeongelmien ratkaiseminen ja oman, itsenäisen elämänhallinnan ja osallisuuden edistäminen. Työn kohteena on vuorovaikutus ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 7.) Asiakastyön menetelmien ja työkäytäntöjen kehittämisellä pyritään vastaamaan monipuolisemmin ja kattavammin asiakkaiden tarpeisiin. Omalla vuorovaikutuksellamme ja asiakastyöskentelyllämme on merkittävä asema työn kehittämiseen. Omalla esimerkillämme pystymme kehittämään omaa työympäristöämme. Meidän tulee huomioida koko ajan muuttuva yhteiskunnallinen tilanne ja myös sosiaali- ja terveysalaa koskevat muutokset. Opinnäytetyössä esiin nostamiamme monikulttuurisen työn menetelmiä tulee kehittää edelleen asiakaspalautteen, muuttuvan yhteiskunnallisen tilanteen ja työntekijöiden resurssien kautta. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2013: 26,34.)

10 Pohdinta, kehittämisehdotukset ja arviointi

Sosiaalialan palveluiden laadun parantamisen kannalta tärkeää on työn kehittäminen ja nykyisten työmenetelmien uudelleen arvioiminen. Totuttuja työskentelymenetelmiä voi olla haastavaa muuttaa ja muokata. Maahanmuuttotyössä koemme haasteellisiksi eri kulttuurien ominaisuuksien riittävän ymmärtämisen ja mahdollisesti toiseen kulttuuriin kuuluvan loukkaamisen. Emme halua loukata toisen kulttuuriin kuuluvan ihmisen tunteita ja silloin saatamme helposti jättää asiakkaan kannalta tärkeitä, mutta arkaluontoisia asioita

kysymättä. Tämä tekee haastavaksi kulttuurien välisen kohtaamisen ja toisiltamme oppimisen.

Meidän tulisi olla rohkeampia kohdata uusia asioita ja jopa joskus hylätä omat vanhat työskentelymallimme ja - tapamme sen mahdollistamiseksi. Myös haastatteluaineistostamme korostui, että maahanmuuttajille oli mielekästä kertoa omasta kulttuuri- ja elämästään eikä siitä kysymistä koettu tungettelevana tai loukkaavana. Kävi myös ilmi, että maahanmuuttajat toivoisivat, että heidän hyvinvoinnistaan ja siihen liittyvistä tekijöistä oltaisiin kiinnostuneempia ja asioita kysyttäisiin heiltä itseltään.

Voimme oppia vieraista kulttuureista uusia asioita, jotka tuovat työskentelyyn uusia ajatuksia ja ulottuvuuksia. Avoimuus, kahdensuuntainen kotoutuminen ja vuorovaikutuksen molemminpuolisuus; kuuntelu ja osallisuus, ovat välttämättömiä uusien työskentelymallien luomiseksi ja käyttämiseksi. Voimme oppia toisiltamme uusia, hyödyllisiä taitoja. Erilaiset kulttuurit ovat opiskelleet ja oppineet satoja vuosia omia mallejaan käyttäen. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa tulee hyödyntää näitä erilaisia taitoja. Suljettu, vaikenemisen kulttuuri ei edistä innovaatioita tai yhteiskunnan kehittymistä. Kukaan ihminen ei voi yksin osata tai oppia kaikkea. Tarvitsemme toisiamme tänään ja huomenna. Hyvinvoinnin edistämiseksi meidän tulee olla avoimia erilaisille hyvinvointikäsitteille, jotta löydämme mahdollisimman universaalien taitojen toimia ja auttaa maahan muuttaneita asiakkaitamme löytämään oman paikkansa ja tehtävänsä yhteiskunnassa. Uuteen maahan saapuessamme meillä on paljon kysymyksiä. Kuinka meidän tulee syödä tai pukeutua? Kuinka meidän tulee käyttäytyä julkisissa paikoissa tai missä voimme asua?

Erityisesti kehitysmaista saapuville länsimainen kulttuuri on täynnä uusia asioita ja lakeja. Uusien tapojen ja asioiden oppiminen vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä. Myös työntekijältä, joka auttaa häntä. Voimme hyödyntää monikulttuurisessa työssä opinnäytetyössämme tuotettua ohjeistusta, mutta meidän tulee huomioida jokaisen asiakkaan yksilölliset taustat ja tiedot. Joskus valmiiksi rakennetusta ohjeistuksesta voi olla enemmän haittaa kuin hyötyä ja silloin työntekijän tulee itse soveltaa tietojaan ja taitojaan hyvinvoinnin käsitteistä asiakkaan kanssa yhdessä.

Sitoutuminen työhön on erityisen tärkeää. Asiakastyössä yleisesti ja erityisesti sosiaali- ja terveysalan asiakastyössä on tärkeää toimia asiakasta kunnioittavasti ja kohdata asiakas jokaiselle kerralla arvokkaasti. Huumorin käyttäminen työvälineenä ei ole väärin oikeassa tilanteessa, mutta on tärkeää huomioida, ettei huumori tai provokatiiviset kommentit loukkaa asiakasta aiheettomasti. Yhdessä nauraminen voi yhdistää työntekijää ja asiakasta avoimempaan vuorovaikutukseen mutta asiakkaan loukkaaminen tai häpeän tunteen luominen voivat rikkoa koko vuorovaikutuksen mahdollisuuden.

Määrällisesti pieni, mutta sisällöllisesti monipuolinen ja monimuotoinen haastatteluaineistomme kuvaa mielestämme selkeästi hyvinvointikäsityksiä ja -kysymyksiä maahanmuuton asiakastyöskentelyssä. Mahdollisuus tarkastella ja vertailla erityisesti saman kulttuurin edustajien muuttuneita käsityksiä maahanmuuton myötä korostaa kulttuurien ja niiden muutoksien myötä muuttuneiden arvojen ja tietojen määrää ja vaikutuksia. Myös omat käsityksemme ja ajatuksemme muuttuivat merkittävästi opintomatkoillamme. Kyseenalaistamme nyt selvemmin suomalaiset hyvinvointikäsitykset ja osaamme vertailla niitä muiden kulttuurien omiin arvoihin ja mahdollisiin vaatimuksiin. Emme voi yleistää länsimaalaisia kulttuurillisia hyvinvointikäsityksiä jokaisessa yhteisössä tai ympäristössä. Meidän tulee huomioida jokaisen kulttuurin omat käsitykset ja arvot. Kuunteleminen, keskustelu ja tukeminen vahvistavat vuorovaikutustamme ja edistävät myös kotoutumista uuteen yhteiskuntaan. Tärkeintä on osoittaa maahanmuuttajalle, että vaikka hyvinvointikäsityksemme, elämänarvomme ja maailmankatsomuksemme saattavat poiketa toisistaan paljonkin, olemme silti valmiita hyväksymään ja ymmärtämään myös heidän ominaiskulttuuriaan.

Usein juuri erilaisten hyvinvointikäsityksien ja -oppien yhdistäminen, jokaisen yksilölliset voimavarat ja vaatimukset huomioiden mahdollistavat kokonaisvaltaisemman ja monipuolisemman hyvinvoinnin. Kuten monipuolinen ruokavalio ja liikunta, ne edistävät mielen ja kehon hyvinvointia maksimaalisesti. Hyvinvointikäsityksemme poikkeavat hyvin paljon toisistaan. Suomalaisessa kulttuurissa hyvinvointi käsitetään kokonaisvaltaisena, fyysisenä ja psyykkisenä kokonaisuutena. Afrikkalaisessa kulttuurissa hyvinvointi tarkoittaa usein puhtautta ja terveyttä. Usein käsitettä täytyi avata ja kertoa taustalla olevista erilaisista kokonaisuuksista, jotta pystyimme keskustelemaan aiheesta kokonaisvaltaisemmin. Esimerkiksi levon ja sosiaalisten suhteiden merkityksen erityisesti useat lapsista unohtivat. Myös Nepalissa hyvinvointi on pitkälti arjessa selviytymistä. Keskitytään riittävän ravinnon, puhtaan veden ja asuinpaikan takaamiseen. Koulutukseen pääseminen on sidonnainen varallisuuteen ja riippuen perheen tuloista lapset eivät pääse joko koulutukseen ollenkaan tai he voivat päästä erittäin hyväänkin kouluun, jonka kuukausittaiset kustannukset voivat olla suuret esikoulusta lähtien.

10.1 Maahanmuuttotyön tulevaisuus

Maahanmuuttoa ja kotoutumista ei ole aiemmin Suomessa paljon tutkittu, mutta sen tutkimisen tarpeellisuuteen on vähitellen havahduttu. Tällä hetkellä on käynnissä suurin Suomessa toteutettu koko maahanmuuttajaväestöön kohdistuva tutkimus. Se, että ensimmäinen näin mittava tutkimus liittyen maahanmuuttajiin Suomessa toteutetaan vasta nyt, kertoo aiheemme ajankohtaisuudesta. Olemme tutkineet opinnäytetyössämme osittain

samoja aiheita, mitä meneillään olevassa tutkimuksessa pyritään myös selvittämään. Opinnäytetyö sekä Tilastokeskuksen, Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen ja Työterveyslaitoksen tekeillä oleva tutkimus pyrkivät molemmat nostamaan esiin kotoutumiseen ja maahanmuuttajien hyvinvointiin liittyviä seikkoja kysymällä asioita suoraan maahanmuuttajilta.

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa on tällä hetkellä noin 280 000 ihmistä, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Heitä kutsutaan ulkomaista syntyperää oleviksi henkilöiksi. Tutkimusta heidän tilanteestaan ryhdyttiin tekemään, koska havaittiin, että tietotarve tämän väestöryhmän kotoutumisesta on kasvanut eivätkä nykyiset tutkimukset kykene tähän tarpeeseen vastaamaan. Aivan kuten meidänkin opinnäytetyössämme, tietojen antaminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja tiedot ovat äärimmäisen tärkeitä maahanmuuttajien hyvinvoinnin tilan selvittämiseksi. Yhteistä opinnäytetyöllämme ja tekeillä olevalla tutkimuksella on myös se, että tuloksien avulla pyritään parantamaan kotoutumista sekä arvioimaan ja kehittämään sosiaali- ja terveyspalveluita. (Tilastokeskus. Yleistä tietoa tiedonkeruusta.)

Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi- tutkimus (UHT) on käynnistetty alku vuodesta 2014 ja siitä on mahdollista saada ensimmäisiä tuloksia syksyllä 2015. Tutkimus vaatii paljon resursseja, joka ilmenee siitä, että tutkimuksen tiedonkeruu kestää noin vuoden, siihen osallistuu 6400 satunnaisesti valittua maahanmuuttajaa eri kulttuuritaustoista ympäri Suomen ja haastattelijoiksi on palkattu henkilöitä, jotka osaavat niitä 11 eri kieltä, joilla haastattelut toteutetaan suomen kielen lisäksi. Tutkimuksella halutaan saada lisää tietoa kasvavasta maahanmuuttoväestöstä, jotta kotoutumisen seuranta ja maahanmuuttajille suunnattuja palveluita voidaan kehittää. Tietoa pyritään saamaan taloudellisten resurssien ja terveydentilan lisäksi muun muassa maahanmuuttajien elintavoista, elämänlaadusta ja luottamuksesta viranomaisiin. Haastatteluissa kysytään myös syrjintäkokemuksista ja siitä, kokevatko haastatellut itsensä suomalaisiksi vai syntymämaansa kansalaisiksi. Aiempaa tietoa ei näistä asioista Suomessa ole, jolloin erot hyvinvoinnissa eri väestöryhmien välillä eivät tule näkyviksi. Tutkimuksen vaatimien resurssien mittavuudesta kertoo myös se, että toteuttajien lisäksi tutkimusta rahoitetaan EU:n kotouttamisrahastolla sekä opetus- ja kulttuuriministeriön taholta. (Tilastokeskus. Tilastokeskus tutkii maahanmuuttajia 2014.)

Tutkimuksen tuloksien julkaisu alkaa vaiheittain syksyllä 2015 ja niiden avulla pyritään saamaan selville, mitä Suomessa pitäisi tehdä, jotta maahanmuuttajat kotoutuisivat paremmin Suomeen tai työllistyisivät paremmin. (Tilastokeskus. Tulokset.)

10.2 Oman oppimisemme arviointi

Anna

Opinnäyteprosessimme oli erittäin mielenkiintoinen ja vaikuttava kokemus. Olen kolmen vuoden aikana keskittynyt opinnoissani maahanmuutto-, perhe-, ja hyvinvointityöhön ja nyt opinnäytetyötä tehdessämme pystyimme yhdistämään nämä kaikki osa-alueet yhdeksi kokonaisuudeksi. Myös mahdollisuus tehdä yhteistyötä arvostamani Familia Club ry:n kanssa on itselleni erittäin merkittävää.

Mielestäni hyvinvoinnin tukeminen on erittäin tärkeää huomioida maahanmuuton asiakastyöskentelyssä kotoutumisen edistävänä tekijänä. Harjoittelujaksojeni aikana maahanmuuttotyössä sekä työskentely liikuntakeskuksessa ovat opettaneet minulle itselleni kuinka tärkeää oman osallisuuden, yhteiskuntaan integroitumisen ja hyvinvoinnin kokonaisuuden luominen ovat. Uuden kulttuurin ja elämäntilanteiden luomat stressireaktiot ja pahoinvointi heikentävät motivaatiota, toimintakykyä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Oma opiskelijavaihtokokemukseni Keniassa korosti kuinka tärkeää on huolehtia omasta hyvinvoinnista ja jaksamisesta uudessa kulttuurissa ja toimintaympäristössä. Keniassa ja Suomessa toteutetut hyvinvointihetket, -keskustelut ja haastattelut korostivat kuinka henkilökohtainen kokemus oma hyvinvointi ja siihen kuuluvat asiat ovat. Erityisesti lasten käsitykset hyvinvoinnista olivat mielenkiintoisia ja havahduttivat omaa ajatteluani. Sosiaalisuus, yhteisöllisyys ja henkinen hyvinvointi ovat äärettömän merkittäviä yhteisöllisissä kulttuureissa. Tämä meidän tulee huomioida maahanmuuttotyössä Suomessa.

Sosiaalityön asiakastyöskentelyn kehittäminen on erittäin ajankohtaista myös sosiaali- ja terveysalan resurssien heikentyessä. Työn ja työmenetelmien kehittämisen avulla meillä on mahdollista samanaikaisesti auttaa asiakkaitamme kokonaisvaltaisesti sekä hyödyntää työhön käyttämiämme resursseja tehokkaasti. Työntekijällä on suuri rooli asiakkaan tukemisessa ja neuvonnassa varhaisessa vaiheessa. Itselleni hienoja hetkiä erityisesti oli hyvinvointihetkiä ja arvokeskusteluja järjestäessä havainnoida asiakkaiden kiinnostusta ja oivaltamisia omaa hyvinvointia ajatellen. Usein meidän ei tarvitse edes oppia uusia asioita, vaan havahtua muistamaan, mitkä asiat ovat itselle ja läheisillemme merkittäviä.

Opinnäytetyömme kokonaisuus oli kuitenkin erittäin laaja ja prosessiaikamme hyvin pitkä. Aloin käytännössä suunnittelemaan opinnäytetyötä jo loppuvuodesta 2013 yhdessä kolmannen harjoittelupaikkani Familian club ry:n kanssa. Familian harjoittelun aikana suunnittelin asiakkaille tarkoitettua hyvinvointiopasta ja toteutimme yhdessä asiakkaiden kanssa esimerkiksi hyvinvointihetkiä ruuanlaiton ja liikunnan avulla. Erityisesti äitien ja lapsien yhteisjumppa oli erittäin suosittu menetelmä. Vaikka näitä menetelmiä emme varsinaisesti lopulliseen opinnäytetyöhömme koonneet, mielestäni juuri omat kokemuksemme

asiakastyöskentelystä ja vuorovaikutuksesta ovat tuoneet perustan opinnäytetyöllemme ja sen teoriapohjalle.

Vaihtokohteemme Mian kanssa olivat eri maissa ja eri ajankohtaan, joten työskentelymme näinä ajankohtina oli hyvin haasteellista. Myös työskentelyn käynnistäminen Suomessa vaati aikaa ja opinnäytetyömme kokonaisuus muuttui prosessin aikana. Kahden hyvin erilaisen vaihtokohteen, henkilökohtaisten kokemusten sekä erilaisten työskentelytapojen yhdisteleminen vaati aikaa ja työskentelyä. Tämä kuitenkin kehitti meitä opiskelijoina ja mielestäni kokemus oli hyvin tärkeä tulevaisuuden työelämää ajatellen. Moniammatilliset ja mahdollisesti myös hankepainotteiset työtilanteet ovat yleistymässä maahanmuuttotyössä. Tulevaisuudessa toivon työskenteleväni tämänkaltaisissa hankekokonaisuuksissa, joten eri työskentelytapojen ja -menetelmien yhdistämisen oppiminen on hyvin tärkeää.

Koin kuitenkin Kenian vaihtoni erittäin onnistuneeksi materiaalin keräämisen osalta. Pystyin toteuttamaan useita hyvinvointihetkiä, -keskusteluja ja arvojen ja eettisen pohdinnan keskusteluja sekä lasten, nuorten että työntekijöiden kanssa. Myös useat vierailut muissa lastenkodeissa, sosiaalivirastoissa ja naisten tukiryhmissä nosti esille asiakastyöskentelyn ja hyvinvoinnin tukemisen merkityksen. Vaihtokokemus oli hyvin vahva ja merkityksellinen itselleni. Tämä teki opinnäytetyöprosessista hyvin henkilökohtaisen ja usein tuntuikin, että opinnäytetyöprosessi laajeni ja syveni vieden opiskelijan täysin mukanaan. Näissä tilanteissa oli erittäin hyvä, että meitä oli kaksi työskentelemässä. Työskentelytapamme Mian kanssa ovat erilaisia mutta mielestäni tämä tuo opinnäytetyöhömmö monipuolisuutta ja eri näkökulmia. Erityisesti nautin opinnäytetyömme aikana keskusteluistamme hyvinvointiin, kulttuureihin, opiskeluvaihtoihimme ja maahanmuuttotyöhön liittyen. Opinnäytetyöprosessimme oli kokemuksena erittäin opettavainen ja olen erittäin ylpeä saatuaamme yhtenäistettyä kokemuksemme, nämä kaikki aineistomme ja tutkimustapamme mielestäni ehjäksi ja monipuoliseksi kokonaisuudeksi.

Mia

Halu toteuttaa tämän aihepiirin opinnäytetyö kohosi henkilökohtaisesta kiinnostuksesta kulttuurien eroavaisuuksia ja yhteneväisyyksiä kohtaan. Työskentely Suomessa opintojen aikana erilaisissa rasismiin ja monikulttuurisuuteen liittyvissä projekteissa sai minut pohtimaan, mitä minkälaiset tekijät vaikuttavat suomalaisten asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan ja minkälaiset asiat parantaisivat maahanmuuttajien osallisuutta ja sopeutumista suomalaisessa yhteiskunnassa. Monikulttuurisuuden lisääntyessä Suomessa sekä kantaväestön, että maahanmuuttajien hyvinvoinnin kannalta erityisesti kotoutumispolitiikkaan ja siihen liittyvien sosiaalipalveluiden toimivuuteen tulisi kiinnittää huomiota. Suomen hallituksella on käsiteltävissä sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistaminen, joka mitä ilmeisimmin tarkoittaa

myös palveluihin käytettävien resurssien leikkaamista. Mikäli palveluita karsitaan määrällisesti, tulisi laatuun kiinnittää entistä enemmän huomiota sekä panostaa ennalta ehkäiseviin palveluihin. Tämä koskettaa myös maahanmuuttajapalveluita. Mitä paremmin saadaan kotoutuminen toteutumaan alusta alkaen, sitä vähemmän todennäköisesti tukea tarvitaan julkisten palveluiden puolelta jatkossa.

Oma kolmannen vuoden kansainvälisesti toteutettu harjoittelu Nepalissa lisäsi entisestään mielenkiintoani kulttuurien ymmärtämistä ja hyväksymistä kohtaan. Henkilökohtainen kokemus maahanmuuttajuudesta kolmen kuukauden harjoittelun aikana avasi käytännönläheisesti itselle niitä mahdollisia asioita, jotka mietityttävät vieraaseen maahan ja kulttuuriin muuttaessa. Monet itseä askarruttaneet kulttuuri- ja asuinympäristön muutokseen liittyvät asiat ovat varmasti myös Suomeen muuttaneiden maahanmuuttajien mielessä.

Opinnäytetyön myötä teoriapohjaa kootessa osa näistä kulttuurierojen synnyttämistä kysymyksistä sai vastauksia ja niiden käsittely selkiytyi ja tuli helpommaksi. Opinnäytetyössämme käsittelemämme akkulturaatioprosessi, siihen liittyvä stressi ja strategiat eivät olleet itselle entuudestaan tuttuja käsitteitä ja voisin olettaa, ettei näistä tiedä moni muukaan, joka ei ole varsinaisesti kotoutumisen prosessiin perehtynyt. Tällaisen teoreettisen tiedon kartuttaminen kuitenkin auttaa ymmärtämään ja jäsentämään sitä, mitä maahanmuuttajan mielessä tapahtuu siirtymävaiheessa, jossa oma kulttuuri ja maa jäävät taakse.

Itselle on tullut tämän työn myötä yhä selkeämmäksi maahanmuuton eri lähtökohdat ja se kuinka, nämä lähtökohdat vaikuttavat yksilöiden motivaatioon uuteen kulttuuriin sopeutumisessa. Se, että saa tukea kantaväestöltä, tulee aidosti kohdatuksi, kuulluksi ja hyväksytyksi vierasmaalaisena on äärimmäisen tärkeää motivaation kannalta. Opinnäytetyötä tehdessäni aiheesta tuli myös keskusteltua monien eri ihmisten kanssa ja havaitsin, että monelle ajatus Suomeen muuttaneesta ulkomaalaisesta on edelleen ensisijaisesti pakolainen vaikka nykyiset tilastot ja tutkimukset osoittavat sen olevan murto-osa kaikista maahanmuuttajista. Maahanmuutto-aihe on ollut viimeisen vuoden aikana erittäin paljon uutisotsikoissa ja eri medioiden tuottama tieto voi johtaa harhaan, jos asiasta ei ole minkäänlaisia omakohtaisia kokemuksia eikä osaa tarkastella esille nostettuja aiheita kriittisesti. Ennen kaikkea ihmiset, jotka ovat itse matkustaneet Pohjoismaiden ulkopuolelle ja joutuneet joskus käsittämään itsensäkin ulkomaalaisena tuntuvat ymmärtävän erilaisia maailmankatsomuksia paremmin. Ymmärrettävää myös on, että yksilön, joka on asunut ja oleskellut koko elämänsä samassa maassa, tiiviissä kantaväestöstä koostuvassa yhteisössä, voi olla vaikeaa käsittää kuinka vähemmistökulttuurien lisääntyminen Suomessa todellisuudessa vaikuttaa esimerkiksi valtakunnalliseen talouteen tai suomalaiseen kulttuuriin.

Maahanmuuttajien eri lähtökohtien ymmärtäminen kansallisella tasolla vaatii mielestäni kotoutumisen tukemista ja esimerkiksi maahanmuuttoperusteiden selkiyttämistä. Uskon, että tällä hetkellä rasismi kaatuu maahanmuuttajien päälle osittain siksi, että kotoutumisjärjestelmämme ei ole ajan tasalla. Maahanmuuton tutkiminen Suomessa on ollut vielä vähäistä ja humanitaarisen avun antamisesta on enemmän tietoa kuin esimerkiksi työperäisen maahanmuuton toimivuudesta. Juuri esimerkiksi kielikoulutuksiin pääseminen olisi tärkeää maahanmuuttajan integroitumisen ja työllistymisen kannalta, mutta koulutuksen välitön saaminen maahan muutettaessa ei ole heidän vlassaan. Maahanmuuttajien osallisuuden vähäisyys taas saattaa näyttäytyä osalle kantaväestöstä siltä, etteivät maahanmuuttajat itse ole kiinnostuneita panostamaan yhteiskunnan hyväksi työskentelyyn. Näissä tapauksissa juuri maahanmuuttajat voivat saada aiheetonta syrjintää osakseen, joka taas saattaa vahvistaa heidän ennakkoluulojaan suomalaisten suvaitsemattomuudesta ja niin edelleen heikentää motivaatiota tulla osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Tärkeää olisi siis palvelujärjestelmän tasolta parantaa kotoutumista sekä yksilöiden, että työelämän kannalta kulttuurien välistä kohtaamista tulisi parantaa. Maahanmuuttajien keskittyminen yhdelle alueelle ei paranna maahanmuuttajan kontaktia kantaväestöön eikä myöskään lisää pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvien kantasuomalaisten oikeellista tietoa maahanmuutosta. Maahanmuutossa osapuolina ovat aina maahanmuuttaja ja kantaväestön edustajat. Molemmilta osapuolilta tarvitaan halua ymmärtää ja hyväksyä vieraita kulttuureita, jotta kotoutuminen paranee ja maahanmuutto näyttäytyy mieluisana kansainvälistymisenä kulttuurien pirstaloitumisen sijaan.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi opetti, etteivät kulttuurien kohtaaminen ja maahanmuuttajan kotoutuminen ole yksiselitteisiä prosesseja ja Suomi on näiden asioiden kanssa vielä alkutekijöissä. Maailma on joka tapauksessa kansainvälistymässä ja nyt on aika panostaa sen sujuvuuden edistämiseen. Opin sen, että vaikka itselläkin halua asian tutkimiseen riittää niin taustalle tarvitaan myös tietoa ja kokemusta. Maahanmuuttajia ei voida yleistää vain oman kulttuurinsa edustajiksi ja lähtökohtaisesti se, että kulttuurista riippumatta ihmiseltä uskalletaan kysyä hänen omista näkemyksistään maailmankatsomukseen ja hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä, koetaan positiiviseksi. Kirjoitusprosessissa huomasimme, että Annan kanssa työskentelytapamme ovat hyvin erilaiset. Vaikka tämä toi haasteita esimerkiksi tekstin ja rakenteen yhteensovittamisessa, lopulta uskon sen lisännen kuitenkin syvyyttä ja luotettavuutta työhömmme.

Lähteet

- 2000-luku: Migri 20 vuotta.
http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/maahanmuuton_historiaa/historia_pahkinankuossa/1/0/2000-luku_migri_20_vuotta_58842. Viitattu 26.3.2015.
- Aaltola, J. & Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Alasuutari, P. Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino. Riika. 2011.
- Arki, arvot, elämä ja etiikka. Talentia verkkopalvelu. 2013.
http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf
- Castaneda, A., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M., Koskinen, S. 2012. Raportti 61. Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. <http://www.julkari.fi/handle/10024/90907>. Viitattu 28.3.2015
- Harries, J. Vulnerable mission Insights into Christian mission to Africa from a position of vulnerability. Published by William Carey library. California, USA. 2011
- Helsingin Sanomat. Jopa puolet pääkaupunkiseudun siivoojista maahanmuuttajia. 2013.
<http://www.hs.fi/ura/a1362806920278>. Viitattu 19.4.2015.
- Helsingin Sanomat. Tuore raportti: Maahanmuutto pitää kaksinkertaistaa, muuten Suomi ei pärjää. 2015. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1422424819789>. Viitattu 19.4.2015.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tallinna Raamatutrükikoda: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Kantola, J., Nousiainen, K. & Saari, M. 2012. Tasa-arvo toisinnähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Tallinna Raamatutrükikoda: Gaudeamus Oy.
- Keisala, K. Monikulttuurisen työyhteisön viestintä. 2012. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tampere.
- Kohti nykyistä kotoutumislakia. Kotouttaminen.fi Työ- ja elinkeinoministeriön palvelu.
http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/kotouttaminen/kotouttamistyon_taustaa/kohti_nykyista_kotoutumislakia. Viitattu 26.3.2015.
- Kontio, M. 2010. Moniammatillinen yhteistyö. Oulu. www.thl.fi. Tukeva- hanke. Oulun seutu. Viitattu 3.5.2014.
- Kontula, Osmo. Väestöliitto. Suomalaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tulevaisuus. Väestöliitto 70 vuotta. 2011. VL-Markkinointi Oy. Helsinki.
- Kopakka, A. 2011. Porukka, jengi, tiimi. Edita Prima Oy. Helsinki: Persona Grata.
- Korhonen, V. & Puukari, S. 2013. Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Juva: Bookwell Oy.
- Kulttuurirelativismien historiallinen tausta.
<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=kulttuurirelativismien-historiallinen-tausta>. Viitattu 26.3.2015.
- Laine, V. & Vilkkö-Riihelä, A. 2012. Mielen maailma 4. Tunteet, motiivit ja taitava ajattelu. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

- Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>. Viitattu 26.3.2015.
- Liebkind, K. Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tammer-Paino Oy. Tampere. 2006.
- Maahanmuuton ja kotouttamisen suunta 2011 - 2014: 22. <http://www.intermin.fi/julkaisu/022015?docID=58218>. Viitattu 26.3.2015.
- Maahanmuuton tunnusluvut. Poliisi & Maahanmuuttovirasto. <http://www.emn.fi>. Viitattu 28.3.2015.
- Nepal. Suomi- Nepal- seura Finland- Nepal friendship association. <http://www.nepal.fi/index.php?pinc=3>. Viitattu 26.3.2015.
- Pitkänen, P. Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Bookwell Oy. Jyväskylä 2011.
- Ravitsemusneuvottelukunta. Suomalaiset ravitsemussuositukset. <http://www.Ravitsemusneuvottelukunta.fi>. Viitattu 28.3.
- Richard T. Schaefer, Sociology. A brief introduction. Ninth Edition. 2011. DePaul University. Tata McGraw-Hill Edition. New Delhi.
- Ryhmäviestintä. <http://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/ryhmanviesti/prosessi/>. Jyväskylän yliopisto. Verkkomateriaalit. Viestintätieteiden laitos. Viitattu 28.2.2015.
- Saari, J. Hyvinvointi. 2011. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Vilna: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Seed ry. Furaha Seed Academy. <http://www.seed.fi/kohteemme/furaha-seed-academy>. Viitattu 10.5.2015.
- Sisäministeriö. Kotoutuminen. <https://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/kotoutuminen>. Viitattu 18.5.2015.
- Suurpää, L. 2002. Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Helsinki: Ylisopistopaino Oy. 2.muuttamaton lisäpainos.
- Tietoa virastosta. Maahanmuuttovirasto 2015. http://www.migri.fi/tietoa_virastosta. Viitattu 26.3.2015.
- Tilastokeskus. Tilastokeskus tutkii maahanmuuttajia 2014. http://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/2014/uutinen_002_2014-01-15.html. Viitattu 18.5.2015.
- Tilastokeskus. Tulokset. <http://www.stat.fi/keruu/uth/tul.html>. Viitattu 18.5.2015.
- Tilastokeskus. Yleistä tietoa tiedonkeruusta. <http://www.stat.fi/keruu/uth/yleista.html>. Viitattu 18.5.2015.
- Tilastot. Eroakirkosta.fi. <http://www.eroakirkosta.fi/static/ek-tilastot/>. Viitattu 19.4.2015.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valtioneuvoston periaatepäätös Maahanmuuton tulevaisuus 2020 - strategiasta. Sisäministeriö. http://www.intermin.fi/download/51686_Maahanmuuton_tulevaisuus_2020_LOW-res_FINNISH.pdf?a9bf7e62e49ad188. 2013. Viitattu 3.3.2015

Kuvat

Kuva 1: Oleskelulupien 2014 kokonaiskuva	10
Kuva 2: Ravitsemusneuvottelukunta. Suomalaiset ravitsemussuositukset. Error! Bookmark not defined.	
Kuva 3: Kenialaisesta orpokodista.	57

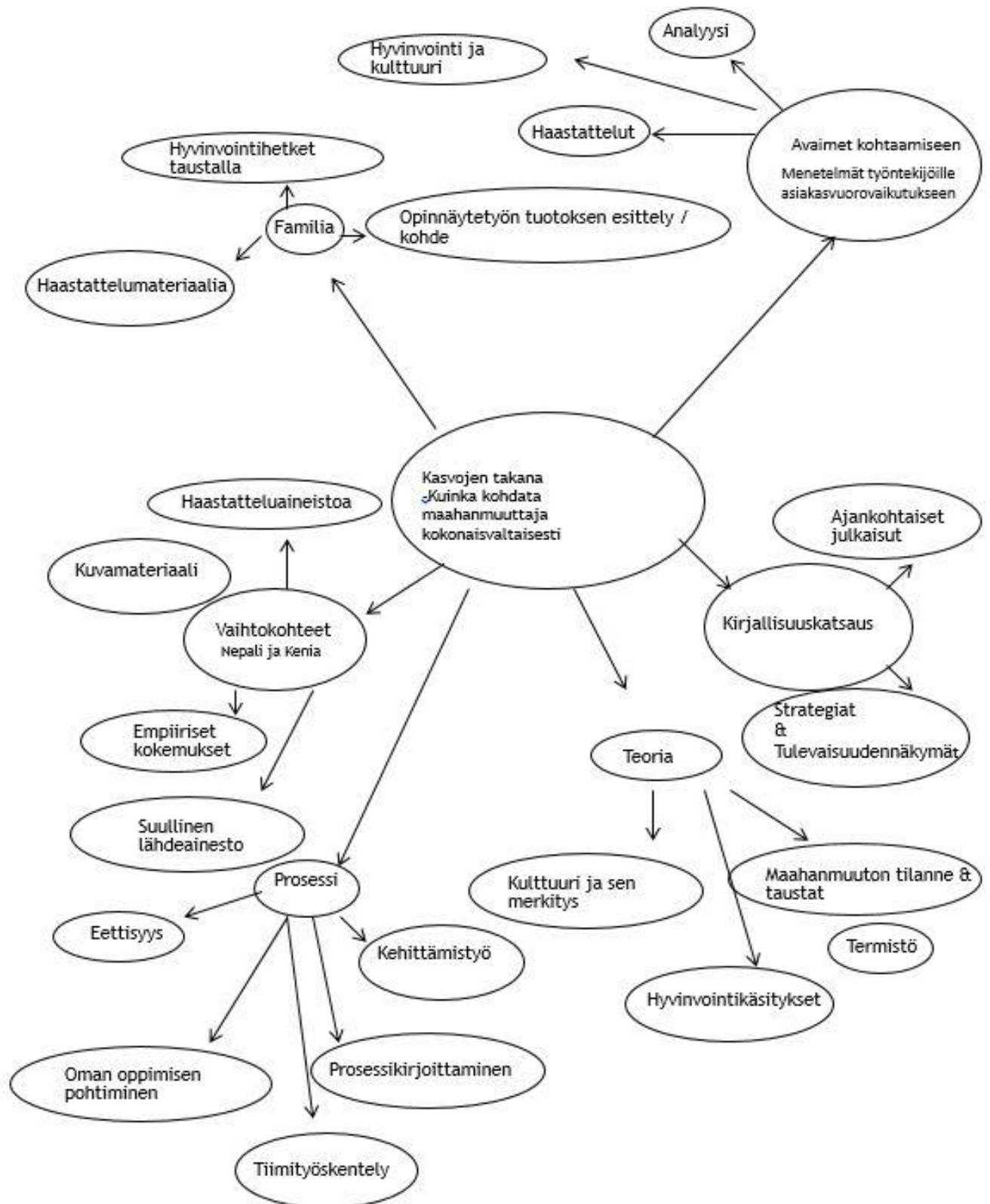
Kuviot

Kuvio 1: Maslow'n tarvehierarkia (mukaillen Laine & Viikko-Riihelä 2012)	24
Kuvio 2: John Berryn akkulturaatiostrategia (Korhonen & Puukari 2013.).....	33

Liitteet

Liite 1: Opinnäytetyöprosessin mindmap	75
Liite 2: Teemahaastattelu	75
Liite 3: Avaimet kohtaamiseen - huoneentaulu	78
Liite 4: Tutkimuslupa.....	79

Liite 1: Opinnäytetyöprosessin mindmap

Liite 2: Teemahaastattelu

Social survey

Please answer the questions from Your own point of view. First phase is to establish Your perspective. Questions 1 - 4 are mutual for everyone. Proceed to answer questions 5 and 6 if you are living in Finland as an immigrant. Please answer questions 7 - 9 if You have experience in working in the social field.

This survey is anonymous and the information collected with it is confidential. It is only to be used as a part of thesis research and nothing else.

Thank You for Your time!

Tell about yourself

For example

- Your background and career history

- 1. What do You consider as wellbeing? What are the aspects of well-being?

- 2. What kind of things can improve of ones well-being?

- 3. What kind of things can prevent ones well-being?

- 4. What are the main components of well-being and healthy lifestyle in Your home country?

Immigrant

- 5. During Your time living in Finland, has Your idea of well-being and healthy lifestyle changed? (If it has, please explain how.)

- 6. How do You see the Finnish well-being-concept and social system from an immigrants point of view? (How would You improve it?)

Social worker

7. There are many challenges in young people's life. If You think about Your home country, what are the most challenging issues or things over here? How do you think is the best way to work with them?
8. What are the most effective methods that a social worker can use to develop life skills with young people or children?
9. Describe the importance of developing life skills and living values.

Thank You for participating this survey! It serves a great deal for improving immigrants' well-being and understanding the importance of respecting cultural heritage in the methods of the Finnish social work.

Liite 3: Avaimet kohtaamiseen - huoneentaulu

Avaimet kohtaamiseen

Maahanmuuttaja on aina kulttuurinsa edustaja mutta myös yksilö!

Kulttuurisidonnaiset asiat vaikuttavat aina taustallamme mutta meillä jokaisella on aina omat arvomme, uskomuksemme ja maailmankatsomuksemme.

Tiedosta maahanmuuttotyöhön vaikuttavat tekijät yhteiskunnassa *Erilaiset elämäkokemukset, tarinat ja opetukset yhdistyvät eri kulttuureissa ja yhteisöissä ja vaikuttavat meissä kaikissa*

Muista kohdata jokainen asiakas yksilönä *Sosiaali- ja terveysalalla*

asiakaspalvelu ja työskentely vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa ovat merkityksellisessä roolissa. Asiakkaiden auttaminen sekä ohjaus- ja neuvontatyö ovat merkittävä osa-alue erityisesti monikulttuurisella työkentällä kotoutumisprosessin edistämässä.

Suhtaudu avoimesti erilaisiin maailmankatsomuksiin - Ole joustava, hyväksy ja ymmärrä erilaisuutta

Työntekijän ei tarvitse tuntea asiakkaan jokaista kulttuurillista erityispiirrettä tai heidän sääntöjään vaan tärkeintä on avoimuus ja taito kuunnella ja kysyä.

Ole avoin eri kulttuureille ja ihmisille

Kansainvälisessä ja monikulttuurisessa sosiaalisissa ympäristöissä tarvitaan monenlaisia kielellisiä ja kulttuurillisia toimintavalmiuksia. Asiakkaan taustat, tilanteet ja maahantulosyyt ovat hyvin erilaisia.

Sovella erilaisia vuorovaikutuksen keinoja

Työntekijältä edellytetään monipuolisia vuorovaikutustaitoja. Sanojen lisäksi ilmeiden, eleiden ja muiden nonverbaalisen viestinnän keinoin välitämme toiselle osapuolelle esimerkiksi asiakkaallemme halukkuutemme ja kykymme vuorovaikutukseen. Tärkeintä on halu oppia tuntemaan toinen!

Liite 4: Tutkimuslupa

LAUREA
 AMMATTIKORKEAKOULU

 Yhdessä
 enemmän

Tutkimuslupa

1

Nimi: Familia Club ry / Tarja Monto	
Tehtävä/virka-asema: Toiminnanjohtaja	
Osoite: Yrjönkatu 29 00100 Helsinki	
Sähköposti: tarja.monto@familiaclub.fi	
Tutkimusajankohta: Tammikuu 2014- kesäkuu 2015	
Opinnäytteen työntekijät	Mia Tuhkanen Anna Tuominen
Koulutusohjelma/ korkeakoulu	Sosionomi Laurea Ammattikorkeakoulu
Toimipiste	Tikkurila
Työn nimi:	Kasvojen takana - Kuinka kohdata maahanmuuttaja kokonaisvaltaisesti
Tarvittavien tietojen / aineistojen määrittely:	<ul style="list-style-type: none"> • Anna Tuomisen harjoittelujakso ja sen aikana toteutetut hyvinvointihetket aineistomateriaalina. • Työntekijöiden kommentit • Haastattelumateriaalit • Opinnäytetyön tuotos tullaan esittelemään Familia Club ry:ssä, sekä se on sen jälkeen yhdistyksen käytettävissä
Allekirjoitukset	 Tarja Monto